

T.C.

**HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**OPTİMAL PARA ALANLARI KURAMI ÇERÇEVESİNDE
AVRUPA PARASAL BİRLİĞİNİN İÇERİSİNDE
BULUNDUĞU ÇIKMAZLAR**

Yüksek Lisans Tezi

Saadet DÜNDAR

Çorum 2019

**OPTİMAL PARA ALANLARI KURAMI ÇERÇEVESİNDE
AVRUPA PARASAL BİRLİĞİNİN İÇERİSİNDE BULUNDUĞU
ÇIKMAZLAR**

Saadet DÜNDAR

**Sosyal Bilimleri Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Taha Bahadır SARAÇ**

Çorum 2019

KABUL VE ONAY

Saadet DÜNDAR tarafından hazırlanan *Optimal Para Alanları Kuramı Çerçevesinde Avrupa Parasal Birliğinin İçerisinde Bulunduğu Çıkmazlar* başlıklı bu çalışma, 19/09/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ergun DOĞAN (Başkan)

Prof. Dr. Tahâ Bahadır SARAC (Danışman)

Doç. Dr. Süleyman AÇIKALIN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Mehmet EVKURAN

Enstitü Müdürü

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı beyan ederim. (19/09/2019)

Saadet DÜNDAR

ÖZET

DÜNDAR, Saadet. *Optimal Para Alanları Kuramı Çerçevesinde Avrupa Parasal Birliğinin İçerisinde Bulunduğu Çıkmazlar*, (Yüksek Lisans), Çorum, 2019.

Optimal Para Alanı Kuram'ı ile ilgili temel çalışmayı 1961'de R. Mundell yapmıştır. Bu kuram ekonomik entegrasyonun son aşamalarından biri olan para birliğine dahil olan parasal alanın optimal bir para alanı olup olmadığını belirli faktörlere açıklayan bir kuramdır. Bu kuramda ülkelerin kendi para birimlerinin değerini, parasal alan içerisinde belirlenen kur ile sabitlemesi ve parasal alan dışındaki ülkelerin para birimleri karşısında ise dalgalanmaya bırakması durumu söz konusudur.

Mundell, Kenen ve McKinnon bir parasal alanın optimal bir parasal alan olup olmadığını açıklarken birliğe üye olan ülkeler üretim faktörlerinin mobilitesi, ekonominin dışı açıklık derecesi finansal ve ekonomik bütünleşmenin derecesi, enflasyon oranları arasındaki yakınlık derecesi, asimetrik şokları ve fiyat-ücret esnekliği gibi şartların sağlanması gerektiğini açıklamaktadırlar. Ancak zaman içerisinde geleneksel yaklaşımın yetersizliği anlaşılmaktadır. Kurama yönelik eleştiriler yapılmak olup 1970'lere geldiğinde bir para alanının optimalliği geleneksel yaklaşımdan farklı olarak birlik içerisinde bulunan ülkelerin para birliğine dahil olmalarından dolayı sağladıkları kazanç ve katlandıkları maliyetler ortaya koyularak değerlendirilmektedir. Bu durum fayda maliyet analiz olarak ifade edilmektedir. Ayrıca birliğe dahil olan ülkeler asimetrik bir şokla karşılaştığında şokların olumsuz etkilerini kendi ekonomik göstergeleri sayesinde en aza indirgeyebiliyorlarsa oluşturulan parasal alan optimaldir. Uluslararası ekonomide önemli bir paya sahip olan AB 1999 yılında kaydi olarak Euro'yu kullanmaya başlamıştır. Birliğin geleceği ve birliğe dahil olan ülkeler açısından Euro alanının optimal para alanı olup olmadığı son derece önemlidir. 2008 yılında yaşanan küresel kriz sonrası Avrupa Parasal Birliğinin optimal olup olmadığı konusu yeniden gündeme gelmiştir. Bu noktadan hareketle bu çalışmada, Euro alanının ele alınan yıllar içerisinde, optimal para alanı kuramının belirlenen ölçütler çerçevesinde, seçili ülkelerin ekonomik göstergeleri temel alınarak Euro alanının optimal para alanı olup olmadığı belirlenmektedir.

Değerlendirmeye alınan yıllar içerisinde seçili ülkelerin ekonomik göstergeleri incelendiğinde bir parasal alanın optimal alan olmasını sağlayacak olan ekonomik benzerliği yakalayamadığı görülmektedir. Buna ek olarak yaşanan küresel kriz sonrası parasal alana dahil olan merkez ve çevre ülkeler arasındaki ekonomik farklılığın daha da arttığı gözlemlenmektedir. Optimal para alanı kuramı çerçevesinde bir para alanının optimal para alanı olması için, alana dahil olan ülkelerin ekonomik yapıları açısından uyumsuzluğun değil uyumluluğun olması gerekmektedir. Bu doğrultuda Avrupa Parasal Birliğinin optimum para alanı için belirlenen ölçütleri sağlamadığı görülmektedir.

Anahtar Kavramlar: Optimal Para Alanı, Ekonomik Entegrasyon, Euro Krizi

ABSTRACT

DÜNDAR, Saadet. *Impediments in the European Monetary Union in the Context of Optimal Monetary Fields Theory*, (Master Thesis), Çorum, 2019.

In 1961, R. Mundell did the basic study on Optimal Currency Area Theory. This theory is a theory that explains whether the monetary field included in the monetary union, which is one of the final stages of economic integration, is an optimal area of money. In this theory, it is possible for a group of countries to stabilize the value of their own currencies over the exchange rate determined in the monetary area and to allow them to fluctuate against the currencies of countries other than the monetary area.

Mundell explained whether a monetary field is an optimal monetary area, but states that the member states of the union need to provide conditions such as the mobility of production factors, the degree of openness of the economy, the degree of financial and economic integration, the degree of proximity between inflation rates, asymmetric shocks and price-wage flexibility. Mckinnon and Kenen have developed another perspective for theory. McKinnon and Kenen emphasized on the benefit and cost analysis that they can demonstrate the optimal area of any monetary area as a result of the benefit and cost analysis of monetary union. In addition, the monetary area is optimal if the countries involved are able to minimize the negative effects of shocks by their own economic indicators when they encounter any asymmetric shock. It is extremely important for the future of the Union and for the countries involved in the Union whether the euro area is the optimal area of money. After the global crisis in 2008, the question of whether the European Monetary Union is optimal or not is again on the agenda. From this point of view, in this study, it is determined whether the euro area is the optimal money area by considering the economic indicators of selected countries within the framework of the determined criteria of the optimal monetary area theory in the years discussed.

When the economic indicators of selected countries are analyzed in the years taken into consideration, it is seen that a monetary area cannot achieve the economic similarity that will ensure that it is the optimal area. In addition, it is observed that the economic disparity between the central and peripheral countries, which are included in the monetary

field, has increased further after the global crisis. Within the framework of the optimal monetary field theory, in order for a money field to be an optimal money field, it is necessary to have compatibility rather than mismatch in terms of the economic structures of the countries involved. In this respect, it is seen that the European Monetary Union does not meet the criteria determined for the optimum monetary area.

Keywords: Optimal Currency Area, Economic Integration, Euro Crisis

TEŐEKKÖR

Bu tez çalışmasında bana rehberlik eden, yardım ve katkılarıyla bana destek olan Sayın Hocam Prof. Dr. Taha Bahadır SARAÇ'a teşekkür ederim.

Ayrıca tezimin her aşamasında desteklerini esirgemeyen aileme sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR.....	xii
ÖN SÖZ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM EKONOMİK ENTEGRASYON VE PARA BİRLİĞİ KURAMI

1.1. EKONOMİK ENTEGRASYON TANIMI.....	5
1.2. EKONOMİK ENTEGRASYONUN AŞAMALARI.....	6
1.2.1. Tercihli Ticaret Anlaşması	6
1.2.2. Serbest Ticaret Anlaşması	6
1.2.3. Gümrük Birliği	7
1.2.4. Ortak Pazar	7
1.2.5. Ekonomik Birlik.....	8
1.2.6. Para Birliği	8
1.3. PARA BİRLİĞİ-PARA SAHASI.....	8
1.3.1. Para Birliğinin Gerçekleşme Aşamaları	9
1.3.1.1. Döviz kuru birliği	9
1.3.1.2. Kredi mekanizması ve borç tasfiye sistemi	10
1.3.1.3. Ekonomi politikalarının eşgüdümü	11
1.3.1.4. Ortak rezerv fonu ve tek merkez bankası	11
1.3.1.5. Tek para	11

İKİNCİ BÖLÜM OPTİMAL PARA ALANLARI KURAMI

2.1. OPTİMAL PARA ALANI KURAMI VE ORTAYA ÇIKIŞI	13
2.2. OPTİMAL PARA ALANI KURAMINDA GELENEKSEL YAKLAŞIM (1960-1970)	14
2.2.1. Üretim Faktörlerinin Mobilitesi	15
2.2.2. Ekonominin Dışa Açıklık Derecesi	17
2.2.3. Finansal ve Politik Bütünleşmenin Derecesi	18
2.2.4. Enflasyon Oranları Arasındaki Yakınlık Derecesi	18
2.2.5. Asimetrik Şoklar.....	19
2.3. OPTİMAL PARA ALANLARI KURAMINDA FAYDA VE MALİYET ANALİZİ YAKLAŞIMI (1970-1980)	20
2.3.1. Para Birliğinden Elde Edilecek Faydalar	20
2.3.1.1. Ekonomik faaliyetlerdeki artış	20
2.3.1.2. Spekülatif sermaye hareketleri ve döviz kuru riski	21
2.3.1.3. Döviz rezervlerinde tasarruf edilmesinden doğan fayda	21
2.3.1.4. Makro ekonomik istikrarın iyileşmesinden elde edilen fayda	21
2.3.2. Para Birliği Nedeniyle Oluşan Maliyetler	22
2.3.2.1.1. Politikada özerkliği kaybetmek	22
2.3.2.1.2. Phillips eğrisi açısından maliyet	22
2.3.2.1.3. Senyoraj kaybı nedeniyle ortaya çıkan maliyet	23
2.3.2.1.4. Şokların türü ve benzemezliliği sonucu ortaya çıkan maliyet	23
2.3.2.1.5. Fayda ve maliyetlerin değerlendirilmesi	24
2.4. YENİ KURAMLAR YAKLAŞIMI DÖNEMİ (1980-2000)	26
2.4.1. Phillips Eğrisi ve Para Politikalarının Etkisizliği	27
2.4.2. Döviz Kuru Ayarlamalarının Etkinliği	28
2.4.3. Kredibilite	28
2.4.4. İşgücünün Belirsizlik Durumundaki Hareketliliği.....	29
2.4.5. İşgücü Piyasasındaki Farklılıklar	29
2.5. KURAMA YÖNELİK AMPİRİK ÇALIŞMALAR	30
2.5.1. Asimetrik Şoklar İle İlgili Çalışmalar	30

2.5.2. Ekonomik Açıklığın Dereceleri İle İlgili Çalışmalar.....	33
---	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM AVRUPA PARASAL BİRLİĞİ'NİN TARİHSEL SÜRECİ VE GENİŞLEMESİ

3.1. AVRUPA PARASAL BİRLİĞİNİN ORTAYA ÇIKIŞI.....	36
3.1.1. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu, Avrupa Ekonomi Topluluğu.....	37
3.1.2. Werner Raporu	37
3.2. AVRUPA PARA SİSTEMİ.....	38
3.2.1. Avrupa Tek Senedi Öncesi	38
3.2.1.1. Tüneldeki yılan sistemi	39
3.2.1.2. Avrupa Tek Senedi'nin kabul edilmesi	40
3.2.2. Avrupa Para Sisteminin Ortaya Çıkışı Ve Sistemin Esasları	40
3.2.2.1. Avrupa para birimi.....	41
3.2.2.2. Avrupa parasal işbirliği fonu	41
3.2.2.3. Döviz kuru mekanizması	42
3.2.2.4. Zorunlu müdahale sınırları.....	42
3.2.2.5. Sapma eşiği	42
3.2.2.6. Kredi mekanizması	43
3.2.2.6.1. Kısa vadeli finansman.....	43
3.2.2.6.2. Orta vadeli finansman.....	43
3.3. EKONOMİK PARASAL BİRLİK AŞAMALARI	43
3.3.1. Birinci Aşama 1 Temmuz 1990-31 Aralık 1993.....	44
3.3.2. İkinci Aşama 1 Ocak 1994-31 Aralık 1998	44
3.3.3. Üçüncü Aşama 1 Ocak 1999-1 Temmuz 2002.....	45
3.3.4. Parasal Birliğe Giriş Kriterleri.....	45
3.4. AVRUPA PARA ENSTİTÜSÜ	45
3.5. KOPENHAG ZİRVESİ.....	46
3.5.1. Siyasi Kriterler.....	47
3.5.2. Ekonomik Kriterler	47

3.5.3. Üyelik Yükümlülüklerini Üstlenebilme Yeteneği	48
3.6. LİZBON ANLAŞMASI/STRATEJİSİ.....	48
3.7. TEK PARAYA GEÇİŞ VE EURO.....	48
3.8. AVRUPA PARA BİRLİĞİNİN GENİŞLEME SÜRECİ.....	49
3.9. ABD'DE YAŞANAN MORTGAGE KRİZİ.....	53
3.9.1. Euro Krizi ve Kriz Sonrası Alınan Tedbirler	55
3.9.1.1. Krize karşı alınan tedbirler ve oluşturulan mekanizmalar	62

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM AVRUPAPARASAL BİRLİĞİNİN OPTİMAL PARA ALANI KURAMI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. ENFLASYON ORANLARININ YAKINLIĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ	65
4.2. EKONOMİK YAPININ BENZERLİĞİ.....	67
4.3. FAKTÖR HAREKETLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	79
4.4.EKONOMİNİN DİŞA AÇIKLIK DERECESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	87
4.5.FİNANSAL BÜTÜNLEŞMENİN DERECESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRME.....	94
SONUÇ.....	100
KAYNAKÇA.....	106

TABLolar DİZİNİ

Tablo	<u>Sayfa</u>
Tablo 3.1. AB'nin genişlemesi ve üye olan ülkeler	51
Tablo 3.2. Parasal birlik adımları	52
Tablo 3.3. AB ve Euro bölgesi borç/GSYİH	58
Tablo 3.4. AB ve Euro bölgesi bütçe açığı/GSYİH	58
Tablo 3.5. Euro alanı genel kamu brüt borcunun GSYİH'ya oranı (%)	59
Tablo 4.1. Seçili ülkelerde yıllık enflasyon oranları, %	67
Tablo 4.2. İşgücü verimliliği (Dolar)	69
Tablo 4.3. Birim işgücü maliyet endeksi verileri	71
Tablo 4.4. Net ücret düzeyi (Euro)	73
Tablo 4.5. İşsizlik oranları (%)	75
Tablo 4.6. Cari hesap dengesi (Oran, %)	77
Tablo 4.7. GSYİH büyüme oranları ve ortalama değerleri	79
Tablo 4.8. 2000-2009 yıllar arasında AB ülkelerinin AB'den aldıkları göç miktarları .	81
Tablo 4.9. 2013-2017 yıllar arasında AB ülkelerinin AB'den aldıkları göç miktarları .	82
Tablo 4.10. 2000-2009 yıllarında AB ülkelerinin AB'den verdikleri göç miktarları	83
Tablo 4.11. 2013-2017 yıllarında AB ülkelerinin AB'den verdikleri göç miktarları	84
Tablo 4.12. Euro alanı ve AB'ne dahil olan seçili ülkelerin işsizlik oranları	86
Tablo 4.13. AB-28 Ticaretinin GSYİH içindeki Payı, %	89
Tablo 4.14. Seçili ülkeler uluslararası ticaret dengesi (Milyon Euro)	91
Tablo 4.15. Mal ve hizmet ihracatının GSYİH içindeki payı, (%)	93
Tablo 4.16. Mal ve hizmet ithalatının GSYİH içindeki payı, (%)	94
Tablo 4.17. Uzun vadeli yıllık faiz oranları	96
Tablo 4.18. Doğrudan yabancı yatırım girişleri (Milyon, Dolar)	97
Tablo 4.19. Doğrudan yabancı yatırım çıkışları (Milyon, Dolar)	98
Tablo 4.20. Değerlendirme tablosu	988

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1 Para birliğinin faydası	25
Şekil 2.2. Para birliğinin maliyeti	25
Şekil 2.3. Optimum para alanı	26
Şekil 2.4. Asimetrik şok durumundaki birliğe katılım durumu	26
Şekil 3.1. Tüneldeki yılan	39
Şekil 3.2. AB ve Euro alanının gayri safi yurtiçi hasıla değişim oranları	60
Şekil 3.3. ABD-GSYİH büyüme oranı	60
Şekil 3.4. AB ve Euro alanının işsizlik değişim oranları	61
Şekil 3.5. ABD-İşsizlik oranı	61
Şekil 4.1. Euro alanı yıllık ortalama enflasyon oranları	66
Şekil 4.2. İşgücü verimliliği	68
Şekil 4.3. Birim işgücü maliyet endeksi	70
Şekil 4.4. Net ücret düzeyi	72
Şekil 4.5. İşsizlik oranları	74
Şekil 4.6. Cari hesap dengesi	76
Şekil 4.7. GSYİH büyüme oranı	78
Şekil 4.8. AB-28 ticaretinin GSYİH içindeki payı,%	88
Şekil 4.9. Seçili ülkeler uluslararası ticaret dengesi (Milyon Euro)	90
Şekil 4.10. Mal ve hizmet ihracatının GSYİH içindeki payı (%)	92
Şekil 4.11. Mal ve hizmet ithalatının GSYİH içindeki payı (%)	92
Şekil 4.12. Uzun vadeli yıllık faiz oranları	95

KISALTMALAR

Kısaltmalar

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AET	:Avrupa Ekonomi Topluluğu
AKÇT	:Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
APB	:Avrupa Parasal Birliği
APS	:Avrupa Para Sistemi
AT	:Avrupa Topluluğu
DKB	:Döviz Kuru Birliği
DKM	:Döviz Kuru Mekanizması
ECU	:Avrupa Para Birimi
EUROSTAT	:Avrupa İstatistik Bürosu
GSYİH	:Gayri Safi Yurt İçi Hasılat
LAFTA	:Latin Amerika Ülkeleri'nin kurduğu
OECD	:İktisadi İş birliği ve Kalkınma Teşkilatı
OPA	:Optimal Para Alanları

ÖN SÖZ

Optimum para alanı kuramı, oluşturulan parasal alanın optimal bir alan olup olmadığını birliğe dahil olan ülkelerin ekonomik göstergeleri temel alınarak çeşitli kriterlerin değerlendirilmesiyle ortaya koyar. Bu kriterler ise üretim faktörlerinin hareketliliği, ekonominin dışa açıklık derecesi ve üretim çeşitliliği varlığı, ücret ve fiyat esnekliği, enflasyon oranları arasındaki yakınlık derecesi finansal ve politik bütünleşmenin derecesi ve asimetrik şoklardır.

Bu tezde Avrupa Parasal Birliği optimum para alanları kriterleri temel alınarak değerlendirilecektir. Bu değerlendirmede birliğe dahil olan merkez ve çevre ülkelerin ekonomik verileri kullanılacaktır. Bu çerçevede Avrupa Parasal Birliğinin optimal bir parasal alan oluşturup oluşturulmadığına bakılacaktır.

Tez danışmanlığımı üstlenen, bu süre boyunca bana destek olan hocam Prof. Dr. Taha Bahadır SARAÇ'a, tüm desteklerinden ötürü aileme, sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Eylül, 2019

Saadet DÜNDAR

GİRİŞ

Ekonomik entegrasyonlar arasında Avrupa Birliği (AB) önemli bir yer tutmaktadır. AB'nin diğer ekonomik bütünleşmelere göre daha büyük bir alanı kapsamasa, uluslararası ekonomik sistemde önemli bir konuma sahip olması sebebiyle farklı bir öneme sahiptir. AB'nin oluşturulması ise II. Dünya Savaşı'nın sonrasında olmuştur. Avrupa ülkeleri savaş sonrasında ekonomik, sosyal ve siyasi nedenlerden dolayı bütünleşme yolunda ilk adımlarını atmışlardır. İlk olarak 1958 yılında Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT), Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından oluşturulmaktadır. Böylece AB'nin ilk adımı atılmış olmaktadır. Diğer Avrupa ülkelerinin de yıllar içerisinde katılımıyla birlik daha da genişlemiş sosyal ve ekonomik anlaşmalarla tamamen sağlam temele oturtulmuştur. AB, 1990 yılından itibaren hızlıca genişleme sürecine girmişlerdir. Günümüzde 28 ülkeli bir birlik durumuna gelmiştir. Birliğe baktığımızda ekonomik ve siyasi anlamda birliği sağlamada önemli bir durumda olduğu ve bu durumunu da iyileştirme konusunda çalışmalarını sürdürmekte olduğunu görmekteyiz. Birliğin hedeflerini, para alanında kur farklılıklarının ortadan kaldırılması, ekonomik büyümenin ve istihdamın yaratılması, ekonomik gelişmelerin artırılması ve ekonomik istikrarın sağlanması olarak sıralayabiliriz. Bu hedeflere ulaşılabilmesi her ülke için önemlidir ve oluşturulan birliğin optimal bir alan olmasıyla yakından ilgilidir. Bu nedenle çalışmanın kapsamını AB oluşturmaktadır.

Optimum Para Alanı (OPA)kuramının temelleri 1961 yılında Mundell tarafından açıklanmaktadır. Bu kuram, para birliğine dahil olan ülkelerin ulusal paralarını belirlenen kur üzerinden sabitlemesi ve ulusal paralarının değerini birliğe dahil olmayan ülkeler karşısında serbest dalgalanmaya bırakması temeline dayanmaktadır. Zaman içerisinde yaşanan gelişmeler kurama olan ilgiyi arttırmakta ve kurama yeni yaklaşımlar eklenmektedir. Mundell, Kenen ve McKinnon, bir para sahasının optimal olup olmadığını para birliğine dahil olan ülkelerin, üretim faktörlerinin mobilitesi, ekonominin dışa açıklık derecesi, finansal ve politik bütünleşmenin derecesi, üretim çeşitliliğinin varlığı, enflasyon oranları arasındaki yakınlık derecesi, asimetrik şoklar ve fiyat-ücret esnekliği ölçütlerini baz alarak ifade etmektedirler.

Kuramın öncüleri tarafından ifade edilen tek tek ölçütlerin oluşturduğu geleneksel yaklaşımın yetersizliği zaman içerisinde anlaşılmaktadır. Bu noktadan hareketle 1970'lere gelindiğinde bir para alanının optimallığı, geleneksel yaklaşımdan farklı olarak birlik içerisinde bulunan ülkelerin para birliğine dahil olmalarından dolayı sağladıkları kazanç ve katlandıkları maliyetler ortaya koyularak değerlendirilmektedir. Para birliğine dahil olmanın sağladığı kazançlar ekonomik faaliyetlerde gerçekleşen artış, spekülasyon sermaye hareketleri ile döviz kuru riski, döviz rezervlerinin tasarruf edilmesinden doğan fayda, makro ekonomik istikrarın iyileşmesinden elde edilen fayda olarak açıklanmaktadır. Para birliğine katılmanın ülkelere olan maliyetleri ise para politikasında özerkliği kaybetmek, senyoraaj kaybı nedeniyle oluşan maliyet, şokların türü ve benzerliği sonucu ortaya çıkan maliyet olarak sıralanmaktadır.

Avrupa Para Birliği (APB) tek para, tek ekonomi politikası ve tek merkez bankasına sahip olması sebebiyle önemli bir parasal birliktir. Bu anlamda birliğin varlığı kurama yönelik analiz çalışmalarını da arttırmaktadır. 2008 yılında ABD'de başlayan küresel krizin APB'ne olan etkileri nedeniyle parasal alanın optimallığı sorgulanmaktadır.

Bu tez çalışmasında, ele alınan yıllar içerisinde parasal alana dahil olan seçili ülkelerin ekonomik göstergelerinin birbirlerine yakın olması halinde Avrupa Parasal Alanı optimal para alanı'dır, hipotezinden yola çıkılarak kuramın belli ölçütlerine göre değerlendirilerek sonuca ulaşılabilecektir.

Çalışmada Türkçe ve yabancı olarak literatürde yer alan birçok kaynaktan yararlanılmıştır. Konuyla ilgili verilere ulaşırken İktisadi İş birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Avrupa İstatistik Bürosu (EUROSTAT) gibi uluslararası kuruluşların internet kaynaklarından yararlanılmıştır.

Ayrıca çalışmada araştırma yöntemi olarak dedüksiyon (tümdengelim) yöntemi kullanılmıştır. Dedüksiyon genel ilkelerden hareket ederek özeli çıkarsayan bir yöntemdir. Bu yöntemin kullanılmasında amaç düşünceden hareketle doğru kurallarla uyarak kavramları açıklamak yani sonuçlamadır. Çalışmamızda ilk olarak ekonomik entegrasyon kavramı açıklanmış daha sonra parasal birlik kavramına yer verilmiş ve APB'nin parasal birliği gerçekleştirme aşamaları hakkında bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra optimal para alanı kuramına değinilmiştir kurama yönelik yaklaşımlar

açıklanmıştır. Son olarak ise AB'nin optimal bir para alanı olup olmadığı kuramın ölçütlerine göre değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

İkinci bölümde, ekonomik entegrasyon ve parasal birlik kavramının üzerinde durulmuş ve çeşitli tanımlar yapılmıştır. Parasal birliği ile para sahası kavramlarının ayrımı yapılmış olup para birliği oluşturmanın avantajları ve dezavantajları üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde ise OPA kuramı anlatılmış ve zaman içerisinde eklenen yaklaşımlarla birlikte Mundell, McKinnon ve Kenen gibi kuramın temelini oluşturan bilim adamlarının kurama hangi açılardan baktıkları açıklanmıştır. Son zamanlarda kurama yönelik yeni yaklaşımlardan ve kriterlerden de bahsedilmiştir. Buna ek olarak şoklar ve özellikleri de açıklanmaya çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde, AB'nin oluşumu ve parasal birliğe giden süreç ele alınmıştır. Ayrıca Euro bölgesini etkileyen krizin başlangıcı olarak görülen küresel kriz öncelikli olarak açıklanacak ve sonrasında Euro borç krizi ele alınacaktır. Buradan hareketle Euro krizi sonrası alınan önlemlere ve oluşturulan mekanizmalara da değinilmiştir.

Son olarak dördüncü bölümde ise APB'nin optimal para alanı kuramı kapsamında değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu bölümde bir parasal alanın optimal olabilmesi için gereken koşullardan olan enflasyon oranlarının yakınlığı, faktör hareketliliği, ekonominin dışa açıklık derecesi, ekonomik yapının benzerliği ve finansal bütünleşmenin derecesi ölçütleri merkez ve çevre ülkelerin göstergeleri temel alınarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışmanın sınırlılığını OPA teorisi ve AB'nin Euro'yu ortak para olarak kullanan üyeleri oluşturmaktadır. Bu üye ülkeler arasında yer alan, Almanya, İtalya, Portekiz, İspanya, İrlanda, Fransa ve Yunanistan'ın ekonomik göstergelerine ait veriler sunulmaktadır. OPA kuramı sabit döviz kuru sisteminin en düşük maliyetle uygulanacağı alanın ekonomik yapılarının özelliklerinin nasıl olması gerektiğini belirlemeyi amaçlamaktadır. OPA kuramı ile ilgili yapılan çalışmalara temel olan ilk çalışma 1961 yılında Mundell tarafından gerçekleştirilmiştir. Mundell yaptığı çalışmasında da para alanının optimalliğini, üretim faktörlerinin özellikle de işgücü faktörünün hareketliliğine bağlamaktadır. Ancak daha sonraki aşamalarda farklı bilim adamları tarafından farklı kriterler, ekonominin dışa açıklık derecesi, enflasyon oranları arasında yakınlık derecesi,

finansal bütünlüğünün derecesi gibi kriter ve yaklaşımlar, eklenerek kuram daha da genişlemiştir. Özellikle 1980'lerin ikinci yarısından itibaren Avrupa'nın ekonomik ve parasal birlik yönünde attığı adımlar parasal bütünlüğünün ve OPA kuramının temel kazanç ve maliyetlerinin yeniden gözden geçirilip değerlendirilmesine yol açmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK ENTEGRASYON VE PARA BİRLİĞİ KURAMI

1.1. EKONOMİK ENTEGRASYON TANIMI

Bölümlerin, parçaların bir araya gelerek birleşmesi gibi manaları olan entegrasyon kavramı dilimize Latince'den girmiş ve bütünleşme anlamında kullanılmaktadır. Entegrasyon kavramı iktisat literatüründe ise ilk kez 1947 yılında Avrupa'da ardından 1949'da Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'de yer almaktadır (Machlup, 1977, s. 310).

Ekonomik entegrasyon, farklı ülkelerin ekonomilerinin daha büyük ekonomik bölgeler oluşturarak, bir araya getirmek anlamında kullanılması ise çok yakın bir geçmişe sahip olduğu belirtilmektedir. Ekonomik entegrasyonun manası, tarihte görülen ekonomik anlaşmalarda ve gümrük birliklerine ilişkin olarak yazılan kitaplar da bugünkü manasıyla kullanılmaktadır (Ertürk, 2001, s. 158).

II. Dünya savaşıdan sonra dünyanın yeniden yapılanmasıyla entegrasyon kavramı bugünkü anlamıyla ifade edilmektedir. Yeniden yapılanmayla birlikte uluslararası iktisat alanında yaşanan sermayenin, malların ve emeğin serbest dolaşımıyla ticarete yeni bir anlayış meydana geldiği görülmektedir. Bu yeni yapılanmayla birlikte ekonomik entegrasyon farklı yazarlar tarafından tanımlanmaktadır.

Uluslararası ekonomik entegrasyon kavramı; birleşme, dayanışma, işbirliği gibi ifadeleri de içine alacak şekilde ifade edilmektedir. Uluslararası Ekonomik Entegrasyon adlı eserde ise ekonomik entegrasyon kavramı olumlu ve olumsuz entegrasyon diye ikiye ayırarak açıklanmaktadır. Olumsuz entegrasyonu, serbest ticareti engelleyen kısıtlamaların ortadan kaldırılması olarak tanımlanmakla birlikte olumlu entegrasyon kurumsal işbirliği ve organizasyonların meydana gelmesi olarak adlandırılmaktadır (Tinbergen, 1954, s. 18).

Balassa, entegrasyon kavramını tek bir tanım yapmak yerine entegrasyonu farklı sınıflandırma yaparak birkaç tanım birden ortaya koymaktadır. Bunlar, uluslararası ticareti sınırlandıran engellerin kaldırılması olan ticaret entegrasyonu, uluslararası faktör mobilitelerini sağlayan faktör entegrasyonu, ulusal ekonomi politikalarının ticarete giren ülkelere birbirleriyle uyumlaştırılması olan politika entegrasyonu ve bu entegrasyonların hepsinin birden birleşmesi sonucu oluşan tam entegrasyondur (Balassa, 1974, s. 1).

Lipsey ise ekonomik entegrasyon kavramını açıklarken ülkeler bazında bir yaklaşım sergilemektedir. Lipsey'e göre piyasa ekonomilerine sahip olan ABD ve Kanada gibi ülkelerde faktör entegrasyonu ve ticaret entegrasyonu önemli durumdayken, İngiltere ve Fransa gibi karma ekonomilerde ise politika entegrasyonunun önemli olduğuna vurgu yapmaktadır (Ertürk, 2001, s. 8).

Ekonomik entegrasyon kavramı, Kindleber tarafından 'üretim faktörleri fiyatının eşitlenmesi' şeklinde ifade edilmiştir. Tinbergen ise ekonomik entegrasyon kavramını uluslararası ticareti en uygun seviyeye çıkarmak ve serbest ticarete ulaşmaktır şeklinde açıklamaktadır (Manisalı, 1971, s. 2).

Sonuç olarak yukardaki yapılan entegrasyon tanımları temel alınarak, entegrasyonu uluslararası ticareti daha canlı hale getirebilmek için ulusal ekonomilerin birleşmesi, ticarete engel olan faktörlerin ortadan kaldırılması şeklinde tanımlayabiliriz. Ekonomik işbirliğinden doğan entegrasyonun temel gayesi entegrasyona dahil olan ülkeler arasında ticareti zenginleştirmek, ekonomik zenginliği ve istikrarı sağlamaktır.

1.2. EKONOMİK ENTEGRASYONUN AŞAMALARI

1.2.1. Tercihli Ticaret Anlaşması

Tercihli Ticaret Anlaşması, anlaşmaya dahil olan ülkelerin belirli mallar üzerinde koyulan ticaret sınırlamalarını (tarife, kota ve diğer ticaret engellerini) karşılıklı olarak azaltmasıdır. Anlaşmaya dahil olan her ülkenin anlaşma dışındaki ülkelere karşı kendi ulusal ticaret politikasını uyguladığı ekonomik entegrasyonların en zayıf şeklidir. Tercihli Ticaret Anlaşmasının en önemli uygulaması 1932'de Büyük Britanya ve İngiliz Milletler topluluğunu kapsayan İngiliz Milletler Topluluğu Tercih Sistemi olarak anılan organizasyondur (Ünsal, 2005, s. 409).

1.2.2. Serbest Ticaret Anlaşması

Bu anlaşma, üye ülkeler içerisinde mal ve hizmet ticareti yapılmasında gümrük vergilerinin ortadan kaldırılmasıyla ticareti serbest hale getirmeyi esas almaktadır. Anlaşmaya dahil olmayan ülkelereyse, bu ülkelerin daha öncesinden yürürlükte olduğu gümrük tarifelerini kullanmaktadır (Yiğit, 2003, s. 9). Anlaşmaya dahil olan ülkelerin mal ve hizmetleri için meydana gelen piyasada, üretim faktörlerinin serbest dolaşımı mümkün

olmamaktadır. Bu nedenle bu aşamada ülkelerin ekonomi politikalarının ve kurumlarının uyumlaştırılması söz konusu değildir. 1960 yılında kurulan Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi, Latin Amerika Ülkeleri'nin kurduğu LAFTA ve Avrupa Ekonomik Alanı bu tür entegrasyonlar arasında yer almaktadır (Karluk, 2003, s. 244).

1.2.3. Gümrük Birliği

Bu aşamada ise birliğe dahil olan ülkeler, kendi aralarındaki gümrük vergisini kaldırmakla yetinmeyip bununla birlikte birlik dışında kalan ülkelere karşı da birlikte hareket ettikleri bir gümrük politikası yürütmektedirler (Şanlı, 2008, s. 16). Üretim faktörlerinin mobilizasyonu söz konusu olmamakla birlikte sadece ortak gümrük tarifesinin kullanılması benimsenmektedir (Dedeoğlu, 1993, s. 15).

Gümrük birliği serbest ticaret anlaşması aşamasının sağladığı entegrasyonu, anlaşma içerisinde yer alan ülkelerin, serbest dış ticaret politikası uygulamalarını sınırlandırarak daha ileri taşımaktadır. Gümrük birliği kuramına önemli katkıları bulunan Viner (1950), gümrük birliği aşamasının başarılı olabilmesi amacıyla gümrük gelirlerinin ortak bir havuzda biriktirilerek önceden belirlenecek şartlara göre paylaşılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır (Bayraktutan, 2013, s. 16).

İlk gümrük birliği uluslararası alanda 1834'de Prusya'da oluşturulan Alman Gümrük Birliği'dir. Hollanda, Belçika ve Luksemburg ise 1932 yılında, Benelüks olarak tanınan bir kuruluş meydana getirdiği bilinmektedir. Gümrük birliğinin tarihine baktığımızda bu örnekler dışında en önemli örneği Avrupa Ekonomi Topluluğu (AET)'dur (Karluk, 2003: 246).

1.2.4. Ortak Pazar

Ekonomik entegrasyonda Ortak Pazar'a dahil olan ülkeler içerisinde yapılan ticaret sınırlamalarının yok edilmesi ve üçüncü ülkelere karşı birlikte bir ticaret politikası izlemenin yanında üretim faktörlerinin (müteşebbis, emek ve sermaye) birlik üyesi olan ülkeler arasında serbest dolaşımı sağlanmaktadır (Özalp, 2011, s. 19).

Ortak Pazar içerisinde yer alan ülkelerde sermaye amacıyla yatırım alanı oluşturmak serbestleşirken, emek ise üye ülkeler içerisinde serbestçe dolaşarak uygun bir iş ve gelir sağlama fırsatını elde etmektedirler. Hem mal ve hizmet piyasası hem de üretim

faktörleri kendi piyasalarında serbest bir şekilde dolaşım sağlaması ortak pazar içerisinde faktör ücretlerinin dengelenmesi ve bu kaynakların daha verimli kullanılmasına neden olmaktadır. AB Ortak Pazar'a en güzel örneklerden biri olduğu ifade edilmektedir (Uyar, 2000, s. 107).

Ortak pazara dahil olan ülkeler arasındaki ticari engellerin ortadan kaldırılması, diğer yandan faktör fiyatlarındaki benzerliği bir yandan da kaynakların etkin kullanımını sağlarken öte yandan, eğer ülkelerin benzer büyüme trendleri yoksa ekonomik gelişmenin dağılımında eşitsizliğe neden olabilmektedir.

1.2.5. Ekonomik Birlik

Bu aşamada ekonomik birlik, ortak pazara dahil olan ülkeler arasındaki ticareti sınırlandıran engelleri ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca üye ülkeler arasında siyasi, hukuki ve iktisadi ortak çerçevenin oluşturulmuş olması gerekmektedir (Karluk, 2003, s.247).

Ekonomik Birlik, üye ülkeler arasındaki ekonomik, mali ve sosyal politikaların düzenlenmesinin yanısıra bu politikaların birbirleriyle bütünleşmesi ve bu amaç doğrultusunda ortak bir politika uygulamasına geçilmesini anlatmaktadır. Ekonomik birlikte, üye ülkelerin birbirlerinde bağımsız bir politika uygulama serbestlikleri, birliğin oluşturacağı ortak birlik kurumlarına aktarılmaktadır (Bayraktutan, 2013, s. 16).

1.2.6. Para Birliği

Bu aşamada ekonomilerin kaynaşması sonucunda tek bir para birimine geçilmesi ve bu para birimini kullanılma durumu söz konusudur. Bu aşamanın en önemli özelliği birliğe dahil olan ülkelerin, tek para tek merkez bankası ve tek para politikasına tabi olmaları belirtilmektedir (Karluk, 2003, s.246).

1.3. PARA BİRLİĞİ-PARA SAHASI

Para Birliği, ekonomik ilişkileri çok fazla olan ülkelerin paralarının sabit döviz kurlarıyla birbirlerine bağlandıktan sonra, oluşan şartlar baz alınarak ortak para ve merkez bankasına geçilmesi şeklinde ifade edilmektedir. Para sahası ise ülke paralarını sadece sabit döviz kuruyla birbirlerine bağlanması olarak açıklanmaktadır. Çünkü para sahasında

ülke paraları değişim aracı, hesap birimi, değer saklama aracı olma özelliğini kaybetmemektedirler. Yani paranın milli hakimiyeti bu alanda her zaman kendini göstermektedir. Ancak paranın değerindeki dalgalanmalar hakim paraya bağlı olarak gerçekleşmektedir (Ertürk, 2006, s. 188).

Para birliğinde ise ortak tek bir para vardır ve döviz kuru politikalarının birleştirilmesi ve ortak tek bir yönetimin söz konusu olduğu belirtilmektedir (El-Agraa, 1994, s. 107). Birliğe dahil olan ülkelerin paraları, yeni bir para kullanılmaya başlanarak kaybolmaktadır. Bu sebeple para birliğinde, ekonomik ilişkileri fazla olan ülkelerin sahip oldukları paralarını birbirlerine bağladıkları ancak birliğe dahil olmayan diğer ülkeler karşısında ise serbestçe dalgalanmaya bıraktıkları, sermaye mobilitesine karşı ortaya atılan tüm sınırlandırmaların ortadan kaldırıldığı, yerel paraların birbirine dönüşümünde bütün işlem maliyetlerinin olmadığı ve sonuçta ortak para ve merkez bankasına geçilmesi durumu amaçlanmaktadır (İKV, 2000, s. 2).

Para sahasında yer alan ülkeler kendi paralarını ve merkez bankalarını kullanırlar, bu nedenle bağımsız para politikası idare etme yetkilerini elinde tutmaktadırlar. Üye ülkeler, para arzını kontrol edebilme yetkisine sahip olduğu ifade edilmektedirler. Para birliğinde bu durum ortak kullanılan parayı ve para arzını yalnızca bir merkezden yöneten bir kuruluş bulunmaktadır. Kurun ne olması gerektiği yetkili olan bu kurum tarafından ortaya koymaktadır. Bu nedenle birliğe üye olan ülkelerin bağımsız para politikasını yönetme yetkileri ortadan kalkmaktadır (Özalp, 2011, s. 10-11).

1.3.1. Para Birliğinin Gerçekleşme Aşamaları

Para birliğinin gerçekleştirme süreci çeşitli aşamaları içermektedir. Bu aşamalar aşağıdaki şekliyle anlatılacaktır.

1.3.1.1. Döviz kuru birliği

Para birliğinin oluşturtmasındaki ilk aşama Döviz Kuru Birliğini (DKB) meydana getirmektedir. Bir alanda birliğe dahil olan ülkelerin paraları giderek daralan ve kaybolan bir bant içinde sabit döviz kuruyla birbirine bağlanabileceği vurgulanmaktadır. Bahsi geçen uygulamada henüz ortak bir rezerv ve ortak bir merkez bankası oluşturulmamaktadır. Bu uygulamada ülkeler paralarını hesap birimi olarak kullanılan

ülkenin parası karşısında sabit tutmaya çalışmaktadır. Üye ülkeler arasında, ekonomik ve mali politikalar arasında da bir uyum sağlanmadığı için, ülkeler ödemeler bilançosunda çıkan açıkları ortadan kaldırmak istediğinde ihtiyaç gördüğü para ve maliye politikası ile döviz rezervini koruma altına almaktadır (Aktan, 1983, s. 16).

Bu birliğe daha önce, sözde DKB şeklinde tanımlanmaktadır. Bunun nedeni ise birliğin karşılaşılabileceği sorunlara rağmen varlığını sürdürebilme gücü olduğu vurgulanmaktadır. İlk başta her ülkenin maliye bakanının kendi ödemeler dengesizliğini ortadan kaldıracak olan kuru savunarak sistemin sürekli gerilim altında kalmasına neden olabileceği savunulmaktadır. İkinci olarak ise her toplantıda kurun değişeceği endişesiyle spekülasyon sermaye hareketlerinin meydana geleceği düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Son olarak ise hesap birimi olarak kullanılan ülke parasının, diğer paralar gibi birliğe dahil olmayan diğer paralar karşısındaki değerinin piyasa şartlarında belirlenmesi hali olduğu anlatılmaktadır. Bu zorluklar sebebiyle bu birliğin uzun süre varlığını devam ettirerek sürdürmesi zor olacağı savunulmaktadır (Tunçsiper ve Yakut, 1998, s. 103).

1.3.1.2. Kredi mekanizması ve borç tasfiye sistemi

Para birliğinin bu aşamasında birliğe dahil olan ülkelerin ödemeler bilançosundaki yaşanan dengesizlikleri ortadan kaldırmak için kredi mekanizması ile borç tasfiye sistemi oluşturmaktadır. Ödemeler bilançosu fazla çıkan ülkeler, rezervlerinin bir bölümünü vererek bir fon oluştururlar ve ödemeler bilançosu açık veren ülkelere yardım ederek paritelerini korumalarına yardımcı olmaktadır (Aktan, 1983, s. 17).

Sistemin bu şekilde işleyebilmesi için birliğe dahil olan ülkelerin, tam manasıyla konvertibilitesinin oluşturulmuş olması gerekmektedir. Bu sebeple birlik içerisinde kura herhangi bir kısıtlama ve piyasaya müdahalenin bulunmaması gerektiği belirtilmektedir (Tonus, 2000, s. 7).

Fakat ödemeler bilançosu fazla veren ülkelere açık veren ülkelerin desteklenmesi problemin bir çözümü olarak görülmemektedir. Ödemeler bilançosu fazla veren ülkelerin durumdan şikayetçi olmaya başlamasıyla birlikte bu oluşumun uzun bir süre devam ettirilmesi pek mümkün değildir (Meade, 1957, s. 383).

1.3.1.3. Ekonomi politikalarının eşgüdümü

Birliğe dahil olan ülkelerin ödemeler bilançosunun sürekli açık ya da fazla vermesini ortadan kaldırmak için ekonomik politikaların özellikle de para politikaları arasındaki eşgüdümün sağlanması gerekmektedir. Ekonomi politikalarında sağlanacak olan bu eşgüdüm tek paraya geçiş içinde önemli olduğu ifade edilmektedir. Eşgüdümün sağlanabilmesi için birliğe dahil olan ülkelerin maliye bakanları merkez bankası başkanları görüşerek hangi ülkenin nasıl politikalar uygulaması gerektiğine karar vermesi gerekmektedir (Aktan, 1983, s. 18).

1.3.1.4. Ortak rezerv fonu ve tek merkez bankası

Bu aşamada, birlik içerisinde üye ülkelerin kaynaklarının tamamının ortak bir rezerv fonunda bir araya getirilmesi ve bu fonun yönetiminde görev alacak olan ortak bir merkez bankasının kurulmasının faydalı olacağı öngörülmektedir. Merkez bankasının döviz piyasasında doğrudan müdahalelerde bulunma ve hesap birimi olarak kullanılan paranın değerini birlik dışındaki ülkelerin paralarına karşı belirleyebilme yetkisine sahip olması gerektiği vurgulanmaktadır (Aktan, 1983, s. 19).

Ortak rezerv fonunun oluşturulmasının sebebi ise ödemeler bilançosu dengesizliği ile karşılaşan birliğe üye olan ülkelere sağlayacağı finansman imkanları gibi döviz rezervlerinden de tasarruf edebileceği ön görülmektedir. Birliğe dahil olan ülkelerin hepsi aynı anda ödemeler bilançosunda fazla ya da açık vermeyecekleri ve fazla veren ülkeler açık verenlere doğrudan olarak yardım etmeleri amacıyla, ortak rezerv fonu ülkelerin olmasını isteyecekleri kaynaklardan daha küçük miktarda olacağı düşünülmektedir (Corden, 1972, s. 5).

1.3.1.5. Tek para

Para birliğinin tam anlamıyla oluşabilmesi için, birlik içerisindeki ülkelerin tek bir para birimini kullanması zorunlu hale gelmektedir. Ülkelerin tek bir para birimine geçmesi demek ise hiçbir ülkenin kendi başına istese de istikrarsızlık yaratamayacağı ve yaşanan istikrarsızlıkların merkezileşeceği anlamına gelmektedir.

Ülkeler için en zor aşama olan bu aşamada parasal alandan milli egemenliğin kalkmasını ifade etmektedir. Her ülkenin kalkınma düzeyi birbirlerinden farklı olacağı nedeniyle eş zamanlılık problemleri ortaya çıkmaktadır (Ertürk, 2006, s. 189).

İKİNCİ BÖLÜM OPTİMAL PARA ALANLARI KURAMI

2.1. OPTİMAL PARA ALANI KURAMI VE ORTAYA ÇIKIŞI

Para birliğine dahil olan ülkelerin kendi aralarında ortak para birimini kullanmaları, bu ülkelerin kendi aralarında sabit kur sistemini uygulamaları anlamına gelmektedir. Böyle bir para birliğinin uluslararası para sistemi açısından ortaya çıkardığı sonuçların ekonomik analizi incelenirken, esas alınan kurun sabit mi yoksa esnek döviz kuru mu olması gerektiği tartışması yapılmaktadır. Sabit kur sistemiyle ilgili ileri sürülen görüşler, bu sistemin uluslararası ticaretin gelişmesinin ve ekonomik entegrasyonu kolaylaştırmasının sağladığı fayda ile alakalı olduğu belirtilmektedir. OPA kuramı ise sabit kur, esnek kur tartışmasıyla birlikte ülkeler arasındaki farklılıkları, ekonomi, coğrafi büyüklüklerini, ülkeler arasındaki faktör mobilitelerini ve politika tercihlerini de göz önünde bulundurarak ortak bir para biriminin kullanılacağı alanın özelliklerinin ne olması gerektiğiyle ilgilenmektedir (Aktan, 1983, s. 34).

Bu kuram, belirli bir alanın, ekonomik entegrasyonun son aşamalarından biri olan, para birliğine, hazır olup olmadığını sorgularken, oluşturulacak para birliğinin optimal büyüklüğünün ne olması gerektiği sorusu üzerinde de durmaktadır. OPA kuramının ortaya çıkışı ise II. Dünya Savaşı sonrası ülkelerin entegrasyon sürecine girmesiyle olmaktadır. Kuram ilgili ilk temel çalışmayı ise Mundell'in (1961) yapmış olduğunu belirtmektedir (Kılınç, 2008, s. 5).

Bretton Woods sisteminin, aksayan yönleri, 1960'ların sonlarına doğru birbirini takip eden iki tane para bunalımının gerçekleşmesi ile ortaya çıktığını tespit edilmektedir. Esnek kur sistemine olan ilginin giderek artması yine o yıllarda AT ülkelerinin parasal ve ekonomik bütünleşme çabalarının Werner Raporu ile sonuçlanması OPA kuramına olan ilgiyi arttırmaktadır (Aktan, 1983, s. 35).

OPA kuramının başlangıçtaki kullanımı basit bir para birliği üzerinde durmuş ve birden fazla ülkenin, sabit döviz kuru sistemini kabul edip etmeyeceği tartışması üzerinde durmaktadır. Bu nedenle sabit ve esnek döviz kuru arasındaki tercih çeşitli araştırmalarda fazlaca yer almaktadır. Döviz kurunu, sabitlemesi sonucunda, ülkelerde makroekonomik maliyetler meydana gelmektedir (Kenen, 2002, s. 148).

OPA kuramının temelinde, parasal alana dahil olan ülkelerin seçeceği döviz kurunun sabit mi yoksa esnek döviz kuru mu olacağı tartışmasıyla birlikte, sabit ya da esnek döviz kuru sistemini seçmenin avantajlarıyla dezavantajlarının varlığından da söz edilmektedir (Tower ve Willet, 1976, s. 1).

Sabit döviz kuru sisteminin uygulandığı alanın optimal bir alan olabilmesi için gereken şartların ne olduğu OPA kuramının en temel ilkesidir. Para alanının optimallığı ise, farklı kıstaslarla belirlenmektedir. Mundell (1961), optimum para alanının kullandığı ölçüt olarak üretim faktörlerinin mobilitesini açıklarken, McKinnon (1963) bir para alanının optimum para alanı olarak ifade edilebilmesini ekonominin dışa açıklık derecesini ön planda tutarak açıklamaktadır. Ayrıca, Kenen (1969) ekonomide ürün çeşitliliğinin olmasının zorunlu olduğunu savunmaktadır (Özer, 2007, s. 32). Ingram (1961) çalışmasında finansal ve politik bütünleşmenin derecesini, Haberler (1970), Fleming (1971) ülkelerin enflasyon hızlarındaki benzerlik oranını, sabit döviz kuru sisteminin yer alacağı uygulamada para alanının seçilmesinde ölçüt olarak ortaya koymaktadırlar (Demirel, 2011, s. 89).

Zamanla APB oluşturulması amaçlanmakta ve OPA kuramı konusundaki çalışmaların kapsamı genişletilmektedir. Mundell'den sonra yapılan çalışmalarda para birliklerinde fayda-maliyet analizi önem kazanmaktadır.

Öncelikle 1960'lar ve 1970'lerin başını içeren kuramın geliştirildiği ve kuramla ilgili ölçütlerin saptandığı "geleneksel yaklaşım" analiz edilmektedir. İkinci olarak, geleneksel yaklaşımdaki eksikliklerden yola çıkılarak daha da geliştirilen "bütünleştirici aşama" anlatılmaya çalışılmaktadır. Son olarak ise kuramın yeniden değerlendirildiği ve ampirik çalışmalara yer verilen 1980'lerden sonraki durum anlatılmaya çalışılmıştır.

2.2. OPTİMAL PARA ALANI KURAMINDA GELENEKSEL YAKLAŞIM (1960-1970)

Geleneksel yaklaşım, OPA'nın sınır çizgilerinin nerede çizilmesi gerektiğine dair önemli iktisadi özellikleri saptamaya çalışmaktadır. Mundell (1961), McKinnon (1963) ve Kenen (1969) bu yaklaşımı benimsemişlerdir (Ishiyama, 1975, s. 344). Bir para alanının optimalliğinin ayrı ayrı kıstaslarla incelendiği bu düşünceye her araştırmacı farklı bir yaklaşım sergilemişlerdir.

Aşağıda geleneksel yaklaşım içerisinde değerlendirilecek olan ölçütler açıklanmaya çalışılacaktır.

2.2.1. Üretim Faktörlerinin Mobilitesi

Mundell (1961), kur alanını döviz kurlarının sabitlendiği yer olarak ifade etmektedir. Bir alanın OPA olabilmesi için bu alanın içinde yeterli iş hareketliliğinin olması gerektiği vurgulanmış ve ancak bu şekilde esnek döviz kurlarının yerini alabilmesi mümkün olmaktadır (Şimşek, 2005, s. 53).

Mundell, üretim faktörleri içerisinde en önemli faktörün iş gücü mobilitesi olduğunu savunmaktadır. Parasal birliğin başarısı, birliğe üye olan ülkeler arasında, üretim faktörlerinin hareketliliğinin bütün olarak oluşturulmasına dayanmaktadır. İş gücü hareketliliği, birliğe dahil olan ülkeler asimetrik şokların etkisi altındayken, döviz kuru ayarlamaları gibi etki göstermektedir (Tonus, 2000, s. 13-14).

A ve B bölgeleri arasında üretim faktörlerinin tam hareketli olduğu ve standart mekanizmanın döviz kuru değişimi yoluyla dış dengeyi sağladığı varsayımı altında, talebin B bölgesinin ürünlerinden A bölgesinin ürünlerine kayması ve bu iki bölgenin iki ayrı ülkeyi temsil etmesi durumunda, B ülkesinde işsizlik, A ülkesinde enflasyon ortaya çıkacağı işaret edilmektedir. B ülkesinin parasının değer kaybetmesi dış dengesizliği giderirken, B ülkesinde işsizliği azaltacak, A ülkesinde ise enflasyonun düşürülmesine neden olacaktır. Dolayısıyla, bu durum esnek döviz kuru sisteminin lehine olan bir görüşü destekler nitelikte olduğu vurgulanmaktadır (Mundell, 1961, s. 659).

Fakat ulusal sınırları geçmeyen ve her iki ülkede de ülke içerisinde kalan talepteki bir kayma halinde, ülkeler bir çelişki ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Her iki ülkede bulunan Merkez Bankası, durgunluk olan bölgedeki işsizliğin olmaması için para arzını artırdığı takdirde, diğer bölgede oluşan enflasyon engellenemeyecektir. Dolayısıyla, esnek döviz kuru sistemi bu durumda iki ülke arasındaki dış dengesizliği çözümlerken, işsizlik ve enflasyon sorununun çözümünün aynı anda olması beklenmemektedir (Mundell, 1961, s. 660).

Mundell (1961), bu durumun esnek döviz kuru sistemini destekleyen görüşü geçersiz kılmayacağını, ancak, ulusal paralara uygulanması halinde geçerliliğini önemli ölçüde kaybedeceğini vurgulamaktadır. Ulusal para birimleri yerine bölgesel para

birimlerinin kabul edilmesi durumunda esnek döviz kuru sistemi hem iç, hem de dış dengenin sağlanmasını mümkün kılacaktır. Mundell (1961)'in bu yaklaşım sayesinde elde ettiği sonuç, sabit döviz kurunun kullanıldığında fiyat istikrarında sağlanabilmesi için ülkeler arasında üretim faktörlerinin yüksek hareketliliğe sahip olması beklenmektedir. İki ülkenin bölgeleri arasında emek hareketliliği yüksek ise, optimum para alanı bu iki ülkeyi değil, hatta iki bölgeyi kapsayan bir alan olduğu ifade edilmektedir (Özer, 2007, s. 34).

Fakat esnek döviz kuru sistemi altında para birimleri fazlaştıkça, paranın mübadele özelliği artmayacak ve paraların karşılıklı değiştirilme maliyetlerinde artışlara sebebiyet verecektir. Paranın mübadele aracı olarak görevinin ortadan kalkmasıyla iç dengeyi oluşturmak, arasındaki bu zıtlık uluslararası para probleminin temel nedenini meydana getirmektedir (Ishiyama, 1975, s. 348).

Mundell (1961)'e göre, para alanının daha geniş bir alanda oluşturulmasının daha iyi olmasının sebebi küçük para alanlarının dış etkilere karşı duyarlı, spekülasyona açık halde olmasıdır (Mundell, 1961, s. 663). Fakat, Mundell (1961) daha geniş bir para alanının faydalarını, maliyetler karşısında nasıl dengeleyici bir görev üstleneceğini göstermemiş, sadece faktör hareketliliğinin meydana gelmesi halinde, değişen isteklerin şartları sebebiyle meydana gelen ödemeler dengesizliklerini ortadan kaldırmak için döviz kuru değişimlerine daha az ihtiyaç olacağı düşüncesiyle basit bir öneri ileri sürmektedir (Özer, 2007, s. 35).

Mundell'in kurama olan katkısı olduğu halde yine de eleştirildiği birtakım noktalar bulunmaktadır. İlk olarak üretim faktörleri mobilitesinin iç ve dış dengeyi sağlama sahip olması gereken şartları önemsenmemektedir. Üretim faktörlerinin yer alacağı bölgelerdeki üretim faktörlerinin homojenliği, teknolojik yapısı, hangi faktörün üretimde daha yoğun kullanıldığı, faktör hareketlerini doğrudan etkilemektedir. İkinci olarak ise Mundell her ne kadar faktör mobilitesinden bahsetse de asıl üzerinde durduğu konu emeğin mobilitesi olduğu savunulmaktadır. Sermaye hareketlerine yer vermemektedir. Son olarak ise emeğin hareketliliği dengesizliği ortadan kaldıracak boyutta gerçekleşmeyecek olduğu anlatılmaktadır (Aktan, 1983, s. 38).

2.2.2. Ekonominin Dışa Açıklık Derecesi

OPA kuramına ilişkin önemli bir katkıyı da (1963) McKinnon yapmaktadır. McKinnon (1963) optimum para alanını, tek paranın kullanıldığı, dışarıya karşı esnek kur sisteminin uygulandığı, para ve maliye politikalarının da yardımı ile dış denge tam istihdam ve fiyat istikrarı hedeflerinin en düşük maliyetle gerçekleştirilebildiği parasal alan olarak tanımlamaktadır (McKinnon, 1963, s. 717).

McKinnon, Mundell'in OPA'nın kriteri şeklinde kabul ettiği faktör hareketliliği fikrini benimsemiş fakat bu fikre ek olarak dışa açıklık kriterini de ekleyerek anlatmaktadır. McKinnon (1963), oluşturulan bir para alanının optimum para alanı kapsamına alınabilmesi için ekonominin dışa açıklık derecesinin yüksek olması gerektiğini ifade etmektedir. Açıklık ise bir ülkenin toplam üretimi içinde dış ticarete konu olan malların oranı şeklinde tanımlanmaktadır (Maes, 1992, s. 143).

McKinnon (1963), küçük ve dışa açık bir ekonominin iki özelliği, esnek döviz kurunun uygulanmasında güçlüğü neden olmaktadır. Bunlar, talep yönetimi ve ücret belirlenmesindeki yanılgılarla ilgili olduğunu ortaya koymaktadır.

McKinnon, meydana gelen bir dış dengesizliği ortadan kaldırmak amacıyla esnek döviz kuru sistemini kullanan bir ekonomi dışa açık ise ekonomisi dışa kapalı olan ülkeyle kıyaslandığında fiyat istikrarsızlığıyla karşılaşacağını vurgulamaktadır. Ekonomi dışa açık olduğu ve bu nedenle ortalama ithal eğilimi yüksek olduğu için, esnek döviz kuru sistemi uygulandığında, ticarete konu olan ve olmayan malları içeren genel fiyat endeksi, kapalı bir ekonomiye göre daha çok dalgalanacak ve bu nedenle para değer saklama aracı olma özelliğini kaybetmektedir (McKinnon, 1963, s. 719-721).

McKinnon'ın (1963) çalışmasında değindiği diğer bir konu ise, küçük ve açık ekonomilerde, para yanılısaması özelliğinin bulunmaması durumudur. Para yanılısamasının bulunması, esnek kur rejiminin istikrar sağlayıcı özelliğine yardımcı olmaktadır. İthalatın tüketimdeki payının büyük olduğu küçük ekonomilerde döviz kuru değişimlerinin reel gelir etkisi çalışanlarca açıkça görülmekte ancak ithalatı içermeyen fiyat endekslerine bağlı olarak ayarlanan ücret değişimleri çalışanlarca kabul edilmemektedir. Bu nedenle döviz kurundaki değişimler dış dengesizliği düzeltmede başarılı olmamaktadır (Kılınç, 2008, s. 15).

McKinnon (1963)'in analizi OPA kuramına faydalar sağlamasına ek olarak ileri sürdüğü fikirler ile ilgili eleştirilere maruz kalmaktadır. Yapılan bu analiz, uluslararası fiyatların istikrarlı bir durumda olduğunu öngörmektedir. Bu varsayımın kabul görmediği, dış ekonomide istikrarsızlığın olduğu zaman, sonuçlar farklılaşmakta ve analizin geçerliliği ortadan kalkmaktadır. Çünkü böyle bir durumda dış istikrarsızlık sabit döviz kuru ile iç ekonomiye etkisini gösterecektir. Bu durumda ulusal fiyat istikrarı, döviz kurlarındaki değişimlerle ancak oluşturulabilmektedir. Eleştirinin diğeri ise, McKinnon'ın küçük ülke varsayımı ile ilişkilendirmektedir (Fukuda, 2002, s. 6).

2.2.3. Finansal ve Politik Bütünleşmenin Derecesi

OPA kuramı konusunda bundan önceki yapılan çalışmalarda Mundell (1961), McKinnon (1963) ve Kenen (1969) optimal büyüklüğün ölçülmesinde reel ölçütlere değinirken, finansal ölçütleri dahil etmemektedirler. Daha sonraları ise sermaye hareketlerindeki artış gözlenmiş ve yaşanan dengesizliklerin spekülasyon hareketlerinden kaynaklandığı saptanmaktadır. Bu sebeple reel ölçütler kadar finansal ölçütler üzerinde de durulmaktadır.

Ingram, uluslararası finansal alanın büyüklüğüne ve sıkı bir şekilde birbirine bağlılığına dikkat çekerek, finansal bütünleşmenin derecesini OPA'nı belirleyen ölçütler arasında yer vermektedir (Ingram, 1961, s. 95).

Yüksek oranda finansal bütünleşme, ülkeler arasındaki maliyet ve fiyat değişim seviyelerini azaltmaktadır. Sabit döviz kuru sisteminin uygulandığı bir alanda ortaya çıkan dış ödemeler dengesizlikleri, finans piyasalarında bütünleşme sonucunda sermayenin serbestçe hareket etmesi halinde dengeye gelmesi beklenmektedir. Sabit döviz kuru sisteminin uygulandığı bir bölgede faiz oranları arasındaki farkların finansal bütünleşme ile giderilebileceğini ileri sürmektedir (Ishiyama, 1975, s. 355).

2.2.4. Enflasyon Oranları Arasındaki Yakınlık Derecesi

Haberler (1970) ve Fleming (1971) enflasyon oranları arasındaki ilişkiyi irdeleyerek OPA'nı açıklamaya çalışmaktadırlar. Yeni oluşturulan bu kıstas da makro değişkenler üzerinde durulmaktadır. Enflasyon hızları konusunu ele alanlar, ödemeler dengesindeki açıklığı para politikasının farklı uygulamasından kaynaklanan ulusal

enflasyon hızlarındaki farklılığın sebep olduğunu ileri sürmektedirler (Aktan, 1983, s. 43).

Ülkeler arasındaki ekonomi politikalarının uyumlu bir şekilde olması, para birliklerini uzun süre varlığını devam ettirilmesi için gerekli ön koşuldur. Ülkelerin ekonomilerinin birbirlerinde farklı olması, uygulanan politikaların da farklı olmasını gerektirmektedir. Bu durumda, ülkelerin enflasyon oranların farklı olduğu gözlenmektedir. Düşük enflasyon oranına sahip ülkeler ile yüksek enflasyon oranına sahip ülkelerin uygulayacakları politikaları da birbirlerinden farklı olması beklenmektedir. Ekonomiler arasındaki enflasyon farkları, ülkeler arası satın alma gücü farkına neden olacak ve bu durum nominal döviz kurunun değişmesini zorunlu kılmaktadır. Enflasyon oranındaki küçük değişikliklerin olmasıyla bile sabit döviz kuru sisteminin yıkılmasına neden olabilmektedir (Şimşek, 2005, s. 56).

2.2.5. Asimetrik Şoklar

Asimetrik şokları arz ve talep kaynaklı olmak üzere iki şekilde sınıflandırmaktadır. Talep şokları ise, parasal ve parasal olmayan şoklar şeklinde iki gruba ayrılmaktadır. Parasal talep şokları, para arzı üzerinde gözlenen dolaylı veya dolaysız değişimler sonucunda oluşmaktadır. Parasal olmayan talep şokları ise, para arzında hiçbir bir değişim meydana gelmeden, harcama ve vergi politikalarından ya da tüketim ve yatırım davranışlarının değişimiyle oluşabilen talep şoku olarak ifade edilmektedir. Arz şokları ise teknoloji seviyesindeki değişimler sonucunda üretim seviyelerini etkileyen veya üretim faktörlerinin maliyetlerindeki artışların sebep olduğu şoklar olarak tanımlanmaktadır.

Asimetrik şok, uluslararası iktisata konu olan birbirleriyle ticari ilişki içinde olan ülkeleri etkileyen durgunluk olarak açıklanmaktadır. OPA kuramında, talep kayması sonucu ekonomide oluşan dengesizlik anlamında kullanılmaktadır. Mundell'e göre parasal birliğe katılmış ülkelerin benzer üretim yapılarına ve simetrik dalgalanmayla birliğin optimalliği için gerekli şartlar arasında yer almaktadır. Parasal birliğin benzer ekonomik yapıya sahip ülkelerden oluşması karşılaşılan ekonomik şokların etkisini azaltmak için uygulanacak ortak ekonomi politikalarının etkinliğini de artırmaktadır (Pusat, 2013, s. 7).

2.3. OPTİMAL PARA ALANLARI KURAMINDA FAYDA VE MALİYET ANALİZİ YAKLAŞIMI (1970-1980)

OPA kuramının geleneksel yaklaşım aşamasında OPA'nın belirlenmesinde farklı kriterlerden oluşan varsayımlar ortaya konmaktadır. Para birliği içerisinde bulunan bir ülke döviz kurunu sabitleyerek sahip olduğu ekonomi politikasını uygulayamamaktadır. Bu sebeple ülkenin bu durum karşısında elde edeceği faydanın ne olacağının belli olması gerektiği vurgulanmaktadır (Özer, 2007, s. 43).

Bu nedenle 1970'li yıllara gelindiğinde yapılan çalışmaların parasal birliğe katılmanın fayda-maliyet analizi ile ilgili olduğu görülmektedir. Parasal birliğe dahil olmanın yararları mikro ekonomik seviyede kaldığı halde maliyetleri ise makroekonomik seviyede olduğu aşıkardır (Horvath ve Komarek, 2002, s. 13).

Bu noktadan hareketle bütünleştirici aşamada çalışma yapan araştırmacıların kurama katkısı olmaktadır. Corden (1972), Ishiyama (1975), Tower ve Willet (1976), kuram üzerindeki tartışmaları çeşitli OPA ölçütlerinin karşılaştırmalı faydalarını belirlemek ve fayda ve maliyetlerini düzenlemesine imkan sağlanmaktadır (Mongelli, 2002, s. 5).

2.3.1. Para Birliğinden Elde Edilecek Faydalar

Ülkeler para birliğine dahil olurken kendilerine fayda sağlamayı düşünerek bunu gerçekleştirmektedirler. Para birliğine dahil olan ülkelerin elde edeceği faydalar aşağıda sıralanmıştır.

2.3.1.1. Ekonomik faaliyetlerdeki artış

Ekonomik faaliyetlerin artması, esas olarak paranın işlevleri sayesinde olmaktadır. Mübadele için ortak para birimi, paraların birbirleriyle değiştirilme maliyetlerini ortadan kaldırmaktadır. Büyük bir alanın ortak para biriminin olması iyi bir değer saklama aracı olduğu kabul edilmektedir. Böylece fiyat farklılaştırılmasının önüne geçilmekte ve piyasa bölünmesi azaltabilecektir (Özer, 2007, s. 83).

Ayrıca para birliği içerisinde ulusal paraların dönüşüm maliyetinin olmamasını sağlanan sermaye hareketleri, sermaye piyasalarının entegrasyonunu yükselteceğinden,

piyasalar arası rekabeti artırıp, maliyeti düşüreceği vurgulanmaktadır (Tur, 2000, s. 17-23).

2.3.1.2. Spekülatif sermaye hareketleri ve döviz kuru riski

Sabit döviz kuru sisteminin bulunduğu parasal birlikte döviz kuru sabitleneceğinden kurlara ilişkin istikrarsızlık ve belirsizlik meydana gelmemektedir. Böylece döviz kurlarındaki dalgalanmaların yatırım ve uluslararası ticaret üzerindeki olumsuz etkileri azalmaktadır. Sabit döviz kuru sistemi ile sermayenin parasal birlik içerisinde serbest dolaşımına izin verilmiş olup, sermaye faktörünün mobilitesi ile ekonomik entegrasyonun hız kazanacağı ileri sürülmektedir (Pusat, 2013, s. 13).

2.3.1.3. Döviz rezervlerinde tasarruf edilmesinden doğan fayda

Ortak para birimine geçişle birlikte ülkeler sabit döviz kuru sistemini kullanmaya başlamaktadırlar. Sabit döviz kurunun kullanılmasıyla birlikte ülkeler ödemeler bilançosundaki dengesizliği ortadan kaldırmak için döviz kuru ayarlamalarına gerek duymaz bu sebeple döviz rezervlerinde tasarruf ederler. Ancak bu kazanç birliğin kurulduğu ilk yıllarda belli olmamaktadır. Ayrıca tek para birimine geçişle birlikte para birliği içerisindeki işlemlerde üye ülkeler için dış kaynak bulundurma zorunluluğu ortadan kalkacaktır. Parasal entegrasyonun ara safhalarında sağlanacak rezervin ne miktarda olacağı ise ülkeler arasındaki politikaların uyumuna bağlı olacaktır (Ishiyama, 1975, s. 363).

Ayrıca para birliğine dahil olan üye ülkelerin rezervlerini ortak bir fonda bir araya gelmesi uluslararası rezerv kullanımında da optimalite oluşturacağı öngörülmektedir (Tonus, 2000, s. 55).

2.3.1.4. Makro ekonomik istikrarın iyileşmesinden elde edilen fayda

Ortak Para Alanı ile makroekonomik istikrar ve hedeflenen büyümede artış meydana gelebilmektedir. Bunun kaynağı ise, genel fiyat istikrarının oluşması, dış finansman ihtimalini artıran daha derin ve şeffaf finansal piyasaların oluşturulması, üretim ve istihdamdaki dalgalanmaların azalması şeklinde belirtilmektedir. Ancak, ortak

para birimi üye ülkelere reel ekonomik şokların etkisi altında yeterli korunma sağlayamayacağı savunulmaktadır.

Ülkeler parasal birliğe dâhil olurken, düşük faiz, düşük enflasyon oranı ve daha az olan döviz kuru riskinin ekonomik ortam oluşturmayı hedeflemektedir. Birliğe dâhil olduktan sonra sabit döviz kuru sistemini kullanarak bu sistemin sağlamış olduğu avantajlardan faydalanması beklenmektedir. Bu avantajlar ise şunlardır; döviz kurunda istikrar, ödemeler bilançosu dengesizliğinde azalma ve enflasyonun kontrolünün sağlanmasıdır. Bu avantajlarda ülkelerde makroekonomik bir istikrar yaratacaktır. Böyle bir durumda ise üretim ve istihdam seviyesindeki dalgalanmalar daha az meydana gelecektir (Utkulu, 2005, s. 100).

2.3.2. Para Birliği Nedeniyle Oluşan Maliyetler

Para birliğine dahil olan ülkeler elde edecekleri faydaların yanında katlanılması gereken birtakım maliyetlere de maruz kalmaktadırlar. Bu maliyetler makro düzeydedir. Ayrıca ülkeler tek paraya geçmeleriyle birlikte bağımsız para politikası uygulama güçlerini de kullanamaz hale gelmektedirler.

2.3.2.1. Politikada özerkliği kaybetmek

Ülkeler, parasal birliğe girmeden önce kendi ekonomilerine uygun olan para politikası aracını kullanma imkanına sahiptiler. Fakat para birliğine dâhil olduktan sonra para politikası üzerindeki otonomi yitirilmektedir. Meydana gelen bir ekonomik probleme para ve döviz kurunu kullanarak çözüm üretme imkânı artık mümkün değildir (Kar, 2003, s. 186).

Para birliğine dâhil olduktan sonra parasal olarak bağımsızlığını kaybeden ülke, bundan sonra kendine ait para politikalarını uygulayamayacaktır. Ülkelerin izledikleri politika aynı değilse, bir şokla karşılaşmaları halinde, parasal birliğe bir maliyet oluşturacağı beklenmektedir (Corden, 1994, s. 134).

2.3.2.2. Phillips eğrisi açısından maliyet

Enflasyon oranı ve işsizlik arasındaki ters ilişkiyi ifade eden klasik Phillips eğrisi analizi yardımıyla, para birliğinin sebep olacağı maliyetlere açıklama getirilmeye

çalışılmaktadır. Para birliğine aday ülkeler makroekonomik sorunlarına verdikleri öncelik nedeniyle Phillips eğrisi üzerinde farklı noktaları tercih edebilecekleri ileri sürülmektedir. Ancak, enflasyon oranlarının ülkeler arasında farklılık gösterdiği durumlarda, döviz kurunu sabitlenerek para birliğinin oluşturulması satın alma gücü paritesinden sapmalara yol açacaktır. Bu nedenle para birliğine katılan yüksek enflasyonlu ülkeler mal piyasalarında rekabet gücünü kaybedilmesine neden olmaktadır. Bu durum, üye ülkelerin ortak bir enflasyon oranına yönelmesine, yani her iki ülke içinde daha az tercih edilen bir enflasyon-işsizlik bileşiminin kabul edilmesine neden olmaktadır (De Grauwe, 1992, s. 14-15).

Sonuç olarak, birliğe dâhil olan ülkeler farklı enflasyon- işsizlik hedeflerine veya farklı Phillips eğrilerine sahiplerse, para birliğinin oluşturulmasının ülkeleri tek bir enflasyon seviyesine yönlendirmesi, ülkeler için maliyetli olacağı savunulmaktadır (Değer ve Öztürk, 2003, s. 108).

2.3.2.3. Senyoraj kaybı nedeniyle ortaya çıkan maliyet

Para birliğine dâhil olmanın meydana getireceği bir diğer maliyet faktörü ise kamu bütçesi ile ilgili bir durumdur. Ülkeler birliğe dahil olduktan sonra para ve benzerlerinin kullanımından kaynaklanan elde ettiği faydayı daha fazla yürütemeyecek, bu sebeple diğer vergileri kullanmak durumunda kalmaktadır (Hansen and Nielsen, 1997, s. 128).

Enflasyon oranı yüksek ve düşük ekonomilerin bir araya gelmesiyle oluşturulacak olan bir para birliğinde, enflasyonu düşük olan ülkenin para basımından kazanacağı gelirlerini azaltılmasına sebebiyet vermektedir. Bu durum özellikle enflasyon vergisini çok tercih eden ülkelerde ve vergi sisteminin çok gelişmediği ülkeler için geçerli olduğu ileri sürülmektedir. Ülke gelirlerinde oluşacak olan bu azalma durumu da yüksek bütçe açığına neden olmaktadır (Weimann, 2003, s. 5).

2.3.2.4. Şokların türü ve benzemezliği sonucu ortaya çıkan maliyet

Para birliğine dâhil olmanın toplam maliyetini, ekonominin kaynaklarına, dış şokların türüne ve şiddetine bağlı olduğunu belirtmektedir. Şoklara dış veya iç piyasanın neden olduğu durumunda elde edilecek kazançlar veya karşılaşılabilecek olan maliyetler de değişmektedir (Özer, 2007, s. 48).

Şok sonrası para birliğinde uygulanan ortak politikalar, ekonomik yapısı birbirine benzeyen ülkeler için daha etkin sonuçlar doğurmaktadır. Ekonomik yapılarının birbirine benzer olması, uygulanacak politikanın ülkelerdeki makroekonomik değişkenlerin benzer seviyede olmasına neden olmaktadır. Aksine, ekonomik yapıları benzer olmayan ülkelerin oluşturduğu para birliğinde yaşanacak olan bir asimetrik şokta ise sabit döviz kuru ile müdahale edilemeyeceği için yaşanan sorunlarda değişim göstermesi beklenmektedir (Tonus, 2000, s. 61-64).

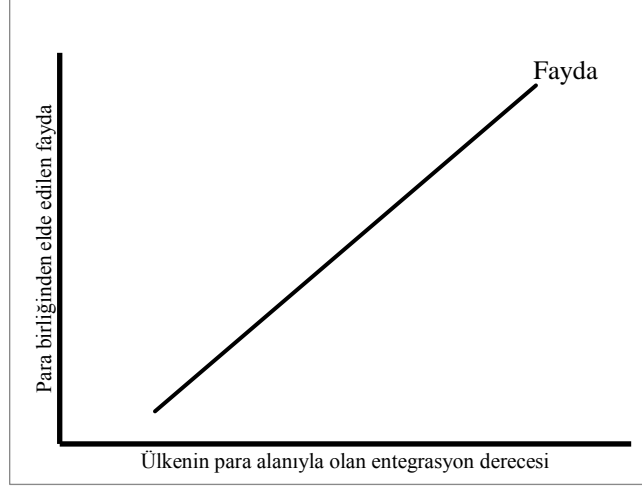
Mundell 1973 tarihli çalışmasında asimetrik şok kavramına değinmiş ve para birliği oluşturan ülkelerin döviz rezervlerini birleştirerek döviz riskini engelleyebileceklerinden söz etmektedir. Bu durumda ülkelerin karşı karşıya kalacağı asimetrik şokların sebep olduğu etkileri azaltabileceğini savunmaktadır (Mundell, 1973, s. 155).

2.3.2.5. Fayda ve maliyetlerin değerlendirilmesi

Para birliğine dâhil olmanın faydalarını ve maliyetlerini değerlendirirken, birliğe dâhil olan ülkelerin herhangi bir asimetrik şokla karşılaştıklarında tercih ettikleri enflasyon ve işsizlik oranlarının ne derecede bir uyum sağladıklarına bakmaktadır. Aynı zamanda birliğe dahil olan ülkelerin büyüklükleri ve buna bağlı olarak ekonomilerinin dışa açıklık durumları maliyeti etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır (Aktan, 1983, s. 55).

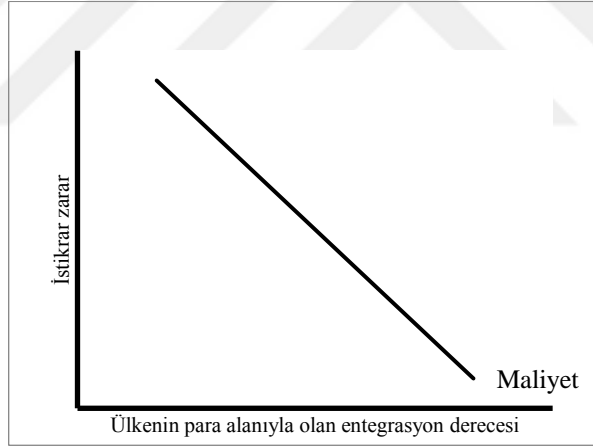
Para birliğine dahil olan ülkelerin parasal entegrasyondan beklediği faydayı ise üye ülkenin birlik içerisindeki diğer ülkelerle olan entegrasyon derecesi belirlemektedir. Birliğe üye olan ülkeler arasında meydana gelen ekonomik açıklık ne kadar büyükse birlikten umdukları kazanımlar da o kadar büyük olur. Bu durumu şekil yardımıyla da açıklanabilmektedir.

Para birliğine katılmanın avantajı Şekil 2.1’de fayda eğrisinde görülmektedir. Bir ülkenin parasal birliktelikten beklediği fayda o ülkenin birlik içerisindeki diğer ülkelerle olan bütünleşme derecesine bağlı olduğu Şekil 1’de görülmektedir. Bu ilişkiler ticari parasal veya faktör hareketleriyle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Şekil 2.1’de de görüldüğü gibi entegrasyon derecesi arttıkça para birliğinden beklenen fayda da artar.

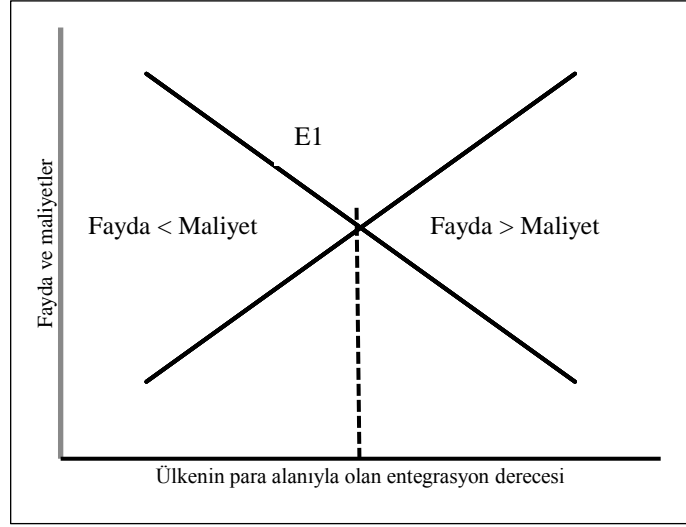
Şekil 2.1: Para birliğinin faydası

Para birliğine dahil olmayla birlikte ülkeler sabit döviz kuruna geçmektedirler. Bundan dolayı parasal bağımsızlığı kaybetme ve para politikası uygulaması kullanamaz duruma gelmektedirler. Tüm bu sınırlandırmaların meydana getirdiği maliyet ise Şekil 2.2’de görüldüğü gibi negatif eğime sahiptir. Para birliği ülkenin istikrarını olumsuz etkileyebilmektedir.

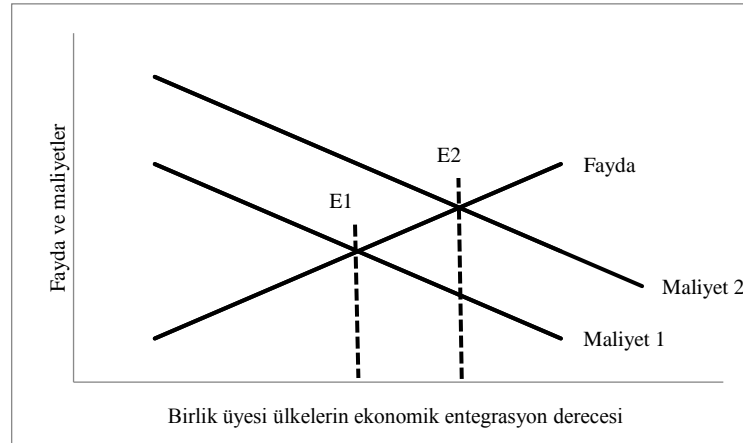
Şekil 2.2: Para birliğinin maliyeti

Şekil 2.3’te görüldüğü gibi para birliğinin fayda eğrisi ile maliyet eğrileri üst üste getirildiğinde oluşan denge noktası optimum para alanı ifade etmektedir. İki eğrinin de birbirleriyle kesiştiği nokta faydaların maliyetler ile dengeye geldiği noktayı belirlemektedir. Belirlenen bu noktadaki denge entegrasyon sayesinde oluşmaktadır. Bu seviyenin üzerindeki entegrasyonda faydalar maliyetlerden fazla olur, altında ise bu durum diğerinin tam tersi halinde olması söz konusu olmaktadır.

Şekil 2.3: Optimum para alanı

Birliğe dahil ülke için dış etkenlerden dolayı, ihraç mallarına olan talepte artma ve azalma gibi bir durum söz konusu olduğunda kayıplarda artış olmaktadır. Bu ülke de yaşanacak olan istihdam ve üretimdeki istikrarsızlık döviz kuru ayarlamalarıyla düzeltilememektedir. Bu nedenle daha fazla entegrasyon sayesinde istikrarsızlıkların üstesinden gelebilmektedir. Şekil 2.4’de görüldüğü üzere yeni oluşan şekilde entegrasyon derecesi en az E2 seviyesinde olmalıdır (Vergil, 2007, s. 86-87).

Şekil 2.4: Asimetrik şok durumundaki birliğe katılım durumu

2.4. YENİ KURAMLAR YAKLAŞIMI DÖNEMİ (1980-2000)

Tavlas (1994), Bayoumi (1994), Bayoumi ve Eichengreen (1992, 1994) ile gelişen 1990 sonrası çalışmalarda, geleneksel yaklaşımın ve fayda maliyet yaklaşımının

eksikliklerinden söz edilmekte ve OPA'nın saptanmasında yeni bir modele ihtiyaç olduğu yönünde görüş bildirmektedirler (Demirel, 2011, s. 120).

OPA kuramı için yeni bir modele ihtiyaç duyulmasının birkaç önemli sebebi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, ekonomik krizlerin ne kadar süreceğinin belirsizliği ve geleneksel yaklaşımda asimetrik politika sorununa karşı, çözüm olarak sunulan işgücü mobilitesinin maliyeti ile ilgili sorunlar olduğu belirtilmektedir. İkincisi, birliğe dâhil olan ülkelerin maliye politikaları ile ilgili eş güdüm sorunu ve maliye politikalarının ekonomiler üzerine yükleyebileceği maliyet sorunları olduğu ifade edilmektedir. Üçüncüsü enflasyon ve işsizlik arasında olması beklenen değiş tokuşun ortadan kalkması durumunun göz önüne alınmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Dördüncüsü, özellikle yüksek enflasyona sahip ekonomiler için yüksek döviz kurlarından enflasyona geçiş etkisi nedeniyle esnek döviz kurlarının bu ülkeler için ödemeler dengesini denkleştirici özelliğinin olmayışının göz önüne alınmasının gerekli olduğu vurgulanmaktadır (Demirel, 2011, s. 121).

Aynı zamanda ekonomik ve para birliğine geçiş sürecinin hız kazanmasıyla birlikte fayda ve maliyetlerin üzerinde durulmaktadır. Phillips eğrisi, para politikasının etkisizliği, döviz kuru ayarlamalarının etkinliği, kredibilite, işgücünün hareketliliği ve işgücü piyasasındaki farklılıklara dikkat çekilmektedir.

2.4.1. Phillips Eğrisi ve Para Politikalarının Etkisizliği

1970'li yıllarda OPA kuramı çalışmaları, esnek döviz kurlarının, ülkelerin bağımsız para politikası uygulamalarını sağladığını, dolayısıyla Phillips Eğrisi üzerinde optimal işsizlik ve istihdam hadlerinin seçilebileceğini ortaya koymaktadır. Daha önceden de belirtildiği gibi, bağımsız para politikasının kaybedilmesi, para alanına dâhil olan ülke için bir maliyet olarak kabul edilmiştir. Para birliğine dahil olan ülkeler bağımsız para politikası aracını kaybettiği için herhangi asimetrik bir şok karşısında konjoktürel dalgalanmaları daha fazla olmaktadır. Ancak, iş gücünün nominal ücretleri yerine, reel ücretleri ön plana aldığı için Philips eğrisini beklenen enflasyon ile ilişkilendirilmelidir (Tavlas, 1993, s. 670). Öngörülen politika değişiklikleri de reel değişkenler üzerinde etkili olması beklenmektedir. Bu durumda Philips eğrisi değil doğal işsizlik haddi önemli olmaktadır. Esnek döviz kuru sisteminin tek avantajı birliğe dahil

olan ülkelerin birbirlerinden farklı enflasyon tercihinde bulunabilmeleridir. Bu sebeple para politikası üzerindeki hakimiyetinin kaybedilmesinin maliyeti düşük olduğu görülmektedir (Özer, 2007, s. 51).

2.4.2. Döviz Kuru Ayarlamalarının Etkinliği

Para birliğine dâhil olan bir ülke sabit döviz kuru sistemine geçeceği için döviz kuru politikasını kullanma bağımsızlığını kaybetmektedir. OPA kuramının yeni yaklaşımında döviz kuru politikasının bağımsızlığının kaybedilmesine ilişkin iki farklı görüş söz konusudur. Krugman (1991 ve 1993) ve Tavlas (1993)'a göre nominal döviz kurundaki meydana gelen değişiklikler, dış açıklar ortadan kaldırılmasında gerektiği kadar etkin değildir (Özer, 2007, s. 87). Bu durum döviz kuru politikası enstrümanının etkinliğini azaltmakta ve birlik içerisinde olan ülkelerin bağımsız para politikası ve döviz kuru politikasını kaybettikleri için katlandıkları maliyeti arttırmaktadır.

De Grauwe (2000), 1980'li yıllarda farklı ülkelerde görülen devalüasyonları ve istikrarı sağlayan etkilerini araştırdıktan sonra, döviz kuru ayarlamalarının birtakım özel şartlarda, ekonomide istikrarın tekrar sağlanmasında etkili olduğunu söylemektedir. Bu durumda ise, para birliğine dâhil olan ülkenin döviz kuru aracı üzerinde kontrolünü kaybetmesinden dolayı birtakım maliyetler ile yüzleşmektedirler (Arslan, 2002, s. 13).

2.4.3. Kredibilite

Geleneksel aşamada, OPA'nın oluşabilmesi için para alanına dahil olan ülkelerin enflasyon oranlarının birbirine yakın olması gerektiği belirtilmektedir. Bütünleştirici aşamada ise para alanına dâhil olmanın fayda ve maliyetleri değerlendirilirken ülkeler, enflasyonun düşük seviyede kalmasını hedeflemektedirler. Fakat ekonomik ajanlar bu hedefin farkına varmaktadırlar. Enflasyon yükseldikten sonra, beklenen enflasyonda da yükseliş olduğu gözlenmektedir. Ekonomik ajanlar enflasyonun yükseleceği beklentisinde oldukları için, enflasyonda gelecekte de devam eden artışlardan kazanç sağlanamayabilir. Aynı şekilde, devalüasyonların da beklentiler üzerinde güçlü ve uzun süreli etkileri olabilmektedir. Bu durumda, bir ülke doğal işsizlik haddinde dengedeysen, yüksek enflasyon mevcut olmaktadır. Enflasyonu düşürmenin maliyeti ise epey yüksek olabileceği ileri sürülmektedir (Mongelli, 2002, s. 15).

2.4.4. İşgücünün Belirsizlik Durumundaki Hareketliliği

Para birliğine dâhil olan ülkelerin yaşadıkları şokların türüne ve ülkelerde yaşanan şokların birbirine olan benzerliğine bütünleştirici aşamada yer verilmektedir. Fakat yaşanan şok sonrası kaynak dağılımının nasıl olacağı gelecekle ilgili belirsizliğin derecesine ve uyum maliyetlerinin büyüklüğüne bağlı olduğu ifade edilmektedir (Tavlas, 1993, s. 677).

Yaşanan şok sonrası alanın daha belirsiz bir halde olması, ülkelerin ileride zarar görebilecekleri endişesiyle pişman olabilecekleri bir durumla karşılaşılması için uyum sürecine çok fazla dâhil olmak istememelerine neden olmaktadır. İşgücü hareketliliğinde de durum aynı şekildedir. Bu duruma göre işçinin bir yerden başka bir yere göç etmesi amacıyla, göçten ümit ettiği gelir farkının, sabit göç maliyetinden, işçinin yeniden geri dönebileceği ihtimali ile ilişkili miktar seviyesinde, fazla olması sorunlu bir durumdur. Daha açık olarak, diğer sektörlerde veya yerlerde, gelecek kazançları ile ilgili belirsizlik arttıkça, iş gücünün yer değiştirmesi ya da göç etmesi istekliliği de azalacağı beklenmektedir (Kılınç, 2008, s. 28).

2.4.5. İşgücü Piyasasındaki Farklılıklar

Ekonomide birbirine benzer şokların yaşanması karşısında, para birliğine üye ülkelerin işgücü piyasalarında bulunan kurumların yapısıyla ilişkili olarak fiyat ve ücret farkları oluşabilmektedir (Mongelli, 2002, s. 41). Bir asimetrik şok ile karşılaşılması durumunda sendikalarının bulunduğu ülkede politika kararlarına etki edebilecekleri için uygulanan karardan sonra meydana gelecek durumlar arasında da farklılık ortaya çıkması beklenmektedir. Bir arz şoku durumunda, sendikaların etkisi yüksek olduğu kadar, asimetrik şokun yıkıcı etkileri o kadar az olacağı varsayılmaktadır.

Fakat işgücü piyasasındaki kurumsal farklılıklar nedeni ile yaşanan şoklar ekonomileri etkileseler dahi ücret ve fiyatlar üzerinde farklı etkiler bırakmaktadır. Birliğe dâhil olan ülkeler, birbirinden farklı işgücü piyasalarına sahipeler ortak para birliği kurmaları maliyetli bulunmaktadır (Kılınç, 2008, s. 33).

2.5. KURAMA YÖNELİK AMPİRİK ÇALIŞMALAR

Bu bölümde OPA kuramı ile ilgili olarak yapılan ampirik çalışmaların genel bir değerlendirilmesinin yapılması amaçlanmaktadır. OPA kuramı incelendiğinde ağırlıklı olarak iki unsura yer verilmiştir. Bunlardan birincisi asimetrik şoklar diğeri ise ekonomilerin dışa açıklık dereceleridir.

2.5.1. Asimetrik Şoklar ile İlgili Çalışmalar

Mundell OPA kuramını, üretim faktörlerinin mobilitesi, McKinnon ülkelerin ekonomilerinin dışa açıklık derecesi, Kenen ise ticarete konu olan ürün çeşitliliği açısından ele almaktadır. Para alanı oluşturulan bölgenin OPA olup olmadığını belirleyebilmek için yapılan çalışmaların bir bölümü ekonomik şokların ülkeler üzerinde oluşturduğu etkiyi ve yaşanan şokların birbirleriyle olan uyumlarını incelemektedir. Bu ölçüt kapsamında, ülke veya bölgelerin yaşadığı ekonomik şoklar arasında simetri olması halinde bu ülke ya da bölgeler OPA'na daha yakın olduğu bilinmektedir. Şoklar ülkeler açısından benzer özellikler taşıyorsa, birbirleriyle aynı olan politikalarla ekonomik şoklar en az maliyetle atlatılabilmektedir. Ancak şoklar simetrik değilse yani ülkeler asimetrik şoklar yaşıyorsa ülkeler ortak bir para politikası ekonomik şokları atlatmaları zordur. Ayrıca ülke ekonomilerinin karşı karşıya geldiği ekonomik şok sonrasında uyum sağlama hızı birbirinden aynı değilse benzer ekonomik politikalar, yaşanan şoku atlatmaya yardımcı olmamaktadır.

Bayoumi ve Eichengreen ile Chadha ve Hudson, talep ve arz şoku asimetrisini, şokların büyüklüğü ve yaşanan şoklar sonrasında ekonomilerin uyum sağlama hızına bağlı olarak ele aldıkları çalışmalarında, asimetrik şokların etkilerinde Avrupa'yı, Asya veya Amerika kıtası ülkeleriyle veya ABD ve Kanada ile karşılaştırma yaparak incelemişlerdir.

Bayoumi ve Eichengreen 1993'de yaptıkları çalışmada, toplam arz ve talep şoklarının 11 AT üyesiyle Amerika kıtasındaki sekiz bölge üzerinde oluşan etkilerini Gayri Safi Yurt İçi Hasılat (GSYİH)'lerini ve fiyat düzeylerini veri seti olarak kullanarak araştırmışlardır (Bayoumi ve Eichengreen, 1993, s. 193-229).

Çalışmada toplam arz ve talep şoklarını anlatan farklı yapısal VAR modeli kullanılarak değerlendirme yapılmaktadır. VAR modeli, çalışmada hem şokların

birbirlerinden ayrıldıkları noktaları hem de ekonomilerin şoklar karşısındaki tutumlarının tespit edilmesine imkan sağlamaktadır. AT' ye dahil olan üye ülkeler için 1960 ve 1988 yılları arasındaki reel GSYİH verileri kullanılmaktadır. Yapılan çalışmanın anlaşılabilirliği açısından, karşılaştırması yapılabilmesi için ekonomisi iyi olan, eyaletlerinde ortak para politikası uygulanmasına rağmen maliye politikasının otonom olarak uygulandığı, ABD en uygun aday olarak seçilmektedir (Kılınç, 2008, s. 36-37).

ABD'nin bölgeleri arasındaki ilişki, AT ülkeleri arasındaki ilişkiden daha az ise, asimetrik şokların para birliğinin başarısını etkileme imkanı azalmaktadır. Öte yandan AT ülkelerinin yaşadığı şoklar ABD'nin bölgelerinin yaşadığı şoklardan daha asimetrik ise, tek bir paranın kullanımı ülkeler için ciddi maliyetlere sebep olacağı düşünülmektedir.

Orta Avrupa'da AT'ye üye olan ülkeleri –Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda ve Danimarka- etkileyen arz şokları ile diğer AT üyelerini –İngiltere, İtalya, İspanya, Portekiz, Yunanistan ve İrlanda- etkileyen arz şoklarının bu ülkeler üzerinde farklı etkilere yol açtığı görülmektedir. Almanya ile ilgili şoklara maruz kalan Orta Avrupa ülkelerine merkez ülkeler ismi verilirken, diğer ülkeler çevre ülkeler olarak ismi verilmektedir. Merkez ülkelerin karşılaştığı arz şokları daha küçüktür ayrıca bu ülkelerin kendi içinde ise sınır komşuluğu yapanların daha fazla ilişkili oldukları ortaya çıkarılmaktadır. Merkez ülkelerin karşılaştıkları talep şokları da hem daha küçük hem de birbiriyle daha ilişkili olduğu ortaya koyulmaktadır. Ayrıca merkez ve çevre ülkeleri arasındaki bu farklılıkların azaldığına dair yeterli kanıt bulunmamaktadır. Amerikan parasal birliğinde de merkez ve çevre ülkeler ayrımı görülsede, Amerika merkez ve çevre bölgelerinde Avrupa ülkelerine göre daha fazla tutarlılık görülmektedir.

Bayoumi ve Eichengreen'in (1992) kullandığı yöntem olan, arz şoklarının çıpa ülke ile çeşitli bölgeler arasındaki korelasyonunun ölçülmesinin olumsuz taraflarına değinen Chamie, De Serres ve Lalonde (1994), bu yöntemle çıkarılan sonuçların, seçilen çıpa bölgeye göre duyarlı hale geldiğini, ayrıca kullanılan yöntemin şokların unsurlarını ayırmadığı eleştirileri yer almaktadır. Çalışmada on üç Avrupa ülkesi ve karşılaştırılabilirliği için dokuz ABD bölgesini ele alınarak, Avrupa'da OPA'nın olabilirliği sorgulanmaktadır. Bayoumi ve Eichengreen'in (1992) eksiklerini gidermek amaçlanmış, önceden belirlenmiş şokları, gözlemlenemeyen simetrik ve asimetrik

bileşenlerine ayıran bir model tahmin edilerek değerlendirilmektedir. Bu modelin farklılığı, elde edilen sonuçların, çıpa bölgeden etkilenmemesi ile arz ve talep şoklarının, ortak ve kendine has yapısal bileşenlerine ayırarak sonuçların daha kolay yorumlanabilmesi düşüncesinden kaynaklandığı belirtilmektedir.

Chemie, De Serre ve Lalonde (1994)'ün analizinde, ABD'nin bölgelerine nazaran Avrupa ülkeleri daha fazla arz ve talep şokları yaşamakta, özellikle çevre ülkelerde bu durum daha sık gözlemlenmektedir.

Dibooğlu ve Horvath (1997), şokları arz, nominal ve reel finansal şoklar olarak sınıflandırmış, bu şokların simetrilerini ve tekrar derecelerini, tek para birimine geçiş ile birlikte oluşabilecek sorunları ortaya çıkarmak için analiz etmektedir. Çalışmada şokların tekrar dereceleri standart sapmaları ile ölçülmektedir. Çalışma Türkiye ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi'ni de kapsayan yirmi Avrupa piyasa ekonomisini ele almakta, eski AB ülkeleri ile yeni üye ülkeler ve de birliğe üye olmayanlar arasında karşılaştırma yapılabilmesini sağlamaktadır. Bayoumi ve Eichengreen'den (1992) farklı olarak, çıpa ülke ile örneklem ülkelerin şoklarının ilişkisinin ölçülmesi yerine, ülkelerin ikili muhtemel tüm ilişkileri incelenmektedir. Makro iktisadi alandaki politika uyumuna rağmen, ülkeler arasındaki reel mali ve nominal şok ilişkisinin çok düşük olduğu gözlemlenmektedir. Nominal ve finansal şokların asimetrisi göz ardı edilse bile, Dibooğlu ve Horvath'a (1997) göre, tüm AB'yi kapsayan tek para biriminin uygulanması, arz şoklarından kaynaklanan, maliyetlere neden olduğu ileri sürmektedir (Kılınç, 2008, s. 36-37).

Weimann (2003), ekonomik ve parasal birliğin Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için uygun olup olmadığını, şok asimetri analizi yaklaşımını kullanarak açıklamaktadır. Çalışmada toplam çıktı için endüstriyel üretim zaman serilerini, fiyat için tüketici fiyatları endeksini kullanmaktadır. Veriler 1990 ve 2001 arasında kalan dönemi içermektedir. Şoklar çıktıyı uzun dönemde etkileyen ve etkilemeyen olmak üzere birinci ve ikinci tip şoklar olarak sınıflandırılmaktadır. Birinci tip şoklarla ilgili olarak, Romanya hariç diğer Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile parasal birlik ülkeleri, altı yıl önce Finlandiya, Yunanistan, İtalya ve Portekiz'in Almanya ile olduğu kadar ilişkili olduğu görülmektedir. İkinci tip şoklar ele alındığında daha anlaşılır bir tablo ortaya çıkmaktadır. 90'ların ilk yarısında Batı Avrupa; Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda ve Avusturya'nın

oluşturduğu merkez ülkeler ve diğer çevre ülkeler olarak ayrılmaktadır. Bu ayırmadan 1990'ları ikinci yarısından itibaren vazgeçilmektedir. Parasal birlik ile korelasyon ilişkisi artmaktadır. Yazarlara göre, elde edilen sonuçlar doğrultusunda Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin üyeliğe uygun olmadığı sonucunun çıkarılması yanlış olarak değerlendirilmektedir. Sonuçlar, analiz edilen ölçütün içselliğini göstermektedir ve belirtilen ülkeler için, OPA ile ilgili olarak önceki çalışmalara göre daha olumlu olduğu ileri sürülmektedir (Kılınç, 2008, s. 38-39).

2.5.2. Ekonomik Açıklığın Dereceleri İle İlgili Çalışmalar

Geleneksel aşamada, OPA'na dahil olan ülkelerin özelliklerinin ne olması gerektiği tartışılırken Mc Kinnon'da alana üye olan ülkelerin ekonomilerinin dışa açık olması gerektiği ölçütünü ortaya koymaktadır. Çünkü ekonomisi dışa açık olan ülkelerin yaşadıkları talep şoklarını en az maliyetle atlatacağını ve ülkelerarası koordinasyonun sağlanacağını varsaymaktadır.

Bofinger, AT'ye dahil olan ülkelerin yalnız 1991 yılı için ekonomik açıklıklarını hesaplamış olup, ekonomik dış açıklığı, ihraç ve ithal edilen malların GSYİH'ya oranı olarak ölçmektedir. Bu üye ülkelerin tamamına yakını ekonomilerinin dışa açıklığının yüksek seviyede olduğu çalışmanın sonucunda elde etmektedir (Bofinger, 1994, s. 24-35).

Frankel ve Rose ise ülkeler arası ticaretin artması için ülkelerin daha fazla bütünleşmelerinin gerektiğini savunmaktadır. Ticaretin artmasıyla birlikte ise, ülkelerin birbirlerini daha fazla etkileyeceği konjonktürel dalgalanmalar meydana gelir şeklinde bir hipotez kurmaktadır. Bu hipotezi test etmek için yirmi sanayileşmiş ülke 1959–1993 yıllarını kapsayan ikili ticaret ve nominal GSYİH veri seti olarak ele almış olup, analiz sonucunda ülkelerarası ikili ticaret yoğunluğu derecesi ile ülke ekonomilerinin benzerliği arasında pozitif bir ilişki bulunduğu tespit etmektedirler (Frankel ve Rose, 1997, s. 20-22).

Artis, Kohler ve Melitz (1998) ülkeler arasındaki ticareti ve başka ülkelerdeki çıktıyı etkileyen şokların simetrisini ele alarak dünya üzerindeki optimal para alanlarının sayısını saptamaya çalışmaktadırlar. Toplamda 117 ülke katılmış, elde edilen verilerle, ticaret ölçütlerine belli başlı dört alanın optimal para alanı olarak belirlenebileceği

söylenmektedir. Bu alanlardan birincisi tüm Batı Avrupa'yı, ikincisi Orta Amerika ve Güney Amerika'nın kuzey kısmını kapsamaktayken diğer ikisi Orta Doğu'nun bir kısmını ve Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği ülkelerini kapsamaktadır. Yalnızca ticaret ölçütü ile bakıldığında dünyanın büyük alanlarında para alanı oluşturabileceği fakat şokların simetrisinin kriterinin bu durumu önemli ölçüde kısıtlayacağı, hatta 11 ülkeli ekonomik ve parasal birliğin bile bu ölçüt için fazla büyük olduğu belirtilmektedir (Kılınç, 2008, s. 48).

Yapılan bu çalışmalarda, OPA kuramı çerçevesinde, eğer ülkelerde ekonomik açıklık mevcut ise para alanına dahil olabilmeleri mümkün olabileceği işaret edilmektedir. Aynı zamanda ekonomik açıklığa sahip ülkelerin kendi aralarında sabit döviz kuru tercih etme zorunda olduğu vurgulanmaktadır (Samsar, 2003, s. 17).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM AVRUPA PARASAL BİRLİĞİ'NİN TARİHSEL SÜRECİ VE GENİŞLEMESİ

Günümüzde dışa açık sistemlere sahip ülkeler arasındaki ekonomik, ticari ve mali işbirliklerin oluşturulmasında ortak bir dilin kullanılmasının önemli olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda mali ve ekonomik açılardan birbirinden farklı Avrupa ülkelerinin "Para Birliği" çatısı altında bir araya gelmektedir. Bu birlikle birlikte 1 Ocak 1999'da hızla değişen dünya ekonomisinde yeni ve köklü bir değişikliğe adım atılmış, AB, gerçek bir birlik yolunda en önemli adımlardan biri olarak gösterilen ortak para birimi olarak Euro'yu kullanmaya başlamaktadır. Euro, AB'nin Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB) programının en önemli kilometre taşlarından birini oluşturmakta, bu program tüm üye ülkelerin ekonomilerinin belli kriterlere uymak zorunda olduğu, işgücü, hizmet ve emtianın serbestçe dolaşabildiği ve ortak bir Avrupa parasının kullanıldığı bir Avrupa devletinin yaratılışını sergilemektedir. Programın ilk safhası olan işgücü, hizmet ve emtianın serbest dolaşımı uzun zaman önce sağlanmış, ikinci aşama ise, üye ülkelerin belirli ekonomik kriterlere bağlı olarak tek Avrupa parasını kullanmaya başlaması olarak belirlenmektedir (Pekcan, 1999, s. 17).

Ekonomik bütünleşme amacını güden altı ülkeli bir işbirliği denemesi, bugün 27 üyeli bir dev bir entegrasyon haline geldiği gözlenmektedir (Keskin, 2010, s. 5). Euroyla birlikte 10 farklı para birimi ortadan kalkarak tek bir para birimine geçmiş ve kur hareketlerinin ekonomi üzerindeki etkilerinden büyük oranda uzaklaşıldığı görülmektedir. On para biriminin tek para birimine dönüştürülmesi, özellikle döviz işlemlerinde basitlik ve işlem maliyetlerinde önemli bir düşüş sağlayarak ticareti canlandırmaya başlamış, finansman alanında ise döviz pozisyonlarının güvenceye alınması ve dengelenmesi için gerekli olan "hedging"¹ maliyetleri azaltılarak yatırımları teşvik edici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Euro'yla birlikte, AB üyesi ülke hükümetleri, makroekonomik dengeleri sağlamak için gerekli olan en önemli araçlardan

¹ Bir çeşit vadeli satış usulü olup, satın alınan bir malın müteakip tarihlerde teslim edilmek üzere aynı anda satışı

biri olan para ve faiz politikasının belirlenmesi ve idaresi yetkisini, AMB'na devretmektedir. Para ve faiz politikalarının üye ülke hükümetlerinden alınarak AMB'ye devredilmesi para politikasının tarafsız ve politik etkilerden uzak yürütülmesine imkan sağlamaktadır (Pekcan, 1999, s. 18-19).

3.1. AVRUPA PARASAL BİRLİĞİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

APB ve Euro'nun yaratılması çok önemli ve tarihte eşi görülmemiş bir oluşum olarak değerlendirmektedir. Çünkü Avrupa'da yeni bir evre başlamış olmaktadır. Bir ülkenin kendi ulusal parasından, merkez bankasından ve para politikası üzerindeki denetiminden vazgeçmesi bir anlamda ulusal egemenliğinin bir parçasından fedakarlıkta bulunması demektir ve bu bakımdan parasal tarihte daha önce görülmemiş bir deneme olmaktadır (Mumcu, 2011, s. 34).

Devlet veya hükümet başkanlarının bağımsız politik kararları ile ve başarı için ekonomik şartların tamamlanmasıyla ilgili uzun sürecin sonunda 1 Ocak 1999'da üye ülkeler ilk defa tek parayı benimsemektedirler. Euro'ya geçiş istikrarlı, güvenilir ve etkili yönetilen ekonomik çerçevenin oluşturulması için gerekli görülmekte, aynı zamanda dünya ekonomisinin geleceği ve globalleşmeye de cevap niteliği taşımaktadır. Euro yalnız başına işsizliği yok edecek bir konumda olmasa bile, ekonomik mücadele ve başarı için anahtar rol üstlenmektedir. Avrupa Para Birliği'nin, Avrupa ekonomisini ve tek pazarı, teşvikli yatırımları tekrar canlandıracağı, iş rekabetini arttırarak tüketiciler ve tasarruf sahiplerine fayda sağlayacağı hem iş hem de seyahat konusunda vatandaşlar için hayatı daha kolay kılacağı ifade edilmektedir (Pekcan, 1999, s. 24).

Avrupa'nın siyasi bütünleşmesini gerçekleştirme sürecinin adım adım oluşturulduğu görülmektedir. Bu adımlara teker teker bakıldığında II. Dünya Savaşı'nın sonrasında bu amaca ulaşabilmek için kısmi bir bütünleşme girişimi olan, 1951 yılında imzalanan Paris Antlaşmasıyla kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) tecrübesinden yararlanılarak, 1957 yılında Roma Antlaşması ile Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) ve AET kurulmuştur (Özer, 2007, s. 23).

3.1.1. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu, Avrupa Ekonomi Topluluğu

AKÇT: Batı Avrupa ülkeleri arasında ekonomik ilişkileri daha iyi seviyeye getirme adına ilk girişim AB'ni oluşturan üç temel kurumdan ilki olan AKÇT anlaşmasının imzalanması olduğu görülmektedir. Bu anlaşma o günün koşullarında stratejik kaynak olarak kabul edilen kömür ve çelik üzerinde işbirliğine dayanmaktadır (Keskin, 2010: 6). AKÇT'ni kuran antlaşma 18 Nisan 1951'de Paris'te kurucu altı (Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg) üyeleri tarafından onaylanmış ve 25 Temmuz 1952'de yürürlüğe girmiştir. AKÇT'yi kuran Paris Antlaşmasının sona ermesi ile 23 Temmuz 2002'de AKÇT'ye ait hak ve yükümlülükler AT'na geçtiği bilinmektedir (Keskin, 2010: 10).

ABD'nin Japonya'da kullandığı atom bombalarının gücünün fark edilmesi üzerine, savaştan sonra nükleer enerjinin stratejik boyutuna dikkat çekmek amacıyla 1957'de kurucu altı üye tarafından AAET kuran ilk Roma Anlaşması 25 Mart 1957'de imzalanmıştır. AAET'nun amacı, Avrupa'da nükleer enerji endüstrisinin kurulması, geliştirilmesi, barışçı yollardan kullanılması ve nükleer enerji üretiminin artırılması hedeflenmektedir. Ancak asıl amaç, daha fazla ekonomik işbirliğinin sağlanması olduğu düşünülmektedir. Bu amaçla AET'ni kuran ikinci Roma anlaşması 14 Ekim 1957'de imzalandı. Böylece Avrupa'da altı kurucu ülkenin öncülüğünde üç temel alanda işbirliği resmen başlamaktadır. Daha sonra AB'nin çekirdeği (AKÇT, AET ve AAET)'ni oluşturan bu üç kurum 1967 yılında yürürlüğe giren Füzyon Antlaşması ile birleşti ve Avrupa Toplulukları çatısı altında toplanmaktadırlar (Keskin, 2010: 10).

3.1.2. Werner Raporu

Parasal birlik, ortak makroekonomik amaçlara ulaşılması ile ilgili olarak politikaların ortaklaşa yönetildiği bir para alanı olarak tanımlanmaktadır. 1970 yılında hazırlanan Werner Raporunda bir parasal birlik için gerekli üç koşul belirtilmiştir. Bu koşullar;

- ✓ Para biriminin kesin bir şekilde konvertibilitesi ve toplam güvencesi,
- ✓ Sermaye işlemlerinin tam serbestleşmesi, bankacılık ve diğer finansal piyasaların tam entegrasyonu,

- ✓ Dalgalanma marjlarının ortadan kaldırılması ve döviz kuru paritesinin kesin bir şekilde bağlanmasıdır.

İlk iki gereklilik zaten görüşülmüş ve iç pazar programının tamamlanmasıyla oluşacağı belirtilmektedir. Ancak, bir parasal birlik için tek ve en önemli koşul kesin bir şekilde döviz kurunun bağlanmasının sağlanmasıdır (Morçişek, 2017, s. 50; Özpençe, 2009, s. 79).

3.2. AVRUPA PARA SİSTEMİ

AT'de ekonomik ve Parasal Birlik, yeni bir kavram olmadığı düşünölmektedir. Çünkü 1959'da toplanan Birleşik Avrupa İçin Eylem Komitesi tarafından "Avrupa Maliye Politikası" oluşturulması amacıyla hazırlanan Rapor'da, EPB'nin temel hatları çizilmektedir. AT'larında ekonomik ve parasal birlik oluşturulmasıyla ilgili ilk eylem, 1-2 Aralık 1969 tarihinde La Haye Zirvesi'nde gerçekleştirilmiştir. Mart 1979 tarihinde parasal açıdan istikrarlı bir bölge meydana getirmeyi hedefleyen APS, İngiltere haricindeki diğer ölkelerin katılımıyla yürürlüğe konulmuştur. APS'nin asıl amacı ticareti, yatırımları ve ekonomik gelişmeyi olumsuz etkilediği düşünölen parasal istikrarsızlığı azaltmak olduğu ileri sürölmektedir (Özpençe, 2009, s. 80; Karluk, 1984, s. 12).

1979 yılında, yukarıda bahsedilen girişimlerin başarısızlığa uğramasından sonra, Fransa ve Almanya'nın öncülüğünde Avrupa Para Sistemi (APS) oluşturulmuştur. APS, sabit ancak değıştirilebilir bir kur sistemine dayandırılmış ve döviz kuru dalgalanmaları nedeniyle oluşan ve ölkeler arasındaki ticareti engelleyen belirsizliği azaltmak hedeflenmektedir. İngiltere dışındaki tüm üye devletler sistemin Döviz Kuru Mekanizması (DKM)'na dahil olmaktadır (Özer, 2007, s. 29).

3.2.1. Avrupa Tek Senedi Öncesi

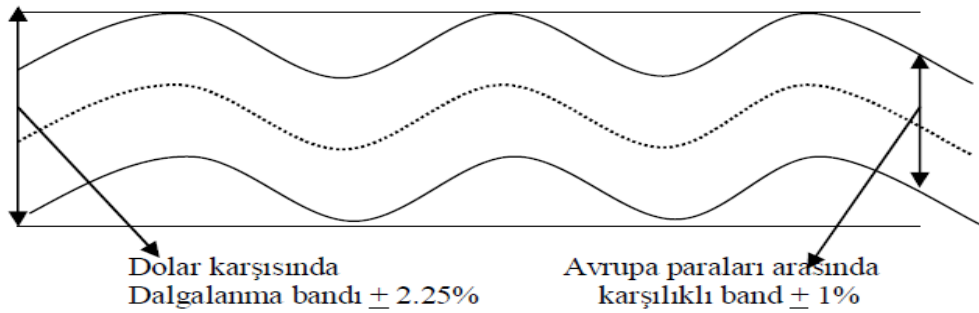
Tek Senet: İç Pazar'ın oluşturulmasıyla ilgili en önemli belge, 1986 yılında imzalanan ve 1987 Temmuz'unda yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi olduğu bilinmektedir. Tek Senet ile Ortak Pazar hedefi tekrar tanımlanmış, bu sayede Avrupa

Parlamentosu'nun yetkileri artırılmış ve nitelikli oy çokluğu ile karar alma mekanizmasının oluşturulması amaçlanmaktadır².

3.2.1.1. Tüneldeki Yılan Sistemi

AB, parasal birliği kurma aşamasında şokların önüne geçilmesi amacıyla parasal düzenlemeleri hayata geçirmektedir. Bunun ilk safhası olarak belirli bir dalgalanma içinde üye ülkelerin ulusal paralarının tutulması amaçlanmaktadır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan ve ABD'ni en başta etkileyen dolar krizi ve dolara karşı güven kaybı, 1971 yılında doların devalüe edilmesine ve uluslararası döviz sisteminde yer alan para birimlerinin dolar paritelerinin toplam dalgalanma marjlarının toplam yüzde 4.5'a ($\pm 2,25$) çıkarılmasına karar aldığı gözlenmektedir. Bunun sonucunda üye ülkelerin paraları açısından iki uygulama ortaya çıkmış; üye ülkeler kendi aralarında 2.25 oranda, dolara ise 4,5 oranında dalgalanma marjı meydana gelmektedir. Bu sistem "Tüneldeki Yılan" olarak adlandırılmaktadır. Şekil 3.1'de görüldüğü gibi bu sistemde "yılan" kendi paraları arasındaki dar sınırı, "tünel" ise dolara karşı olan geniş sınırları simgelemektedir. Fakat bu mekanizma petrol krizleri, ülkeler arasındaki politika farklılıkları ve doların zayıflığından dolayı başarılı olamamış, "tünel" kaldırılmış, "yılan" ise varlığını devam ettirmektedir (Özpençe, 2009, s. 80; Karluk, 1984: 18; Özer, 2007, s. 28).

Topluluk Merkez Bankalarında müdahale birimi olarak doların önemini azaltmak ve aynı zamanda herhangi bir ülke parasının tek başına topluluk içinde müdahale aracı kullanılmasını engellemektedir (Aktan, 1983, s. 97).

Şekil 3.1: Tüneldeki yılan
Kaynak: (Özalp, 2011, s. 59).

² <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-yasal-cerceve-109>, erişim 27.05.2019

3.2.1.2. Avrupa Tek Senedi'nin kabul edilmesi

1980'lerin başlarında dünya ekonomisindeki durgunluk ve mali yükün paylaşımı konusunda mevcut iç çekişmeler birlik konusunda Avrupa genelinde bir kötümserliğin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. 1984'den bu yana ise bu kötümserliğin yerine topluluğun canlandığı ile ilgili iyimser beklentiler oluşmaya başlamaktadır. Bu beklentiler doğrultusunda J. Delors başkanlığında kurulan komisyon 1984'de Madrid Zirvesi'nde "Beyaz Kitap" denilen ekonomik ve parasal birliğe üç aşamalı geçişi öngören bir plan ortaya koymaktadır. Bu plana göre, topluluk 1 Ocak 1993 tarihine kadar tek pazar oluşturmayı kendisine hedef belirlediği ifade edilmektedir. Bu hedef doğrultusunda 17-18 Şubat 1986'da Mergery Act'la 1967'de kurulmuş AT antlaşmalarını değiştiren ve genişleten Avrupa Tek Senedi antlaşması yapılmış ve 1 Temmuz 1987'de yürürlüğe girmiştir. Bu senetle tek pazar oluşumu yönünde bütün faktörlerin engelsiz dolaşımının sağlanması amaçlanmaktadır. Tek Senet'le AT antlaşmasına ek olarak ekonomik bütünleşmeden başka siyasi, sosyal ve kültürel bütünleşmenin gerçekleştirilmesi konusunda bir karara bağlanmaktadır. Bütünleşme hareketini daha da hızlandıracak olan Tek Senet'in 20. Maddesi ekonomik ve parasal birliğe ulaşma yolundaki gerekli hukuki düzenlemeleri ihtiva etmektedir (Abdullayev, 2003, s. 68).

AET' de ilk önemli yapısal değişiklik Avrupa'da kurulan üç örgütün AET-AKÇT ve AAET için tek bir Konsey ve tek bir kurulması kararı ile ortaya koyulmaktadır. İkinci önemli değişiklik ise Tek Avrupa Senedi ile gerçekleştirilmiştir (Kaya, 2006, s. 26).

3.2.2. Avrupa Para Sisteminin Ortaya Çıkışı ve Sistemin Esasları

1971'de uluslararası para sisteminin çökmesi ve üye ülkeler arasındaki ekonomik ve parasal birliğin araçlarının olmaması ve enflasyonun kontrolden çıkarak büyümenin hızlı düşüşü, Avrupa'da işsizliğin yayılmasına neden olmaktadır. Avrupa, ekonomik ve mali bağımsızlığı sağlamak için tek para sistemine önem vermiş ve 1979'dan bugüne kadar, APS'nin kurulması ve APB'nin oluşturulması için büyük çaba harcamaktadır. Bu yüzden üye ülkelerin birçoğu arasında döviz kurlarının sabitleştirilmesi ve enflasyonun engellenmesi yolunda mühim adımların atıldığı görülmektedir (Pekcan, 1999, s. 24).

APB 'ne geçilmesiyle birlikte, AMB ve ulusal merkez bankalarından oluşan Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (AMBS) Euro Alanı içerisinde para arzının kontrolünden, faiz oranlarının seviyesi ve vade yapısından, sistemdeki kredi miktarı ve şartlarının saptanmasından sorumlu olmakta, bununla birlikte, AMB'nın para basma ve ulusal merkez bankalarına para basma yetkisi verme hakkı bulunmaktadır. AMBS'nin ilk amacı fiyat istikrarını sağlamak iken, ikinci amacı fiyat istikrarını bozmayacak biçimde APB içerisinde uygulanan genel ekonomi politikalarını desteklemektir. AMB ve ulusal merkez bankaları bahsedilen görevlerini yaparken tamamen bağımsız olacaklar, ancak AMB uyguladığı politikaların hesabını vermekle yükümlü tutulmaktadır (Pekcan, 1999, s. 36).

3.2.2.1. Avrupa para birimi

APB, APS'nin merkezinde bulunan kaydi bir paradır. Gerçekte bir “para sepeti” olduğu vurgulanmaktadır (Özalp, 2011, s. 60). APB, Finlandiya, İsveç ve Avusturya dışında kalan AB ülkelerinin para birimlerinden oluşan bir sepete dayanmakla birlikte, birlik içinde ödeme aracı ve hesap birimi olarak kullanıldığı görülmektedir. Maddi varlığı olmayan APB, Euro öncesinde resmi olarak, hesap birimi, rezerv varlık ve ödeme aracı olarak işlem görmektedir. AB ulusal merkez bankaları tarafından ve özel şirketlerce rezerv olarak da kullanılmaktadır (Keskin, 2010, s. 38).

3.2.2.2. Avrupa parasal işbirliği fonu

AT üyesi ülkeler arasında para politikalarının koordinasyonunu sağlamak, beliren ekonomik ve mali gereksinmelere göre APB ihraç edip dağıtmak gibi görevleri bulunmaktadır. Dış ödeme güçlüğü çeken üye ülkelere kredi sağlaması da beklenen Avrupa Parasal İşbirliği Fonu (APIF), aynı zamanda üye ülke paralarında APB yaratma görevini üstlenmektedir. APIF'nun kısa dönemde gerçekleşmeyeceği bilindiğinden, bu faaliyetlerin yerine getirilmesi görevi, APIF'na devredilmiştir. Avrupa Parasal İşbirliği Fonu, 3 Nisan 1973 tarihinde para yılanının uygulandığı zamanda kurulmuştur. Parasal İşbirliği Fonu, üye ülke merkez bankaları arasındaki ilişkilerin, Topluluk pazarlarıyla yapılan her türlü müdahalelerin ve borç tasfiyelerinin çok taraflı olmasına imkan tanımaktadır. Kısa dönemli desteklemeleri denetler. APB'ler, topluluk üyesi ülkelerin

döviz piyasasındaki müdahale işlemleri sonucu oluşan alacaklarının tasfiyesi, ya da ödemeler bilançosu açıklarının finansmanında kullanılması hedeflenmektedir³.

3.2.2.3. Döviz kuru mekanizması

APS'nin önemli öğelerinden biri DKM olduğu bilinmektedir. Döviz kurları temelde sabit fakat ayarlanabilir bir kur sistemini öngörmektedir. Mekanizmayla döviz kurlarındaki dalgalanmaların sınırını belirleyen zorunlu müdahale sınırları ve sapma eşikleri gibi iki ölçü koyulmaktadır (Özalp, 2011, s. 64);

3.2.2.4. Zorunlu müdahale sınırları

Mekanizmada olan her topluluk üyesi ülkenin parasının APB ile ifade edilen merkezi kuru bulunmaktadır. Merkezi kurlar ülkelerin aldıkları kararlar doğrultusunda değiştirilebilmektedirler. Bu kurlara dayanarak her bir üye ülke parası ile diğer ülke paraları arasında ikili merkezi kurlar yani bir başka deyişle çapraz kur belirlenmektedir (Özalp, 2011, s. 65).

3.2.2.5. Sapma eşiği

APS'nde döviz kuru sistemine dahil olan her para için öngörülen yüzde 15 oranındaki maksimum dalgalanma marjının yüzde 75'ine eşit bir sapma eşiği tanımlanmış ve sapma eşiği bir çeşit alarm çanı görevi görmektedir. Sistemde APB sepeti içinde daha çok söz sahibi olan ülke paralarının sapma eşikleri dar, sepet içinde daha az ağırlığı olan üye ülke paralarının sapma eşikleri ise geniştir. Herhangi bir ülke parasının APB cinsinden değeri, APB'nün merkezi kurundan ancak belirtilmiş olan yüzde 15 sınırının yüzde 75'i oranında değişiklik gösterebilmektedir. Sistemde azami sapma, bir milli paranın aynı oranda diğer bütün milli paralar karşısında piyasada yüzde 15 alt ve üst müdahale sınırlarına ulaştığında gerçekleşmektedir (Ekmekçiler, 2007, s. 372).

1990'lı yılların ilk yarısında sistemin sağlıklı işleyişini engelleyen iki faktör: birincisi, 1991 senesinde Batı ve Doğu Almanya'nın birleşmesinin getirdiği yük, ikincisi

³ https://www.ekodialog.com/ekonomi_kurumlari/avrupa_para_fonu.html, erişim 27.05.2019

ise 1992'de İngiltere'nin uluslararası spekülasyonlar sonucu yüzleştiği parasal buhran olarak gösterilmektedir. Bunun sonucu olarak da, APİF'nun desteğiyle on kur ayarlaması gerçekleştirilmiş, 2 Ağustos 1992'de ise dalgalanma marjı yüzde ± 15 'e çıkarılmak zorunda kalmıştır. Bütün gelişmelere rağmen, Almanya ve Hollanda'da bant yüzde $\pm 2,25$ içerisinde kalmıştır. Sistem 31 Aralık 1998'de sona ermektedir (Abdullayev, 2003, s. 93).

3.2.2.6. Kredi mekanizması

Avrupa Sistemi'nin kuruluşunda döviz kuru sisteminin işleyişini basitleştirmek ve ödemeler dengesi zorluğu yaşayan ülkelere yardım etmek amacıyla, kredi olanakları meydana gelmektedir. APS'ndeki kredi mekanizmasında üç çeşit finansman şekli bulunmaktadır (Özalp, 2011, s. 66).

3.2.2.6.1. Kısa vadeli finansman

9 Şubat 1970 tarihinde oluşturulmuş bu finansman, üye ülkelerin ödemeler dengesinde ortaya çıkabilecek geçici açıkların finansmanı olmak için oluşturulmaktadır. Bu finansmanın kaynağı ise sistemdeki merkez bankalarının belirlenen kotalar içinde imkan sağladıkları kredilerden meydana gelmektedir (Karluk, 1998, s. 471).

3.2.2.6.2. Orta vadeli finansman

22 Mart 1971'de topluluk içinde bir tür üye ülkeler arasında karşılıklı yardımlaşma mekanizmasını konsey kararıyla meydana gelmektedir. Topluluğa dahil olan üyelerinden biri eğer bir dış ödeme problemiyle karşılaşursa konsey bu üye ülkeye orta vadeli finansal yardım yapmaktadır. Ancak krediyi alan ülke konsey tarafından önerilen maliye ve ekonomi politikalarını izleyeceği konusunda garanti vermesi koşuluyla orta vadeli finansal yardım alabilmektedir. Bu yardımı geri ödenme süresi 2-5 yıl arasındadır ve APB cinsinden olmaktadır (Özbay, 1992, s. 18).

3.3. EKONOMİK PARASAL BİRLİK AŞAMALARI

1988 yılında, Hanover Avrupa Konseyi, EPB'nin oluşumuna öncü olacak somut aşamaları önermek amacıyla Avrupa Komisyonu Başkanı Jacques Delors başkanlığında bir komite meydana geldiği bilinmektedir. Delors, APB ve AMB'nin oluşturulmasına

önderlik edecek olan, ekonomik ve parasal politikaların daha büyük koordinasyonuna imkanı veren üç aşamalı bir plan tavsiye etmektedir (Özpençe, 2009, s. 84).

3.3.1. Birinci Aşama 1 Temmuz 1990-31 Aralık 1993

Bu aşamayla tek pazarın tamamlanması hedeflenmiştir. Özellikle, AB içinde ve AB ve üçüncü ülkeler arasında sermayenin serbest dolaşımındaki arta kalan sınırlamaların kaldırılması amaçlanmaktadır. Euro'nun özümsemesine hazırlıklı olunması açısından ekonomik anlamda birleşmenin özerinde durulmaktadır (Özpençe, 2009, s. 84). AT içinde sermaye hareketlerinin serbest dolaşımı yolundaki engeller büyük oranda giderilmektedir. Buna ek olarak ilk aşamada tek para birimine geçilmesi amacıyla üye ülkelerin ekonomik performansları belli oranda yakınlştırılmaktadır (Abdullayev, 2003, s. 102).

Birinci aşamanın 1 Temmuz 1990-31 Aralık 1993 tarihlerini kapsaması öngörülmektedir. Bu aşamada ekonomi politikaları uyumlaştırılarak, ulusal merkez bankaları arasında işbirliği sağlanmaktadır (Özer, 2007, s. 32).

3.3.2. İkinci Aşama 1 Ocak 1994-31 Aralık 1998

Bu aşamada, üye ülkeler Euro'nun kabulü için kendini hazırlıklı hale getirmeye çalıştığı bilinmektedir. Kurumsal anlamdaki ana değişiklik, üye ülkelerin para politikalarının koordinasyonunu güçlendirmek, APB'nin kullanılmasını teşvik etmek ve III. aşamada AMB'nin kurulması için gerekli ortamı hazırlamak üzere Avrupa Parasal Enstitüsü'nün (APE) kurulması olduğu belirtilmektedir (Özpençe, 2009, s. 84).

1 Ocak 1994-31 Aralık 1998 tarihlerini kapsaması öngörülen ikinci aşamada, sonradan AMB'na dönüştürülen APE faaliyete geçmektedir. Böylelikle, para politikalarının koordinasyonun kurumsallaştırılması amaçlanmaktadır. Enstitünün görevi, ulusal merkez bankaları arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesi ve tek paranın piyasalara tanıtılması süreci için gerekli hazırlıkların yapılması olarak belirtilmektedir. Bu aşamanın başlangıcından itibaren kamu açıklarının Merkez Bankaları'nca finanse edilmesi engellenmiş ve para politikalarının daha yakından izlenmesi sağlanmaktadır (Özer, 2007, s. 32).

3.3.3. Üçüncü Aşama 1 Ocak 1999- 1 Temmuz 2002

Bu aşamada, euro bir para birimi olmuştur. Resmi APB sepeti bir APB=bir Euro olmak üzere euro sepetiyle yenilenmektedir. Bununla birlikte, Euro'yu kabul eden ülkelerin ulusal para birimlerinin çevrim kurları da geri dönüş yapılmayacak biçimde sabitlenmiş olduğu görülmektedir (Özpençe, 2009, s. 85).

Bir zamanlar aralarında büyük savaşlar eksik olmayan devletler, tek devlet olma yolunda hızla ilerlemekte, milli önem taşıyan değerlerinden (para da bunların en önemlilerindendir) vazgeçmektedir. Günümüzde özellikle tarihte ilk olan bir para birliği ve para birimi ortaya çıkmaktadır (Abdullayev, 2003, s. 103).

3.3.4. Parasal Birliğe Giriş Kriterleri

Ekonomik ve Parasal Birliğin son aşamasına geçiş öncesinde, birliğe üye olan ülkelerin ekonomileri arasında bulunan farklılıkların giderilebilmesini için bazı makro büyüklükler açısından yakınlaşma ölçütleri tespit edilmektedir. Bu ölçütlere uyulmaması durumunda yapılacak yaptırımlar belirlenmektedir. Bu ölçütler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Kaya, 2006, s. 38);

- ✓ Topluluk içerisinde en düşük enflasyona sahip (en iyi performansı gösteren) üç ülkenin yıllık enflasyon oranları ile ilgili üye ülkenin enflasyon oranı arasındaki fark 1,5 puanı geçmemelidir.
- ✓ Üye ülke devlet borçlarının, GSYİH'sına oranı yüzde 60'ı aşmamalıdır.
- ✓ Üye ülke bütçe açığının, GSYİH'sına oranı yüzde 3'ü aşmamalıdır.
- ✓ Herhangi bir üye ülkede uygulanan uzun vadeli faiz oranları 12 aylık dönem itibariyle, fiyat istikrarı alanında en iyi performans gösteren 3 ülkenin faiz oranını 2 puandan fazla aşamayacaktır.
- ✓ Son 2 yıl itibari ile üye ülke parasının diğer bir üye ülke parası karşısında devalüe edilmemiş olması; DKM üye ülke paralarına karşı yüzde 2,25 dalgalanma marjı ile bağlı olması gerekir.

3.4. AVRUPA PARA ENSTİTÜSÜ

1 Ocak 1994 tarihinde Avrupa Para Enstitüsü (APE) Frankfurt'ta kurulmuştur. APE'nin görevleri, AB üyesi ülkeler arasındaki para politikası koordinasyonunu

güçlendirmek ve PB'nin üçüncü aşaması için gerekli hazırlıkları yapmaktır. APE, para politikası araçları ve prosedürleri hakkında yaptığı çalışmaların sonuçlarını Ocak 1997 ve Eylül 1997 tarihlerinde yayınladığı raporlarla açıklanmaktadır. AMB ise 1998 yılının Eylül ayında yayınladığı para politikası araç ve prosedürlerine ilişkin raporda, APE'nin 1997 yılının Eylül ayında yayınlamış olduğu raporda yer alan hususlara daha geniş bir biçimde değinmiş ve güncelleştirmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun dışında APE, 1997 yılının şubat ayında AMBS'nin olası para politikası stratejileri hakkında bir rapor daha hazırlanmıştır. APE'nin karar verme yetkisine sahip olmayıp, sadece tavsiye yetkisine sahip olması ve esas kararların Avrupa Merkez Bankası Yönetim Konseyi tarafından alınacak olması bu çalışmalar bakımından kısıtlayıcı bir etken olmaktadır. APE'nin yaptığı çalışmaların hedefi üçüncü aşamaya geçişin mümkün olduğunca yumuşak olmasını sağlamaktır (Pekcan, 1999, s. 38; Morçişek, 2017, s. 55).

APE'nin hazırladığı AMBS'nin para politikası stratejisinin unsurları konulu raporda, öncelikli amaç olan fiyat istikrarının sağlanmasında, merkez bankalarının güncel uygulamaları ve bu konudaki ekonomi literatüründe yer alan stratejiler beş madde altında toplanmaktadır. Bu maddeler (Pekcan, 1999, s. 38):

- ✓ Kur hedeflemesi;
- ✓ Faiz oranının sabitlemesi;
- ✓ Norminal milli gelir hedeflemesi;
- ✓ Parasal hedefleme ve Doğrudan enflasyon hedeflemesi, olarak beşe ayrılmaktadır.

3.5. KOPENHAG ZİRVESİ

AB'ye üye olmak için aday ülkelerin yerine getirmesi gereken asgari şartlara Kopenhag Kriterleri denilmektedir. Bu kriterlerin Kopenhag Kriterleri olarak adlandırılmasının nedeni, bu kriterlerin AB Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından 21-22 Haziran 1993'te Danimarka'nın başkenti Kopenhag'da yapılan zirvede kabul edilmesi olarak bilinmektedir. Kopenhag Kriterleri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ülkelerinin dağılması ile bağımsızlığına kavuşan sayıları 10'un üzerindeki eski doğu bloğu ülkelerinin üye olması amaçlanmaktadır (Keskin, 2010, s. 34).

3.5.1. Siyasi kriterler

Siyasi kriterler, ilk olarak aday ülkenin demokratik bir sistemle yönetilmesi, hukuk devleti ilkesini benimsemesi ve seçimlerin özgür bir şekilde yapılmasını ifade etmektedir (Keskin, 2010, s. 34). Dört başlık altında toplanmaktadır.

- ✓ Demokrasi (istikrarlı ve kurumsallaşmış)
- ✓ Hukukun üstünlüğü
- ✓ İnsan haklarına saygı
- ✓ Azınlıkların korunması

Siyasi kritere göre, aday ülke insan haklarının korunmasına öncelik vermek durumundadır. Siyasal çoğulculuğun, din ve ifade özgürlüğünün anayasal garanti altına alınması, bağımsız yargı ve anayasal kurumların mevcudiyeti, siyasi partilerin örgütlenme ve seçimlere katılabilme hakkı gibi unsurları taşıması gerekmektedir (Keskin, 2010, s. 35).

3.5.2. Ekonomik Kriterler

Ekonomik kriterler siyasi kriterlerden önce oluşturulmuş olup Maastricht Kriterleri olarak da bilinen ekonomik kriterlerden amaç, ilk olarak aday ülkenin işleyen bir piyasa ekonomisinin olmasının sağlanmasıdır. Böylece aday ülkenin, AB'ne üye olduğunda rekabete dayanabilmesi ve serbest piyasa şartlarında kendi ekonomik varlığını sürdürebilmesi hedeflenmektedir (Keskin, 2010, s. 36).

Maastricht Kriterleri: 1993'te yürürlüğe giren Maastricht Anlaşmasında Ekonomik ve Parasal Birliğin oluşturulmasının son aşamasına geçiş öncesinde, üye ülke ekonomileri arasındaki farklılıkların giderilmesi amacıyla konulan beş adet ön koşullar şunlardır (Keskin, 2010, s. 36; Samsar, 2003, s. 20; Grauwe, 2016, s. 143; Mumcu, 2011, s. 33).

1- Toplulukta en iyi performansı gösteren üç ülkenin yıllık enflasyon oranlarıyla diğer üye ülkelerin enflasyon oranı arasındaki fark 1,5 puanı geçmemeli.

2- Üye ülke bütçe açığının GSYİH'na oranı yüzde 3'ü geçmemeli.

3- Üye ülke devlet borçlarının GSYİH'na oranı yüzde 60'ı geçmemeli.

4- Herhangi bir üye ülkede uygulanan uzun vadeli faiz oranları 12 aylık dönem itibarıyla, fiyat istikrarı alanında en iyi performans gösteren 3 ülkenin faiz oranını 2 puandan fazla aşmamalı.

5- Üye devletlerin ulusal paraları, Avrupa Döviz Kuru Mekanizmasının izin verdiği "normal" dalgalanma marjı içinde kalmalı.

3.5.3. Üyelik Yükümlülüklerini Üstlenebilme Yeteneği

Siyasi, ekonomik ve parasal birliğin amaçlarına uyma dahil olmak üzere üyelik yükümlülüklerini üstlenme kabiliyetine sahip olunmasıdır.

3.6. LİZBON ANLAŞMASI/STRATEJİSİ

AB'nin kurumsal yapısında ve karar alma mekanizmalarında önemli değişiklikler getiren Lizbon Anlaşması, 1 Aralık 2009'da yürürlüğe girmiştir. Lizbon Anlaşması AB'nde yapısal değişiklikler getiren bir "Reform Anlaşması"dır (Keskin, 2010: 182). AB karar vericileri, Avrupa Anayasası'nın reddedilme sürecinin diğer üye ülkelerde de devam etmesinin yaratacağı krizin önüne geçmek maksadıyla, ilk olarak diğer üye ülkelerde yapılacak referandumları askıya almışlar, ardından anayasa oluşturma süreci ile birlikte yeniden yapılanma sürecine de geçici olarak son verdiği belirtilmektedir. Bu süreç, Lizbon Anlaşmasının 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe konulması ile önemli bir aşamaya geldiği görülmektedir. Bu sayede AB anayasası ile başlayan siyasi bütünleşme sürecinde yaşanan kriz, aşılmakta olup, süreci engelleyen idari ve teknik engellerin etrafından dolaşan yeni bir reform hareketi olarak başlatıldığı ifade edilmektedir (Keskin, 2010, s. 182).

3.7. TEK PARAYA GEÇİŞ VE EURO

“Avrupa Projesi”nin başlangıcı 1969 yılında yapılan Hague Zirvesi olduğu bilinmektedir. Ancak Euro'nun ortaya çıkışı 1999 yılında olduğu belirtilmektedir. 1969'dan 99'a kadar ki süreçte Avrupa bir Avrupa parası yaratma girişimlerini hızlandırdığı söylenmektedir. 1978 Bremen zirvesinden sonra AET ülkelerinin çoğu birbirlerine karşı büyük dalgalanmaları önlemek amacıyla, paraları arasında bir bağlantı kurmak istediler, 1979'da APS'ni kurdular ve APB tanımlandı. Bu düzenlemeler bir para

sepeti olan APB yanında, bir DKM'ni, Avrupa Kredi Olanaklarının genişletilmesini, "Avrupa Parasal İşbirliği Fonu" kurulmasını içermektedir. APS, ikinci aşamada (ERMII), 1 Ocak 1999'da da APB sepeti ortadan kaldırılmış ve yeni "tek para", Euro, ERM (II)'ye dahil olan diğer paralar için bir "çıpa" olmuştur. Üçüncü aşama, "Ekonomik ve Parasal Birlik" olup, katılan üye ülkelerde Euro banknot ve ufak paraların dolanımına girmesidir. 2002'nin ilk yarısında ulusal paralar euro ile değiştirilmiş böylece euro dolardan sonra ikinci önemli para olmuş, Yen ise üçüncülüğe gerilemektedir (Mumcu, 2007, s. 222).

Tek pazarı benimsemenin olumlu sonuçlarının daha ileri düzeye çıkması tek para uygulamasına geçişle sağlanmaktadır. Tek para, "tek pazar" uygulamasının tamamlayıcısı olmakta ve ekonomik bütünleşmenin yalnız bu durumda istenilen seviyeye taşınabileceği düşünülmektedir (Bilici, 2006, s. 42-43).

Tek paraya geçiş, ekonomik birliğin meydana gelmesinde en önemli adımlarından biri olarak tanımlanmaktadır. Tek para kullanımı sayesinde işlem maliyeti düşmekte, kur riski ortadan kalkmakta ve ekonomilerin her anlamda bütünleşmesini kolaylaştırmaktadır (Acar, 2006, s. 24-25).

AB'nin para birimi Euro, AB için kurumsal anlamda çok önemlidir. Bu önem Euro'nun AB'nin uluslararası ekonomik gücünün bir göstergesi olmasından kaynaklanmaktadır. Küresel anlamda dünya liderliğini elinde tutan ülkenin parası aynı zamanda en değerli ve en çok kullanılan para birimidir. Euro'dan önce resmi olarak, hesap birimi, rezerv varlık ve ödeme için APB denilen bir para birimi kullanılmaktadır (Keskin, 2010, s. 37-38).

3.8. AVRUPA PARA BİRLİĞİNİN GENİŞLEME SÜRECİ

II. Dünya Savaşı'nın ardından altı Avrupa ülkesi (Almanya, Fransa, Belçika, İtalya, Hollanda ve Lüksemburg) 18 Nisan 1951 tarihli Paris Anlaşması ile AKÇT'nu kurdukları bilinmektedir. Üyeler arasında sıkı politik ve askeri bağlar kurmak topluluğun kuruluş amaçları içinde yer almaktadır. 25 Mart 1957 tarihinde imzalanan Roma Anlaşması ile AET ve AAET'nu meydana getirmişlerdir. AET'nun oluşturulması ekonomik entegrasyon yolunda atılmış önemli bir hamle olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomi politikalarının yaklaştırılması yoluyla bir ortak pazarın kurulması, ekonomik

faaliyetlerin uyum içinde gelişmesi, dengeli ve sürekli bir gelişme sağlanması ve istikrarın sağlanması öngörülüyordu (Samsar, 2003, s. 18).

APS birbirini tamamlayan iki unsurdan oluşmakta olup, APB ve Döviz Kuru Mekanizması olarak ifade edilmektedir. APB değerini birlik üyesi ülkelerin paralarından belli miktarlar içeren bir sepetten alan bir para birimi olarak tanımlanmaktadır. Döviz Kuru Mekanizması iki dizi döviz kuru içermektedir. Bunlar: merkezi APS pariteleri ve merkezi ikili paritelerdir. Mekanizmaya katılan her ülkenin parası için bir merkezi APS paritesi belirlenmişti ve bu pariteler gerekli olduğunda ülkelerin ortak kararıyla değiştirilebilmekteydi (Samsar, 2003, s. 19; Özalp, 2011, s. 60).

AB'nin genişlemesi ve üye olan ülkelerin tarihsel gelişim süreci Tablo 3.1 ve Tablo 3.2'de gösterilmektedir.

Tablo 3.1: AB'nin genişlemesi ve üye olan ülkeler

Ülkeler	Tam Üyelik Müracaatı	Komisyon Görüşü	Üyelik Müzakereleri	AB Üyeliği
I. Genişleme				
İngiltere	Mayıs 1967	Ekim 1960	Haziran 1970	Ocak 1973
İrlanda	Mayıs 1967	Ekim 1960	Haziran 1970	Ocak 1973
Danimarka	Mayıs 1967	Ekim 1960	Haziran 1970	Ocak 1973
II. Genişleme				
Yunanistan	Haziran 1975	Ocak 1976	Temmuz 1976	Ocak 1981
III. Genişleme				
Portekiz	Mart 1977	Mayıs 1978	Kasım 1978	Ocak 1986
İspanya	Temmuz 1977	Kasım 1978	Şubat 1979	Ocak 1986
IV. Genişleme				
İsveç	Temmuz 1991	Temmuz 1992	Şubat 1993	Ocak 1995
Finlandiya	Mart 1992	Kasım 1992	Şubat 1993	Ocak 1995
Avusturya	Temmuz 1989	Ağustos 1991	Şubat 1993	Ocak 1995
V. Genişleme				
Letonya	Ekim 1995	Temmuz 1997	Şubat 2000	Mayıs 2004
G.Kıbrıs Rum K.	Temmuz 1990	Haziran 1993	Mart 1998	Mayıs 2004
Malta	Temmuz 1990	Haziran 1993	Şubat 2000	Mayıs 2004
Macaristan	Mart 1994	Temmuz 1997	Mart 1998	Mayıs 2004
Polonya	Nisan 1994	Temmuz 1997	Mart 1998	Mayıs 2004
Slovakya	Haziran 1995	Temmuz 1997	Şubat 2000	Mayıs 2004
Estonya	Kasım 1995	Temmuz 1997	Mart 1998	Mayıs 2004
Litvanya	Aralık 1995	Temmuz 1997	Şubat 2000	Mayıs 2004
Çek Cum.	Ocak 1996	Temmuz 1997	Mart 1998	Mayıs 2004
Slovenya	Haziran 1996	Temmuz 1997	Mart 1998	Mayıs 2004
Bulgaristan	Aralık 1995	Temmuz 1997	2004	Ocak 2007
Romanya	Haziran 1995	Temmuz 1995	2004	Ocak 2007
VI. Genişleme				
Hırvatistan			3 Ekim 2005	2013

Kaynak: https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-genislemesi_109.html, Erişim 24.05.2019; Özalp, 2011, s. 54).

Tablo 3.2: Parasal birlik adımları

Yıllar	Olaylar
1958	Para Komitesinin Kurulması
1962	AET üyeleri arasında ekonomik ve parasal birlik için bir öneri ilk olarak Marjolin Muhtırasında ortaya çıkmıştır.
1964	AET üyesi merkez bankaları arasında işbirliğinin kurumsallaştırılması için üye devletlerin merkez bankalarının Güvenörler Komitesi oluşturulmuştur.
1970	Werner Raporu topluluğun ekonomik ve parasal birliğinin gerçekleştirilmesi için bir plan ortaya koymuştur.
1972	AET'ye üye ülke para birimleri arasında dalgalanma marjlarının daralması için bir sistem (yılan) kurulmuştur.
1973	Avrupa Parasal İşbirliği Fonu yılan sisteminin uygun çalışmasını sağlamak için kurulmuştur.
1974	ECOFIN Konseyi ekonomik politikaların yakınsamasının geliştirilmesi ve istihdam, büyüme ve tam istihdam yönergesinin desteklenmesi için bir karar kabul etmiştir.
1979	Avrupa Parasal Sistemi oluşturulmuştur.
1987	Basel-Nyborg Anlaşması ile EMS'nin Güçlendirilmesi kabul edilmiştir.
1988	Avrupa Konseyi EPB 'nun gerçekleştirilmesi amacıyla önerilerde bulunmak için Jacques Delors (Delors Komitesi) başkanlığındaki uzmanlardan oluşan bir komiteyi görevlendirmiştir.
1989	Delor Raporu Avrupa Konseyi'ne sunulmuştur.
1989	Avrupa Konseyi üç aşamada EPB 'nun gerçekleşmesi üzerine fikir birliğine varmıştır.
1990	Tek Para, Tek Pazar" yapısının tamamlanması için Delor Raporu'nun bir girdi olarak 1988 yılında değerlendirilmesi devreye alınmıştır.
1990	Temmuz ayında EPB 'nun aşamalarından biri başlamıştır.
1990	Hükümetler arası bir konferans EPB'nun ikinci ve üçüncü aşamalarının hazırlanması için başlatılmıştır.
1992	AB Anlaşması ("Maastricht Anlaşması") Şubat ayında imzalanmıştır.
1993	Maastricht Anlaşması yürürlüğe girmiştir.
1994	EMU'nun ikinci aşaması başlamıştır ve APE kurulmuştur.
1997	Avrupa konseyi haziran ayında İstikrar ve Büyüme Paktını kabul etmiştir.
1998	Mayıs ayında Almanya, İspanya, Fransa, İrlanda, İtalya, Lüksembourg, Hollanda, Avusturya, Portekiz ve Finlandiya'nın tek para birimleri olarak Euro'nun kabul edilmesi için gerekli koşulları taşıdıkları düşünülmüş; AMB'nin Yönetim Kurulu üyeleri atanmıştır
1998	Haziran ayında AMB ve AMBS kurulmuştur
1998	AMB ekim ayında tek para politikasının operasyonel çerçevesi ve stratejisinin 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren yürütüleceğini duyurmuştur.
1999	Ocak ayında EPB'nun üçüncü aşaması başlamıştır. Euro piyasaya sürülmüş, dönüşüm oranları sabitlenmiş ve Euro bölgesi için tek bir para politikası oluşturulmuştur.
2001	Yunanistan Euro bölgesine katılmıştır.
2002	Euro nakit değişimi; Euro banknot, madeni paralar tanıtılmıştır ve 2002 Şubat sonuna kadar Euro bölgesinde tek yasal teklif olmuştur.
2004	Mayıs ayında on yeni AB üyesi devletlerin ulusal merkez bankaları AMBS'ye katılmıştır.
2007	Slovenya Euro bölgesine katılmıştır.
2008	Kıbrıs ve Malta Euro bölgesine katılmıştır. Bulgaristan ve Romanya AB ve AMBS'ye katılmıştır.
2009	Slovakya Euro bölgesine katılmıştır.
2011	Estonya Euro bölgesine katılmıştır.
2014	Letonya Euro bölgesine katılmıştır.
2015	Litvanya Euro bölgesine katılmıştır

Kaynak: (Morçişek, 2017, s. 47-49).

3.9. ABD'DE YAŞANAN MORTGAGE KRİZİ

Dünyanın, 2008 yılında başlangıç yeri ABD olan ve birçok ülkeyi de etkisi altına alan küresel finansal bir krize tanık olduğu bilinmektedir. Küresel çapta ülkeleri etkileyen bu finansal krizin yaşanmasının sebebi ise ABD'de 2000'li yıllarda meydana gelen Nasdaq balonunun patlaması ile birlikte yaşanan ekonomik krizin üstesinden gelmek için uygulanan faizleri aşağı çeken bir politikanın varlığıdır (Lapavitsas vd., 2011).

ABD'de kredi kullanan kişiler prime ve subprime olarak sınıflandırılmaktadır. Prime olarak adlandırılan müşteriler yüksek gelire ve kredi sicili bakımından iyi sicile sahip olan müşteriler olduğu ifade edilmektedir. Subprime olarak adlandırılan müşterilerse düşük gelirli ve kredi kapatma konusunda başarısız kimseler olarak tanımlanmaktadır. Bu sebeple subprime müşteriler, prime müşterilere nazaran daha az kredi kullanabilirler ve onlara göre daha yüksek faiz ödemektedirler (Apak ve Aytaç, 2009, s. 207).

Faizlerin aşağı çekilmesiyle birlikte ABD'de, finans kuruluşları tarafından subprime müşterilere kolay kullandırılan mortgage kredileri yüzünden subprime mortgage kredi piyasasının kolaylıkla yayıldığı çalışmalarda belirtilmektedir. Aynı zamanda dar gelirli insanların mortgage piyasasına daha yüksek faizlerle girmesi finans kuruluşlarının yüksek faiz geliri elde etmelerine imkan vermektedir. Fakat uzun dönemde subprime müşterilerinin özelliklerinden dolayı riskli bir finansal ortam oluşmaktadır (Marco, 2014, s. 76).

ABD' de mortgage piyasasında kullandırılan kredilerin faiz yapısı da krizin derinleşmesinde etkin rol oynamaktadır. Mortgage piyasasında sabit faizli ve değişken faizli kredilere yer verilmektedir. Riskten kaçınan müşteriler için sabit faizli krediler daha kullanılabilir olmaktadır. Dar gelir grubundaki subprime müşterilerse değişken faizli kredi kullandığı bilinmektedir (Birdal, 2009, s. 16). ABD 'de Federal RezervD'in 2004 yılında faizleri kademeli olarak arttırmasıyla birlikte değişken faizli kredi kullanan subprime müşteriler geri ödemelerini gerçekleştirememişler ve borç erteleme yolunu tercih ettikleri görülmektedir (Lapavitsas vd., 2011).

ABD'de emlak bedellerini belirlemek üzere kullanılan Case Shiller indeksi 2007 ortasından 2008 ortasına kadar yüzde 16 oranında düşüş yaşandığı dönemde uzmanlar bu oranının yüzde 10 civarında gerilemesi gerektiğini dile getirmektedirler. Ev fiyatlarının

artmasıyla birlikte ev sahipleri refahlarının yükseldiğini düşünüp borçlanarak tüketim yapmaktaydılar. Bunun sonucu olarak da ekonomi hareketlenerek ev fiyatları daha da yükselmekteydi. İnsanlar yatırım amacıyla ikinci üçüncü gayrimenkulünü alarak bir emlak balonu oluşmasına biz zemin hazırlamışlardır. Varsayımların düşünülenlerin aksine çıkmasıyla birlikte ev fiyatlarının düştüğü ve balonun sönme eğilimine girdiği belirtilmektedir (Eğilmez, 2009, s. 67).

ABD'de ekonomide yaşanan sorunlar subprime mortgage piyasasında başlamış kısa sürede mortgage piyasasının tamamını etkileyerek ilerlemiştir ve piyasada bulunan bütün varlıkların güvensiz olduğu görüşü bulunmaktadır (Goodman, 2008).

2007 yılının Eylül ayına gelindiğinde emlak balonun patlama etkisinin sadece ABD ile sınırlı kalmadığı anlaşılmaktadır. Avrupa'ya da yansıyan krizin yeniden açıklanması gerekmektedir. Önceleri likitide sorunu olarak adlandırılmış ancak zamanla güven krizine dönüştüğü ifade edilmektedir. 15 Eylül 2008 tarihinde Lehman Brothers'ın batmasıyla birlikte dünya iflasın eşiğine geldiği görülmektedir (Marco, 2014, s. 76).

Küresel krizin somut etkileri gelişmekte olan ülkelerde de görülmektedir. Küresel krizin ortaya çıkışındaki temel problem yalnızca rekabetçiliği ve finansı etkileyen ulusal düzenleyici kuruluşlar değil aynı zamanda uluslararası alanda finansal ve ekonomik istikrarın sağlanması için yapılan müdahaleler olduğu ortaya koyulmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere küreselleşmenin artışıyla birlikte finansallaşmada uluslararası sistemde etkisini göstermektedir (Stiglitz, 2010, s. 1).

ABD ekonomisi, 2008 yılı boyunca 2009 yılının ortalarına kadar ciddi işsizlik ve resesyon problemleriyle karşı karşıya kalmaktadır. ABD filizlenen bu kriz güçlü ve derin finansal ilişkiler sebebiyle diğer ülkelere ve bilhassa da AB'ye de sıçramaktadır (Overbeek, 2012, s. 36).

ABD'de yaşana küresel mali krizin Avrupa ülkelerine daha fazla yansımalarının nedeni ABD ile Avrupa ülkeleri arasındaki bankacılık sistemlerinin ilişkisi ve sermaye piyasaları işlemleri diğer ülkelere nazaran daha yoğun olduğudur. Bu nedenle dolar ile Euro birbirlerine karşı bağımlı olup, ABD'de yatırım bankası olan Lehman Brothers'ın iflasının kabulüyle birlikte euro ve doların birbirlerine karşı olan hassasiyetleri küresel çapta hissedilmektedir. Euro'nun güçlü olması Avrupa'nın ABD ile olan ticaretini

sürdürmesine neden olmaktadır. Avrupa, ABD için önemli bir ihracat pazarıdır. Ancak, Euro'nun sıkıntı yaşaması halinde ABD'de sıkıntıya girecektir (Rickards, 2013, s. 141).

ABD ile Avrupa piyasaları arasındaki ilişki 2010 yılından sonra Euro krizi olarak anılmaktadır. Yaşanan bu küresel kriz Euro'nun sürdürülebilirliğini sıkıntıya sokmaktadır. Çünkü AB düzenlemelerinde ve anlaşmalarında birliğe üye olan ülkelerin kamu borcunun garantisini açıklayamamaktadırlar. Aynı zamanda üye ülkelerin hükümet borçlarının garanti altına alınmaması sebebiyle bu ülkeler arası mali transferlerin anlaşmamalarla dışlanması söz konusudur. Euro alanına üye ülkelerin dış makroekonomik dengesizliklerine karşı koruma amaçlı bir mekanizma bulunmamaktadır. Bu durumda para alanı içerisindeki ülkelerin cari dengelerinde borçları artmaktadır (Hein, 2013, s. 326).

Genel itibarıyla özetlemeye çalışırsak küresel mali kriz 2007 yılında mortgage kredi piyasasının çökmesiyle başlamaktadır. 2008'de Lehman Brothers'ın iflasıyla derinleşmektedir. 2008 ile 2009 yılları arasında küresel anlamda bir durgunluk yaşanmaktadır. (Hein, 2013, s. 326).

ABD'de bulunan finansal kuruluşlara olan güvenin sarsılması, bankaların borsa değerlerinin düşmesi, riskten kaçınmaların artması, sermaye akımlarının durması küresel krizi sistematik olarak algılanmasına sebep olmaktadır (Marco, 2014, s. 77). Bu şekilde yayılan küresel krizin Euro alanına olan yansımalarını incelemek önemlidir.

3.9.1. Euro Krizi ve Kriz Sonrası Alınan Tedbirler

2008'de yaşanan küresel kriz sonrası yaşanan gelişmeler AB'ni de etkilemektedir. AB'de bu kriz Euro krizi olarak anılmaktadır. 2009 yılına gelindiğinde ise birliğe dahil olan ülkelere Yunanistan, İspanya, İtalya, Portekiz gibi ülkelerde kriz kendini göstermeye başlamaktadır. Bu göstergeler ise kamu borçlarının ve işsizliğin artması olarak bilinmektedir. Euro para alanı içerisinde ihmal edilen sorunlar krizle birlikte iyice açığa çıkmış yaşanan durum içinden çıkılmaz hale gelmektedir. Birliğe dahil olmanın sağladığı kazançlar krizle birlikte sürdürülebilirliğini kaybetme noktasına gelmiş olup, Euro para alanı neredeyse dağılma riskiyle karşılaşmıştır (Şanlıoğlu, 2016, s. 100).

Yaşanan küresel kriz sonrası ABD krizin etkilerini daha hızlı atlatırken AB için durum aynı şekilde olmamış aksine kriz giderek derinleşmiş ve durgunluk yaşanmıştır.

Birliğin krize karşı bu denli savunmasız kalmasının nedeni ise Euro olarak bilinmektedir. Para birliğinde bulunan ülkelerin yaşanan krize farklı tepkiler vermesi yaşanan krizin aşılmasına sebep olmaktadır. Yani birliğin yaşanan şoka farklı tepkiler vermesi şokların ayarlanmasını güçleştirmektedir. Hâlbuki Euro ortaya çıkarken piyasadaki döviz kuru riskinin ortadan kaldırılması amaçlanmaktaydı. Fakat Euro'nun getireceği ülke riskini öngörememişlerdir. Euro'nun ortaya çıkışıyla birlikte sıcak para Yunanistan, İspanya, Portekiz ve İrlanda gibi çevre ülkelere akmıştır. Merkez ülkelerde ise (Almanya, Fransa, Birleşik Krallık) faiz oranları düşmüştür. Yaşanan krizle birlikte piyasalara güvensiz ortamın hakim olması paranın çevre ülkelerden kaçışına sebep olmuştur. Yunanistan, İspanya, Portekiz ve İrlanda güvenilirliklerini kaybetmişlerdir. Bu anlamda Euro krizinin birlikteki mimarları olmuşlardır (Stiglitz, 2016).

Küresel krizin Euro Alanı ülkelerinin ekonomileri üzerindeki etkisi asimetrik olduğu belirtilmektedir. Çevre ülkeler olarak adlandırılan ülkelerin bütçeyi sağlayamamaları, ücret-fiyat politikaları arasındaki uyumsuzluk sebebiyle rekabet sorunu oluşmuş ve krizin ülkeleri asimetrik etkilemesi bu nedenle olmaktadır. Krizden Avusturya, İrlanda gibi ülkeler finansal piyasalardaki sıkıntılardan etkilenirken, İspanya ev piyasası ve dış açıktan etkilenmiş, Yunanistan ise ikiz açık sorunu olarak bilinen bütçe açığı ve dış açık sorunu ile etkilemiştir. Birlik içerisindeki ülkeler arasındaki enflasyon işsizlik oranı, döviz kuru gibi oranlarda benzerliğin olmaması ve küresel krizin ülkeler üzerinde farklı etkiler göstermesi asimetri sorunun yanı sıra politika uyumsuzluğunu da gündeme getirmektedir (Demirel, 2011, s. 302).

Maastricht Anlaşması'nda yer alan para-kur ve maliye politikaları arasındaki çift başlı yapı Euro alanı içerisindeki kurumsal yapının zayıf olması ve politika uyumsuzluğunun varlığı birliğin dağılması tehlikesini gündeme getirmektedir. Çünkü yaşanan küresel krizde birliğe dahil olan ülkelerin krize verdiği tepki farklılık göstermektedir. Bu durum şok asimetrisi olarak açıklanmaktadır. Politika uyumsuzluğu ve şok asimetrisi Euro alanının OPA olmadığını göstermektedir. Kriz Euro alanında kamu borç krizi ve bankacılık krizi haline gelmektedir. Bankacılık sektörü birliğe dahil olan ülkeler arasında bütünleşmiş iken kamu borç krizi ulusal düzeydedir. Bu sıkıntı Euro alanının kurumsal yapısının zayıflığından dolayı olduğu bilinmektedir. AMB para-kur politikaları ile kararları uygularken maliye politikası kararları ülkelere bırakılmaktadır.

Temeldeki asıl sıkıntı ise birliğe dahil olan ülkeleri farklı biçimde etkileyen asimetrik şokları çözebilecek bütçenin yokluğudur (Mongelli, 2008, s. 49). Euro alanında yaşanan kriz en fazla Yunanistan ardından İtalya, İspanya, İrlanda ve Portekiz'i etkilemiş olup Yunanistan'la ilişkileri nedeniyle Güney Kıbrıs'ta içine alarak Euronun geleceği ve birlik hakkındaki tartışmaları da ortaya çıkarmaktadır. Krize sebep olarak ise birliğe dahil olan devletler için tek para politikası ve tek döviz kuru gibi öncüllerin farklı ekonomik yapıdaki devletlere uygulanabilirliğinin zorluğu gösterilmektedir (Moravcsik, 2012, s. 54).

Krizin etkilerinin en fazla Yunanistan'a yansımalarının altında ise Yunanistan'ın yüksek düzeydeki borçları, yüksek orandaki kamu harcamaları, düşük orandaki kamu gelirleri ve parasal birlikteki diğer kriterleri sağlama konusundaki başarısızlığı olarak ifade edilmektedir (Nelson ve Belkin, 2010). Sözü edilen diğer ülkelerde de borçlar içinden çıkılmaz hale gelerek ve taşınamaz duruma gelmektedir. Ancak İspanya'nın durumu aşırı kamu borç yükünden ziyade küresel finansal krizin yansımaları ile ulusal bankaların sıkıntıları nedeniyle etkilenmektedir (Turgan, 2013, s. 226).

Tablo 4.3'te söz konusu devletlerin borçlar hakkındaki durumunu açıklamaktadır. Tablo 4.3'e bakıldığında krizin derinden etkilediği söylenen Yunanistan, Portekiz, İrlanda İspanya, Güney Kıbrıs ve İtalya ile birlikte, AB 17 ve AB 27 devletlerinin ortalaması da yüzde 60'ı geçme kriterini fazlasıyla aştığı görülmektedir. Parasal birlik dahilinde bulunan ülkeleri ifade eden AB 17 de durum daha sıkıntılı olduğu aşıkardır. Küresel finansal krizin yaşanmasıyla birlikte diğer ülkelerinde ekonomik piyasalarında sıkıntılar yaşandığı için borçlu ülkelerin kaynak bulabilmeleri de aşırı maliyetli hale gelip neredeyse imkânsız hale gelmektedir. Maastricht Kriterleri'nde ifade edilen bütçe açığını yüzde 3'ü geçmeme kriteri ise söz konusu ülkelerde fazlasıyla geçmiştir. Halbuki ülkelerin borçlarını ödeyebilmeleri için bütçe fazlası vermeleri gerekmektedir (Kanat, 2019, s. 72).

Tablo 3.3: AB ve Euro bölgesi borç/GSYİH

Yıllar/Ülkeler	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
AB 27	60.50	31.90	62.30	62.80	61.60	59.00	62.20	74.60	80.00	82.50	85.30
AB 17	68.00	69.20	69.60	70.20	68.60	66.30	70.10	79.90	85.30	87.20	90.60
Yunanistan	101.70	97.40	98.60	100.00	106.10	107.40	112.90	129.70	148.30	170.60	175.80
Portekiz	56.80	59.40	61.90	67.70	69.40	68.40	71.70	83.20	93.50	108.10	119.90
İrlanda	32.00	30.70	29.50	27.30	24.60	25.10	44.50	64.90	92.20	106.40	116.90
Güney Kıbrıs	65.10	69.70	70.90	69.40	64.70	58.50	48.90	58.50	61.30	71.10	86.20
İtalya	105.10	103.90	103.40	105.70	106.30	103.30	106.10	116.40	119.20	120.70	126.20
İspanya	55.60	52.60	48.80	46.30	43.20	39.70	40.20	53.90	61.50	69.30	85.40

Kaynak: Eurostat, (2019), *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Maastricht Kriterleri'nde ifade edilen bütçe açığını yüzde 3'ü geçmeme kriteri ise söz konusu ülkelerde fazlasıyla geçmiştir. Halbuki ülkelerin borçlarını ödeyebilmeleri için bütçe fazlası vermeleri gerekmektedir (Kanat, 2019, s. 72).

Tablo 3.4: AB ve Euro bölgesi bütçe açığı/GSYİH

Yıllar/Ülkeler	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
AB 27	-2.6	-3.2	-2.9	-2.5	-1.5	-0.9	-2.4	-6.9	-6.5	-4.4	-3.7
AB 17	-2.6	-3.1	-2.9	-2.5	-1.3	-0.7	-2.1	-6.3	-6.2	-4.1	-4.0
Yunanistan	-4.8	-5.6	-7.5	-5.2	-5.7	-6.5	-9.8	15.6	-10.7	-9.4	-10.0
Portekiz	-3.4	-3.7	-4.0	-6.5	-4.6	-3.1	-3.6	-10.2	-9.8	-4.4	-6.4
İrlanda	-0.4	0.4	1.4	1.7	2.9	0.1	-7.4	-13.9	-30.9	-13.4	-7.6
Güney Kıbrıs	-4.4	-6.6	-4.1	-2.4	-1.2	3.5	0.9	-6.1	-5.3	-6.3	-6.3
İtalya	-3.1	-3.6	-3.5	-4.4	3.4	-1.6	-2.7	-5.4	-4.5	-3.9	-3.0
İspanya	-0.2	-0.3	-0.1	1.3	2.4	1.9	-4.5	-11.2	-9.7	-9.4	-10.6

Kaynak: Eurostat, (2019), *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Para alanı içerisinde kamu harcamalarının artması kamu gelirlerine göre daha fazla olmuştur. Bu nedenle de bütçe açığı artmış bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Maastricht Kriterleri'nde belirtilen yüzde 3 bütçe açığı değeri, Tablo 4.4'te gösterilen verilere göre krizin etkilerinin kendini gösterdiği yıllarda yüzde 6,5'a kadar yükselmektedir.

Euro alanına dahil olan ülkeler ekonomik istikrarı sağlamak ve krizin yansımalarını azaltmak için teşvik paketleri uygulanmaktadır. Kamu gelirleriyle bankacılık sektörü krizin etkilerinden kurtarılmaya çalışılmaktadır. Bu defada kriz

bankacılık sektöründen kamuya yansımıştır. Bankaları krizin etkilerinden kurtarmaya çalışırken kamu borcu artmaktadır. Birçok ülkenin Maastricht Kriterleri'nde yer alan kamu borcu ve bütçe açığı referans değerlerinin üzerinde kamu borcu ve bütçe açığı oluşmuştur. 2010 yılında bütçe açığı değerinin GSYİH'ya oranı yüzde 6,5'a yükselerek en yüksek seviyeyi görmektedir (Juncker, 2015, s. 3).

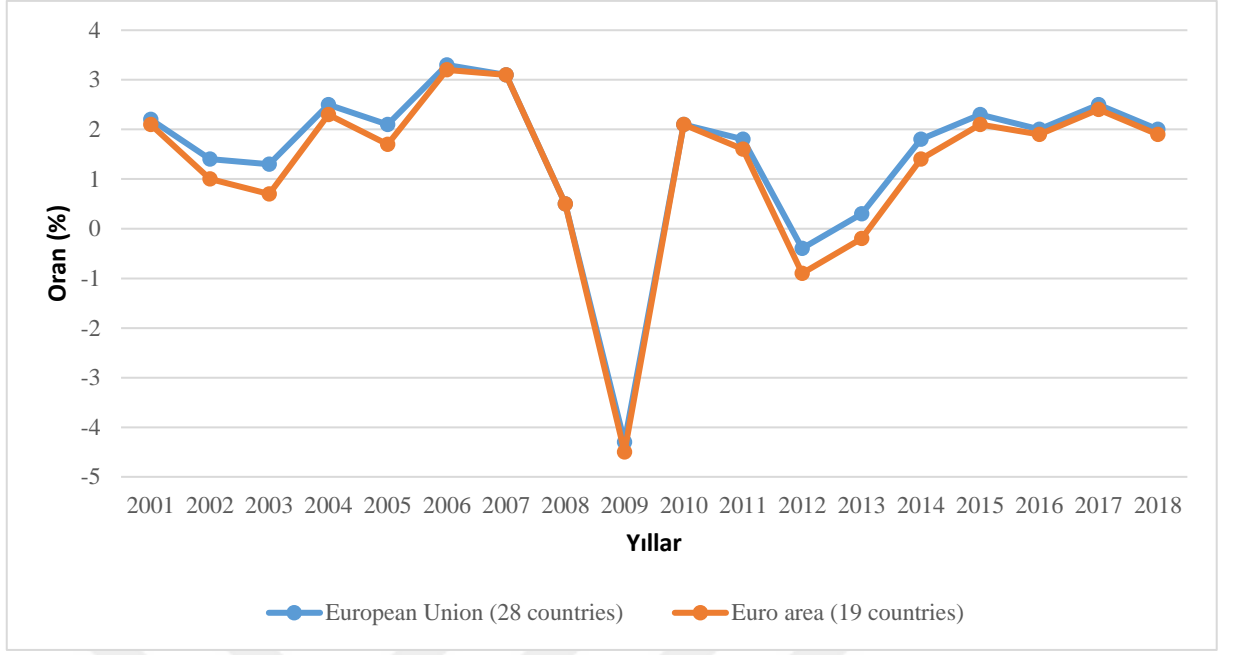
Tablo 3.5: Euro alanı genel kamu brüt borcunun GSYİH'ya oranı (%)

Yıllar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Euro Alanı	69.4	67.5	65.2	68.8	78.6	84.1	86.2	89.6	91.4	92.3	91

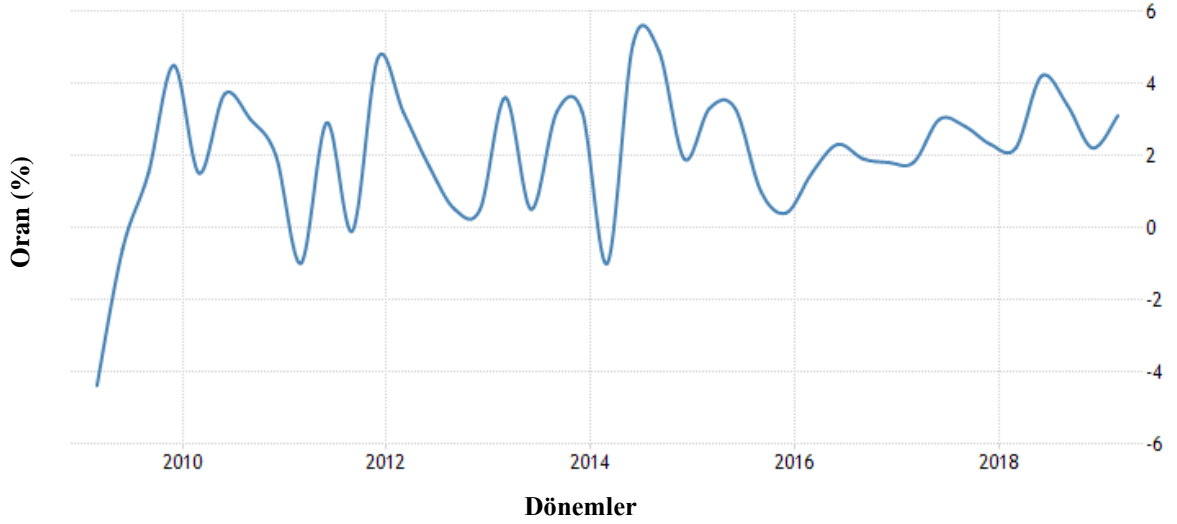
Kaynak: Eurostat, (2019), *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Tablo 4.5'te gösterilen verilere göre, Euro alanı krizin etkilerinden ABD gibi çabuk kurtulamamaktadır. Kamu açıkları, kamu borcunun GSYİH'ya oranını dengeye getirebilmek için artmıştır. Krizin etkilerinden kurtulabilmek için kurtarma paketleri ve birtakım yapısal düzenlemeler uygulamaya koyulmuştur.

Küresel kriz ekonomilerde daraltıcı etki yapmıştır. Şekil 3.2'de AB ve Euro Alanının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Değişim Oranları ve Şekil 3.3'de ise ABD-GSYİH Büyüme Oranına yer verilmektedir. 2009 yılında ABD ve Euro alanının reel GSYİH büyümelerine bakıldığında düşüş yaşandığı görülmektedir. Euro alanı bu düşüşü da ciddi şekilde hissedilmektedir. ABD'de ise 2011 yılında büyüme hızı artış göstermiştir. Yani ABD krizin etkilerini atlatma konusunda Euro alanından daha iyi durumdadır. Küresel krizle birlikte açığa çıkan AB'nin kendi borç krizi büyümenin negatif ilerlemesine neden olmuştur (Morçişek, 2017, s. 77).

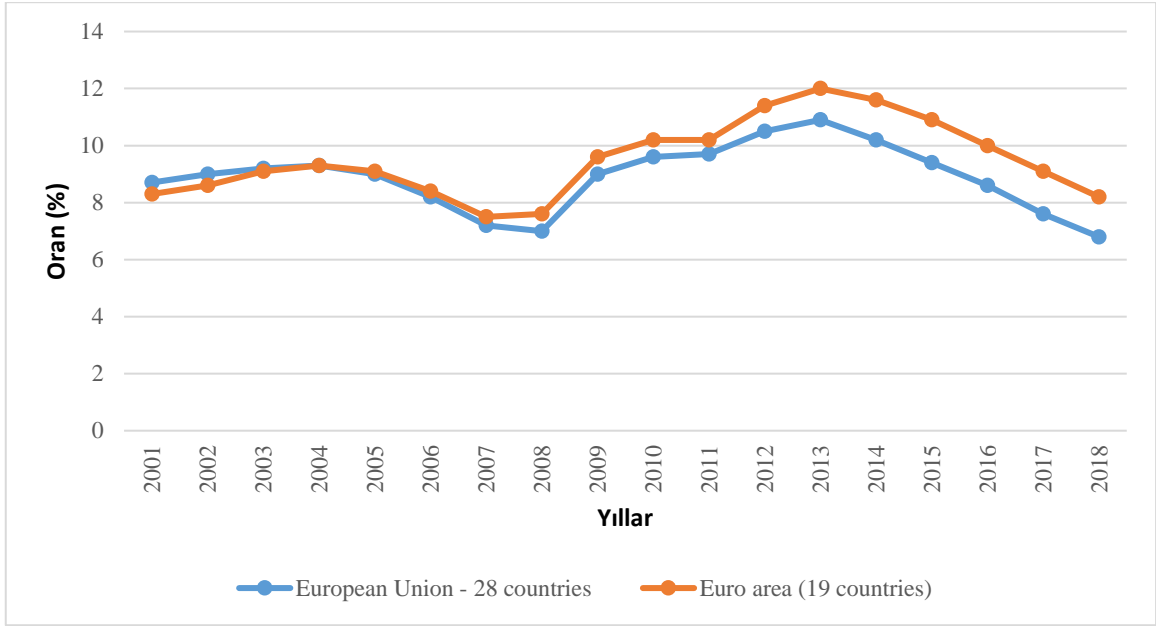
Şekil 3.2: AB ve Euro alanının gayri safi yurtiçi hasıla değişim oranları
 Kaynak: Eurostat, (2019). *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 13 Haziran 2019.
https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/european_economy/bloc-1a.html?lang=en

Şekil 3.3: ABD-GSYİH büyüme oranı
 Kaynak: <https://tr.tradingeconomics.com/united-states/gdp-growth>, erişim 13.06.2019

ABD ve Euro alanının işsizlik oranlarında bakılması söz konusu ülkelerin krizden ne derece etkilendiklerini açıklayabilmek için son derece önemli olmaktadır. Şekil 3.4'te AB ve Euro İşsizlik değişim oranları ve Şekil 3.5'de ise AB'nin işsizlik oranlarına yer verilmektedir. İşsizlik oranlarında 2009 yılında ABD'de ciddi yükselişler olmakla birlikte, 2010 yılından ise bu yükseliş azalmaya başlamaktadır. Euro alanında ise işsizlik

2010 yılına gelindiğinde çift haneli rakamlara ulaşmış ardından 2011 yılında yükselişe geçmektedir. Krizin yansımaları Euro alanında kendini sonradan hissettirmeye başlamaktadır. Euro alanında işsizlik ölçütü 2013 yılında yüzde 11.9 oranlarını görmektedir. Küresel krizin yansımalarının Euro alanın da daha derin olduğunu hem GSYİH'ya bakıldığında hem de işsizlik oranlarına bakıldığında görmekteyiz (Morçişek,2017, s. 77).

Şekil 3.4: AB ve Euro alanının işsizlik değişim oranları

Kaynak: Eurostat. (2019). *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 13 Haziran 2019. <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>

Şekil 3.5: ABD-İşsizlik oranı

Kaynak: Tradingeconomics, (2019). *Ticaret Ekonomisi*, Erişim tarihi: 13 Haziran 2019. <https://tr.tradingeconomics.com/united-states/unemployment-rate>

3.9.1.1. Krize karşı alınan tedbirler ve oluşturulan mekanizmalar

Yaşanan küresel finansal krize karşı alınan önlemlerde geç kalınmış olduğu düşünülmektedir. Borç krizi sıkıntısı ile mücadele eden ülkelere yardım paketleri verilmesi merkez ülkelerde önce Almanya olmak üzere cari denge ölçütü açısından tehlikeli olmaya başlamaktadır. Yunanistan'ın krizden çıkması için yapılan yardımların İspanya ve İtalya gibi krizle mücadele içinde olan ülkeler içinde örnek teşkil edeceği için ahlaki açıdan sıkıntı oluşturduğu söylenmektedir. Borç krizinin aşılmasına yönelik alınan kararlar iyi işlenmediği bilinmektedir (Eser ve Ela,2015, s. 222).

Finansal krizin ülkeleri içine düşürdüğü borç yükünden kurtulabilmeleri için borçlanma maliyetlerini en aza indirgeyecek mekanizmalar oluşturulmaktadır. Oluşturulan mekanizmalardan ilki Ödemeler Dengesi Fonu olarak bilinmektedir (ABGS, 2011, s.10).

Ödemeler Dengesi Fonu Euro alanı dışında kalan, ancak birliğe dahil olan 10 ülkenin ödemeler dengesinden doğabilecek sorunların sebep olduğu dış finansman sıkıntılarında ülkelere destek vermeyi amaçlamaktadır. Bu fonun finansmanı ise AB komisyonunun; AB bütçesi ve 27 üye ülkenin garantiye aldığı tahvillerden elde edilen kazanç ödemeler dengesinde sorun yaşayan ülkelere kredi olarak verilmesi planlanmaktadır (Öztürk ve Aras, 2011, s.151).

Kurulan ikinci mekanizma ise Kredi Havuzu olarak adlandırılmaktadır. Yunanistan'a kredi sağlamak amacıyla oluşturulan bir mekanizmadır. Bu havuz Euro alanına dahil olan ülkelerin Avrupa Komisyonu aracılığıyla sağladığı 80 milyar ve IMF tarafından verilen 30 milyar olmak üzere toplamda 110 milyar Euro'dan oluşmaktadır (ABGS, 2011, s. 11).

2010 yılının mayıs ayında Brüksel'de Avrupa Birliği Ekonomik ve Mali İşler Konseyi toplanarak Avrupa'da ekonomik anlamda istikrarın sağlanabilmesi için Avrupa İstikrar Mekanizmasını kurarak, Uluslararası Para Fonu ve AB bu mekanizmayı 500 milyar Euro ile desteklemektedirler (Kanat, 2019, s.90). Oluşturulan bu mekanizma ile istikrarı sağlamak amacıyla koordine halindeki yardımları hızlandırılmaktadır. Verilen finansal yardım ekonomik kriz halinde üye ülkeye kredi olarak sağlanmaktadır (Olivares-Caminal, 2011, s. 5).

Yunanistan ve İrlanda da yerel dinamiklerin fazla olduğu krizlerde bu mekanizmadan yararlanılmış ülkeler arasında yer almaktadır. Bu mekanizma 2013 Haziran'da yerini Avrupa İstikrar Mekanizmasına devretmiştir (Öztürk ve Aras, 2011, s.151).

9 Mayıs 2010' da ise Avrupa Finansal İstikrar Fonu kurulmuştur. Bu mekanizma Luksemburg'da kayıtlı ve bu ülkenin kanunlarına tabi olarak kurulan bir limited şirketi olarak bilinmektedir. Amaç olarak ise Euro alanında borç sıkıntısı yaşayan ülkelere geçici ekonomik destek vererek istikrarı sağlamaktır. Yapı olarak ise 440 milyar Euro bedelinde piyasaya yollanmış tahvillerdir (Dağdelen, 2011, s. 21; ABGS, 2011, s.13).

28 Kasım 2010 da Avrupa İstikrar Mekanizması kurulması kararı alındığı bilinmektedir. Bu mekanizmada mali yardımın sağlanması, sağlanan yardımın şartları ve niteliği, mekanizmanın borç verme kapasitesi ve borçlanma araçlarının çeşidi ve dağılımının değiştirilmesi konularında karar alınması planlanmaktadır. Alınan bir diğer önlem ise Euro Rekabet Paketi'nin kurulmasıdır. Almanya ve Fransa'nın işbirliği ile Avrupa'da ekonomik benzeşmeyi arttırmak için birliğe dahil olan ülkelerin rekabetçiliğini artırmayı sağlamak amacıyla kurulan bir oluşumdur. Fakat katı kurallar içerdiği için üye ülkeler bu paketi istememişler kuralların yumuşatıldığı yeni bir pakt oluşturularak bu sorun ortadan kaldırılması düşünülmektedir (ABGS, 2011, s. 15-25).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA PARASAL BİRLİĞİNİN OPTİMAL PARA ALANI KURAMI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde Avrupa Parasal Birliğinin 1999-2018 dönemi incelenmektedir. Tezin genel çerçevesini OPA Kuramı oluşturduğu için bu kısımda parasal birlikle OPA Kuramı arasındaki ilişki değerlendirilmektedir. Ancak bu değerlendirilme yapılırken parasal birliğin optimal bir para alanı olup olmadığına dair yapılan inceleme ampirik bir yöntemle gerçekleştirilmemektedir. Parasal alanın OPA olup olmadığı, parasal alana ait makro ekonomik temellerin gelişimi ortaya koyularak açıklanmaktadır.

AB'ne üye olan on bir ülke 1999 yılında ulusal paralarından vazgeçerek Ekonomik ve Parasal Birliği oluşturmuşlardır. Parasal birliğin sağlanmasıyla birlikte AB'ye dahil olan ülkeler arasındaki ekonomik entegrasyonun artacağını düşünülmektedir. Fakat yaşanan küresel krizle birlikte parasal birliğin oluşmasının üzerinden on yıl geçmesinden sonra küresel krizden Euro alanı da etkilenmiş ardından Euro krizi patlak verdiği gözlemlenmektedir. Yaşanan küresel krizin etkileri Euro alanına dahil olan ülkelerin özellikle de çevre ülkelerin asimetik şokla karşılaşmalarına sebep olmaktadır. Bu nedenle Euro'ya geçmek birliğe dahil olan ülkeler için yük haline gelmektedir (Jager ve Hafner, 2013, s.315).

Yaşanan küresel krizle birlikte OPA'ları kuramının önemi yeniden gündeme gelmektedir. Küresel krizin para alanına olan yansımaları, ülkelerin her birinin krizin etkilerine farklı tepkiler vermesi, OPA'ları kuramında Mundell'in açıkladığı şekilde Avrupa ülkelerinin ortak bir para alanına girebilmeleri için çok da uygun olmadığı ileri sürülmektedir. Para birliğine dahil olan ülkeler için birliğe dahil olmanın fayda ve maliyetleri son derece önemlidir. Bu nedenle meydana gelen para alanının optimal olup olmaması para alanına dahil olan ülkeler için risk oluşturduğu görülmektedir.

OPA'ları Kuramını ve kurama olan yaklaşımlara ikinci bölümde yer vermiştik. OPA kuramında Mundell (1961) temel kriter olarak emeğin mobilitesi, fiyat ve ücret esnekliği ve asimetrik şokların para alanına dahil olan ülkelere olan etkisi açısından bakarken, McKinnon (1963) ise durumu ekonominin dışa açıklık derecesi faktörü

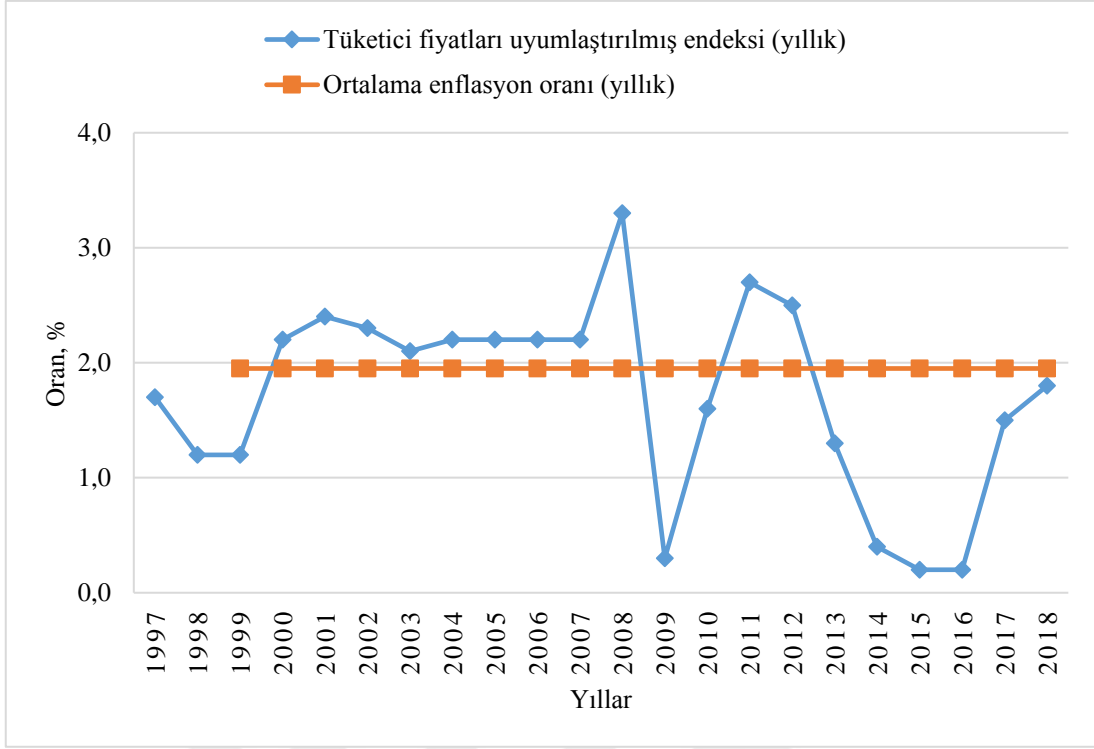
üzerinden açıklamaktadır. Kenen (1969) ise ürün çeşitliliğinin düzeyi ve finansal ve ekonomik bütünleşmenin derecesi üzerinden ele almaktadır.

Bu kapsamda APB'nin optimal bir para alanı olup olmadığına bu yaklaşımların belirleyici öncülleri esas alınarak açıklanmaya çalışılacaktır.

4.1. ENFLASYON ORANLARININ YAKINLIĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Bir para alanının optimal bir alan olup olmadığını açıklayabilmek için Haberler ve Fleming birliğe dahil olan ülkelerin enflasyon oranlarının birbirine olan yakınlığı inceleyerek değerlendirmelerde bulunmaktadırlar. Ayrıca bir para alanının optimal olup olmadığını ülkelerin enflasyon ve işsizlik karşısındaki tepkilerinin uyumlu olup olmamasına da bağlamaktadır. Ülkelerin kendi ekonomik ortamlarından dolayı birbirinden farklı enflasyon ve işsizlik oranlarına sahip oldukları için bu uyumun olmadığı durumlarda para birliğinin oluşturulamayacağını ifade etmektedir. Para alanına dahil olan ülkeler bağımsız para politikası uygulayamazlar ve ekonomilerinde olan herhangi bir istikrarsızlık durumunda döviz kuru ayarlamaları yaparak sıkıntıyı gideremeyecekleri düşünülmektedir. Bu nedenle birliğe dahil olan ülkelerin enflasyon oranlarının birbirine yakın olması gerektiği savunulmaktadır. Ancak bu şekilde olursa uygulanacak olan genel politikalar birlik içerisindeki ülkelerde ortak sonuçlar doğuracağı düşüncesi hakim olmaktadır (Çondur ve Evlimoğlu, 2007, s. 215).

AMB, Euro alanı içerisinde enflasyon oranının yüzde 2 civarında tutulmasını sağlamaktadır. Uyumlaştırılmış tüketici fiyat endeksi enflasyon değerinin ölçülmesinde bir ölçüt değerdir (European Commission, 2014). Şekil 4.1'de gösterilen enflasyonun Euro alanında ortalamadan sapmalar olduğu görülmektedir.

Şekil 4.1: Euro alanı yıllık ortalama enflasyon oranları
 Kaynak: Eurostat, (2019), Avrupa İstatistik Ofisi, Erişim tarihi: 12 Haziran 2019
<https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/keyfigures/>,

Euro alanına dahil olan merkez ve çevre ülkeler arasında enflasyon oranı benzerliğini inceleyebilmek için bu ülkelerin yıllık enflasyon oranlarına da bakılması gerekmektedir. Tablo 4.1’de ülkelerin yıllık ortalama enflasyon oranlarına yer verilmektedir. Şekil 10 ile birlikte incelendiği zaman 1999 da parasal birliğin başında alınan enflasyon oranlarındaki değişimler Euro alanı ortalamasından sapmalar olduğu görülmektedir. Küresel krizin başladığı yıl olan 2008’den sonra ise seçili ülkelerdeki enflasyon oranları arasında farklı bir oluşum gözlemlenmektedir. 2010 yılına gelindiğinde İrlanda’da enflasyon yüzde 1.6 ile deflasyon yaşarken Yunanistan da yüzde 4.7 oranında enflasyon oranı görülmektedir. 2013 yılına gelindiğinde ise Yunanistan’ın deflasyon yaşadığı görülmektedir. Yaşanan küresel kriz enflasyonu da etkileyerek Yunanistan’da da deflasyonu kaçınılmaz hale getirdiği görülmektedir. Küresel krizden sonra, ülkelerin enflasyon arasındaki bu uyumsuzluğu krizin ülkelere olan yansımalarının farklılık gösterdiğini görmekteyiz. Sonuç olarak ülkeler arası enflasyon oranlarının yakınlığından bahsetmek mümkün değildir.

Tablo 4.1: Seçili ülkelerde yıllık enflasyon oranları, %

Yıllar / Ülkeler	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Almanya	0.6	1.4	1.9	1.3	1.1	1.8	1.9	1.8	2.3	2.8	0.2	1.1	2.5	2.2	1.6	0.8	0.7	0.4	1.7	1.9
İrlanda	2.4	5.3	4.0	4.7	4.0	2.3	2.2	2.7	2.9	3.1	-1.7	-1.6	1.2	1.9	0.5	0.3	0.0	-0.2	0.3	0.7
Yunanistan	2.1	2.9	3.6	3.9	3.4	3.0	3.5	3.3	3.0	4.2	1.3	4.7	3.1	1.0	-0.9	-1.4	-1.1	0.0	1.1	0.8
İspanya	2.2	3.5	2.8	3.6	3.1	3.1	3.4	3.6	2.8	4.1	-0.2	2.0	3.0	2.4	1.5	-0.2	-0.6	-0.3	2.0	1.7
Fransa	0.6	1.8	1.8	1.9	2.2	2.3	1.9	1.9	1.6	3.2	0.1	1.7	2.3	2.2	1.0	0.6	0.1	0.3	1.2	2.1
İtalya	1.6	2.6	2.3	2.6	2.8	2.3	2.2	2.2	2.0	3.5	0.8	1.6	2.9	3.3	1.2	0.2	0.1	-0.1	1.3	1.2
Hollanda	2.0	2.3	5.1	3.9	2.2	1.4	1.5	1.6	1.6	2.2	1.0	0.9	2.5	2.8	2.6	0.3	0.2	0.1	1.3	1.6
Portekiz	2.2	2.8	4.4	3.7	3.2	2.5	2.1	3.0	2.4	2.7	-0.9	1.4	3.6	2.8	0.4	-0.2	0.5	0.6	1.6	1.2

Kaynak: Eurostat, (2019), Avrupa İstatistik Ofisi, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

4.2. EKONOMİK YAPININ BENZERLİĞİ

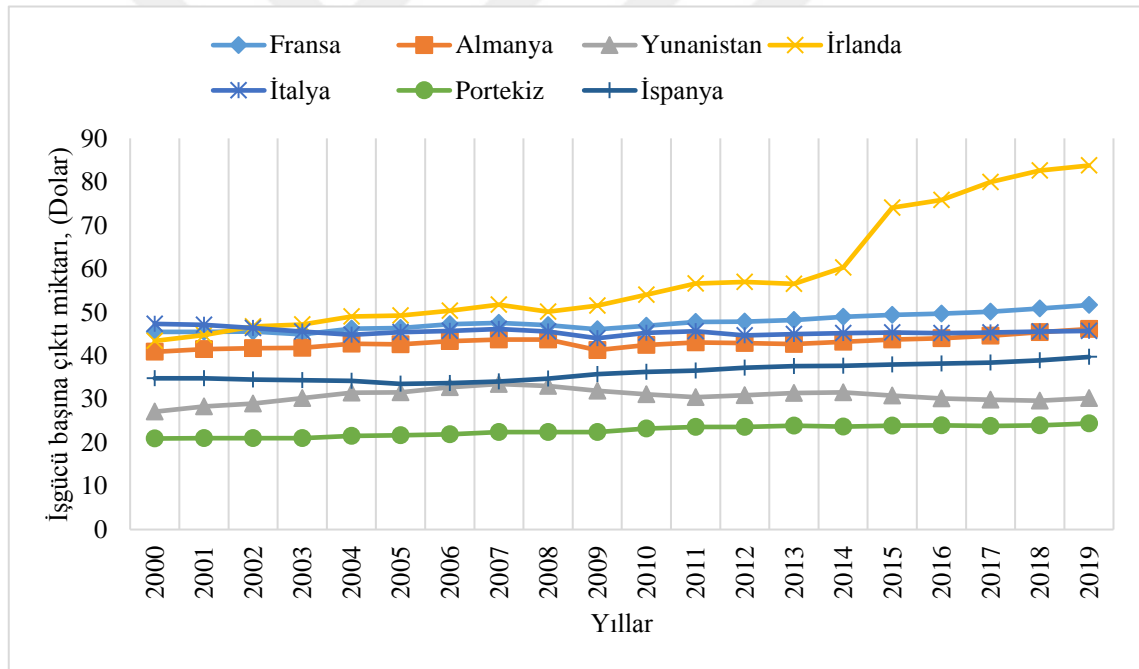
Krugman 2009 yılındaki çalışmasında bir parasal alanın optimal olup olmadığını değerlendirebilmek için parasal alana dahil olan ülkelerin ekonomik yapılarının birbirlerine olan benzerliği konusuna değinmektedir. Bu nedenle OPA kuramı çerçevesinde bir değerlendirme yapabilmek için seçili ülkelerin ekonomik verileri ele alınmalıdır. Bu veriler arasından öncelikle işgücü verimliliği ve birim işgücü maliyetleri baz alınarak değerlendirmede bulunabiliriz. İş gücü verimliliği, bir ekonomideki ekonomik büyüme, rekabet edebilirlik ve yaşam standartlarıyla yakından bağlantılı önemli bir ekonomik göstergedir. Belirli bir süre boyunca iş birimi başına üretilen (çalışan kişi sayısı veya çalışılan saat sayısı cinsinden ölçülen) toplam çıktı hacmini (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, GSYİH cinsinden ölçülür) temsil eder. Gösterge, veri kullanıcılarının GSYİH'dan işgücüne girdi seviyelerini ve zaman içindeki büyüme oranlarını değerlendirmelerine olanak tanıyarak, diğer tamamlayıcı girdiler ve yenilikler de dahil olmak üzere belirli bir ekonomik ve sosyal bağlam için üretim sürecinde insan sermayesinin etkinliği ve kalitesi hakkında genel bilgi sağlar (ILOSTAT, 2019)

İş gücü maliyeti ise, işveren tarafından belirli bir referans döneminde işgücünün istihdamında yapılan maliyettir. Birim işgücü maliyetleri genellikle (uluslararası) fiyat rekabetçiliğinin geniş bir ölçüsü olarak görülmektedir. Üretilen çıktı birimi başına

ortalama işgücü maliyeti olarak tanımlanırlar. Çalışılan saat başına toplam işgücü tazminatının, çalışılan saat başına çıktıya oranı olarak ifade edilebilir. Bu gösterge yüzde değişim ve endekslerde ölçülür. (OECD, 2019)

Şekil 4.2’de işgücü verimliliği 2000-2018 yılları temel alınarak dolar cinsinden gösterilmekte ve Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Portekiz, İspanya ülkeleri seçilerek değerlendirilmektedir.

Şekil 4.2’de görüldüğü üzere işgücü verimliliği, birliğe dahil olan seçili ülkeler arasında farklılıklar göstermektedir. Temel alınan dönem içerisinde en düşük işgücü verimliliği Portekiz, en yüksek işgücü verimliliği ise İrlanda’da görülmektedir. Grafikte açıkça görüldüğü gibi işgücü verimliliği açısından seçili ülkeler arasında benzerlik olmadığı gibi aradaki farkta zaman içerisinde artış göstermiştir. Örneğin Almanya’daki emek 2011 yılında Portekiz’deki emeğe göre iki kat daha fazla üretken hale gelmiştir.

Şekil 4.2: İşgücü verimliliği

Kaynak: Eurostat, (2019), *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Tablo 4.2’de 2000-2018 yılları arasındaki seçili ülkelerin iş gücü başına çıktı miktarları incelendiğinde ortalama 41.33 dolar olup, ülke bazında en yüksek iş gücü başına çıktı miktarı ortalaması İrlanda, en düşük ise Portekiz olduğu görülmektedir. İş

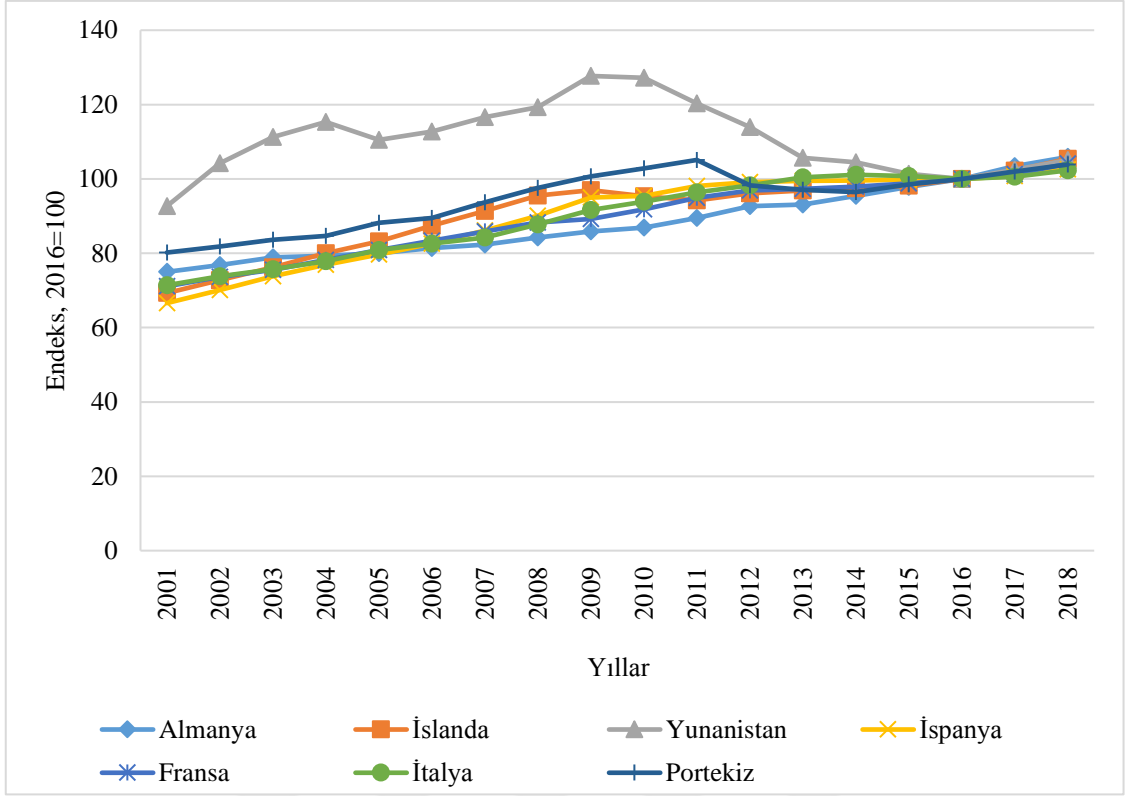
gücü başına çıktı miktarları bahsi geçen yıllara arasında incelendiğinde en yüksek 2019, en düşük ise 2000 yılında meydana gelmektedir.

Tablo 4.2: İşgücü verimliliği (Dolar)

Yıllar/Ülkeler	Fransa	Almanya	Yunanistan	İrlanda	İtalya	Portekiz	İspanya	Ort.
2000	45.48	40.88	27.10	43.39	47.32	20.94	34.81	37.13
2001	45.51	41.47	28.35	44.75	47.10	20.99	34.77	37.56
2002	45.57	41.70	29.01	46.73	46.33	20.99	34.49	37.83
2003	44.91	41.77	30.20	47.15	45.56	21.05	34.33	37.85
2004	46.22	42.79	31.47	49.03	44.80	21.50	34.22	38.58
2005	46.37	42.57	31.58	49.23	45.44	21.71	33.51	38.63
2006	47.25	43.34	32.71	50.33	45.73	21.93	33.67	39.28
2007	47.57	43.73	33.48	51.71	46.15	22.45	34.08	39.88
2008	47.01	43.69	33.03	50.14	45.55	22.40	34.75	39.51
2009	46.06	41.25	31.91	51.49	44.02	22.41	35.74	38.98
2010	46.86	42.49	31.12	54.03	45.25	23.22	36.26	39.89
2011	47.79	43.01	30.45	56.57	45.59	23.56	36.58	40.51
2012	47.82	42.92	30.90	56.94	44.63	23.56	37.19	40.57
2013	48.18	42.67	31.42	56.54	44.99	23.88	37.57	40.75
2014	48.96	43.18	31.55	60.26	45.16	23.70	37.66	41.50
2015	49.38	43.70	30.83	74.02	45.34	23.86	37.98	43.58
2016	49.67	44.03	30.19	75.83	45.17	23.95	38.18	43.86
2017	50.10	44.60	29.85	79.98	45.35	23.82	38.43	44.59
2018	50.82	45.39	29.67	82.57	45.57	23.97	38.92	45.28
2019	51.65	46.12	30.25	83.74	45.67	24.39	39.70	45.93
Ort.	48.23	43.47	31.28	61.40	45.28	23.14	36.53	41.33

Kaynak: Eurostat, (2019), *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Şekil 4.3’de gösterilen birim işgücü maliyet endeksi 2001-2018 yılları arasında birliğe dahil olan seçili ülkeler arasındaki gelişimi gösterilmektedir. 2008-2009 yıllarında işgücü maliyeti çevre ülkelerde artış göstermektedir. Bunun aksine Almanya da ise söz konusu yıllarda endeks daha durağan konumdadır.

Şekil 4.3: Birim İşgücü Maliyet Endeksi
 Kaynak: Eurostat, (2019), *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

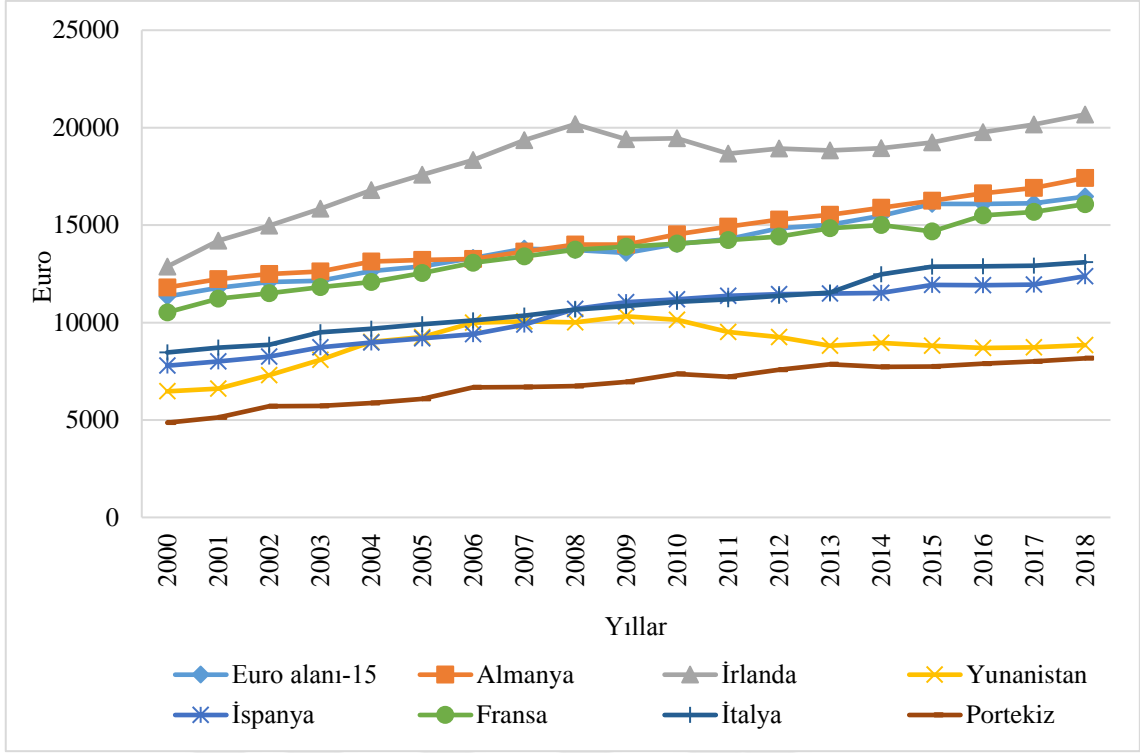
Tablo 4.3’de ki seçili ülkeler incelendiğinde 2000-2018 yılları arasındaki birim iş gücü maliyet endeksi ortalaması 93 olmaktadır. 2008-2010 yıllarında çevre ülkeler açısından bu endeksin üst seviyelere geldiğini daha sonraki yıllarda ise hafif şekilde azaldığı görülmektedir. 2008 yılında bu endeks Yunanistan’da 119’a çıkmış Almanya’da ise daha durağan kalmıştır.

Tablo 4.3: Birim işgücü maliyet endeksi verileri

Yıllar	Almanya	İrlanda	Yunanistan	İspanya	Fransa	İtalya	Portekiz	Ort.
2001	75	69	93	67	71	71	80	75
2002	77	73	104	70	74	74	82	79
2003	79	76	111	74	76	76	84	82
2004	79	80	115	77	78	78	85	85
2005	80	83	111	80	81	81	88	86
2006	81	87	113	83	83	83	90	89
2007	82	91	117	86	86	84	94	91
2008	84	96	119	90	88	88	98	95
2009	86	97	128	95	89	92	101	98
2010	87	95	127	95	92	94	103	99
2011	90	94	120	98	95	96	105	100
2012	93	96	114	99	97	98	98	99
2013	93	97	106	100	97	100	97	99
2014	95	98	105	100	98	101	97	99
2015	98	98	101	100	99	101	99	99
2016	100	100	100	100	100	100	100	100
2017	103	102	103	101	101	101	102	102
2018	106	105	105	103	104	102	104	104
Ort.	88	91	111	90	89	90	95	93

Kaynak: Eurostat, (2019), *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Seçili ülkeler arasındaki istihdam yapısının farklılıklarını daha iyi değerlendirebilmek için net ücret düzeylerinde ele alınmalıdır. Şekil 4.4’de görüldüğü gibi net ücret düzeyi çevre ülkelerinde İrlanda hariç Euro alanının net ücret düzeyinin altında olduğu ve Euro alanının yakalayamadığı görülmektedir. Portekiz en düşük net ücret düzeyini göstermekte ve ardından Yunanistan gelmektedir. 2015 yılına gelindiğinde ise Almanya’nın net ücret düzeyi ile Yunanistan’ın net ücret düzeyi arasındaki fark hemen hemen iki katına çıkmaktadır.

Şekil 4.4: Net ücret düzeyi

Kaynak: Eurostat, (2019), *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Tablo 4.4'deki seçili ülkeler incelendiğinde net ücret düzeyi 2000-2018 yıllarında çevre ülkeler arasında İrlanda hariç diğer ülkelerin ortalamasının altında olduğu ve Euro alanını yakalayamadığı görülmektedir. Bu yıllar arasında net ücret düzeyi açısından en düşük ortalama Portekiz'dedir ve arkasından Yunanistan gelmektedir. Tablo 4.4'de bazı alanlar veri alınmadığı için boş bırakılmıştır.

Tablo 4.4: Net ücret düzeyi (Euro)

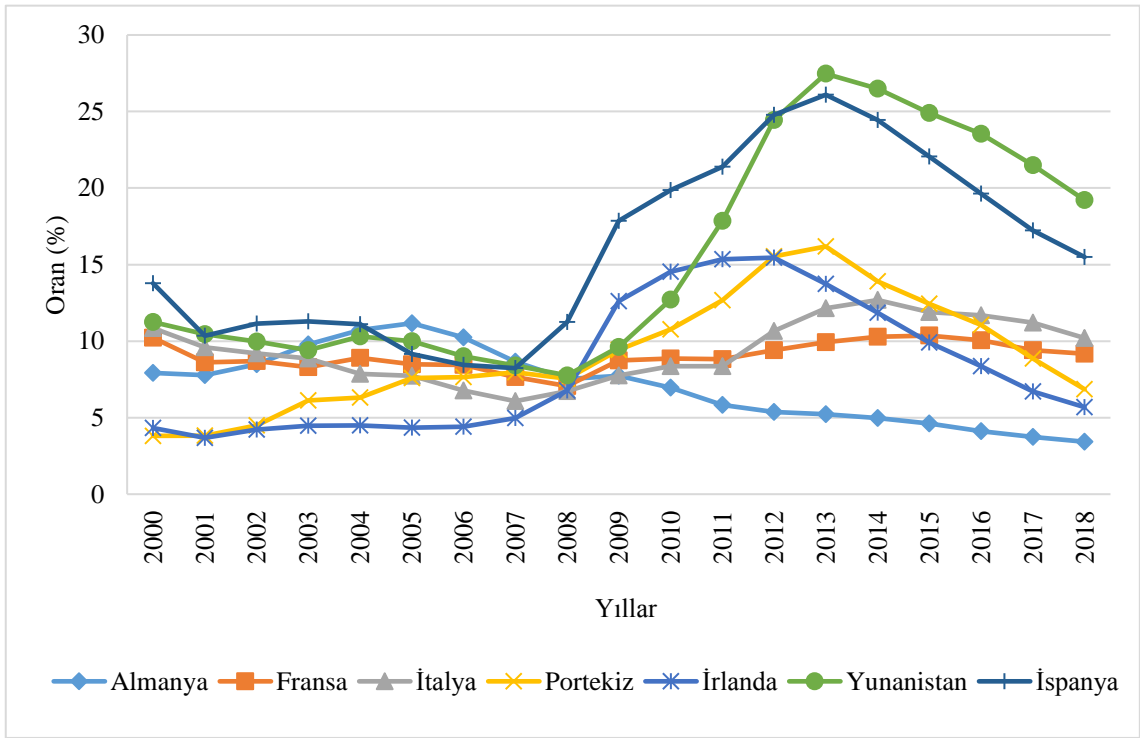
Ülkeler/Yıllar	AB	Euro Alanı	Almanya	İrlanda	Yunanistan	İspanya	Fransa	İtalya	Portekiz	Ort.
2000	-	-	11.803	12.873	6.469	7.786	10.523	8.465	4.860	8968
2001	-	-	12.221	14.205	6.608	8.007	11.220	8.710	5.137	9444
2002	-	-	12.495	14.975	7.299	8.257	11.498	8.859	5.698	9869
2003	-	-	12.618	15.842	8.081	8.720	11.822	9.492	5.723	10328
2004	-	-	13.129	16.789	9.007	8.973	12.081	9.683	5.873	10791
2005	-	11.377	13.205	17.579	9.245	9.191	12.534	9.912	6.076	11106
2006	-	11.744	13.267	18.332	9.996	9.401	13.070	10.104	6.672	11549
2007	-	12.116	13.636	19.358	10.053	9.888	13.395	10.346	6.690	11910
2008	-	12.544	13.993	20.180	10.017	10.700	13.739	10.666	6.736	12290
2009	-	12.769	14.007	19.404	10.319	11.035	13.880	10.843	6.948	12348
2010	-	13.063	14.529	19.446	10.145	11.195	14.043	11.058	7.361	12540
2011	-	13.305	14.924	18.661	9.523	11.379	14.238	11.194	7.213	12447
2012	-	13.577	15.281	18.928	9.258	11.446	14.418	11.367	7.583	12612
2013	12.810	13.841	15.529	18.824	8.810	11.479	14.842	11.532	7.855	12699
2014	13.189	14.177	15.897	18.941	8.955	11.520	14.998	12.475	7.717	12929
2015	13.697	14.361	16.254	19.248	8.802	11.927	14.667	12.859	7.750	13072
2016	13.719	14.769	16.631	19.771	8.691	11.920	15.498	12.881	7.884	13325
2017	13.811	14.950	16.904	20.162	8.728	11.948	15.669	12.924	8.009	13478
2018	14.146	15.338	17.418	20.676	8.850	12.377	16.073	13.094	8.163	13807
Ort.	13.562	13.424	14.407	18.116	8.887	10.376	13.590	10.866	6.839	11869

Kaynak: Eurostat, (2019), *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Euro alanında bulunan ülkelerin birbirleriyle olan rekabetini, ülkelerin işgücü maliyetlerinin düşük olması işgücü verimliliklerinin ise yüksek olması belirlemektedir. Bu yüzden parasal alan içerisinde işgücü maliyet endeksi, net ücret düzeyleri ve işgücünün verimliliği açısından oluşan farklılıklar ülkelerin birbirleriyle olan rekabet güçlerinde de farklılıklar yaratmaktadır. Merkez ülkelere nazaran çevre ülkelerde işgücü maliyetinin yükseldiğini belirtmiştik. Bu yüzden Yunanistan, Portekiz, İspanya, İrlanda ve İtalya gibi ülkelerin rekabet güçlerini zayıflatmıştır. Almanya ve Fransa gibi merkez ülkelerin ise rekabet güçlerini arttırmıştır. Bir bakıma çevre ülkelerde üretim daha da maliyetli bir duruma gelmiştir (Morçişek, 2017, s.113).

Seçili ülkeler için ekonomik yapının benzerliğinin değerlendirmesi yapılırken söz konusu ülkelerin mevcut işsizlik oranlarının durumunun da incelenmesi önemlidir. Şekil 4.5’de 2000-2018 yılları arasında seçili ülkelerin işsizlik oranları gösterilmektedir. Söz konusu ülkelerin işsizlik oranları açısından 2008 yılına kadar benzerlik olduğu söylenebilir. Ancak 2008 yılından sonra merkez ve çevre ülkelerin işsizlik oranlarında

farklılıklar görülmektedir.2008 yılında yaşanan krizin etkisiyle çevre ülkelerde işsizlik artarken merkez ülkelerde bu oran daha düşük kalmıştır. Yunanistan, İtalya, Portekiz ve İspanya gibi ülkelerde işsizlik oranları ciddi artışlar görülmektedir. 2013 yılında işsizlik Yunanistan’da yüzde 27.5 İspanya’da ise bu değer yüzde 26.1 olarak görülmektedir. Almanya ve Fransa gibi ülkelerde ise kriz sonrası işsizlik oranındaki artış çevre ülkelere kıyasla daha düşük olmuştur.2008 yılından Almanya ve Fransa için işsizlik oranı yüzde 7.4’tür. 2009 yılında ise Almanya işsizlik oranı yüzde 7.6 Fransa’da ise yüzde 8.7’ye yükselmiştir.

Şekil 4.5: İşsizlik oranları

Kaynak: Worldbank, (2019). *Dünya Bankası*, Erişim tarihi: 5 Ekim 2019. <https://data.worldbank.org/indicator/sl.uem.totl.zs>

2000-2018 yılları arasında Tablo 4.5’deki seçili ülkeler incelendiğinde işsizlik oranları ortalaması 10.61 olarak tespit edilmiştir. Tabloda yer alan ülkelerin verilerine bakıldığında ortalamanın üzerinde ülkeler İspanya ve Yunanistan olduğunu görmekteyiz. En düşük işsizlik oranı ortalamasına sahip olan ülke ise Almanya’dır. Ele alınan yıllar içerisinde işsizlik oranlarının seyrine bakıldığında ise İrlanda, 2008’e kadar 4.5-5 seviyelerinde işsizlik gösterirken, bu oran gitgide artarak 2010 yılında 13.7 seviyesine yükselmiştir. Yunanistan, 2000 yılında 11.2 olan işsizlik oranını önce yavaş yavaş

düşürerek 2008’de 7.7 seviyesine indirmiş ancak daha sonra 2010 yılında 12.7 seviyesine yükseltmiştir. İspanya 2000 yılında 13.7 olan oranını zaman içerisinde düşürmüş ve 2007 yılında 8.2 oranına gelmiştir. Ancak 2008 yılından itibaren yeniden önemli artışlar olmuştur.

Tablo 4.5: İşsizlik oranları (%)

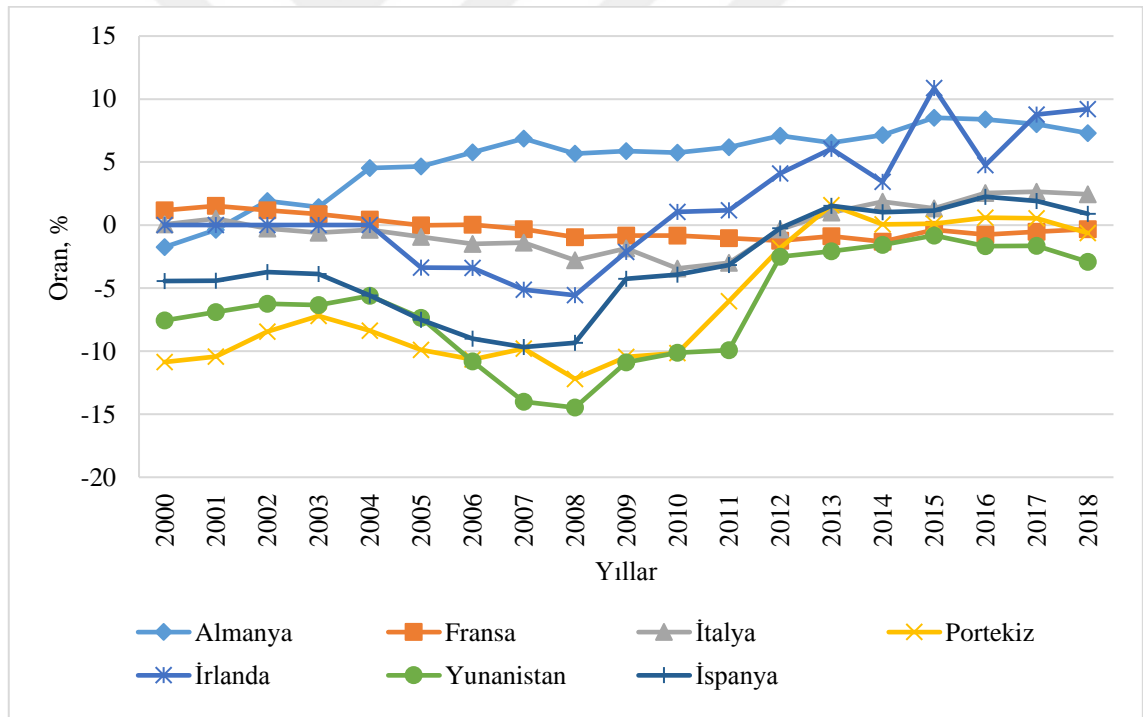
Ülkeler/Yıllar	Almanya	Fransa	İtalya	Portekiz	İrlanda	Yunanistan	İspanya	Ort.
2000	7.92	10.22	10.84	3.81	4.32	11.25	13.78	8.88
2001	7.77	8.61	9.60	3.83	3.68	10.46	10.35	7.76
2002	8.48	8.70	9.21	4.50	4.22	9.98	11.15	8.03
2003	9.78	8.31	8.87	6.13	4.48	9.41	11.28	8.32
2004	10.73	8.91	7.87	6.32	4.49	10.31	11.09	8.53
2005	11.17	8.49	7.73	7.58	4.34	9.99	9.15	8.35
2006	10.25	8.45	6.78	7.65	4.41	9.01	8.45	7.86
2007	8.66	7.66	6.07	7.96	4.98	8.40	8.23	7.42
2008	7.52	7.06	6.72	7.55	6.77	7.76	11.25	7.81
2009	7.74	8.74	7.75	9.43	12.61	9.62	17.86	10.53
2010	6.97	8.87	8.36	10.77	14.53	12.71	19.86	11.73
2011	5.82	8.81	8.36	12.68	15.35	17.86	21.39	12.90
2012	5.38	9.40	10.65	15.53	15.45	24.44	24.79	15.09
2013	5.23	9.92	12.15	16.18	13.74	27.47	26.09	15.83
2014	4.98	10.29	12.68	13.89	11.86	26.49	24.44	14.95
2015	4.62	10.36	11.90	12.44	9.90	24.90	22.06	13.74
2016	4.12	10.06	11.69	11.07	8.37	23.54	19.64	12.64
2017	3.75	9.40	11.21	8.87	6.71	21.49	17.22	11.23
2018	3.42	9.18	10.20	6.86	5.69	19.21	15.49	10.01
Ort.	7.07	9.02	9.40	9.11	8.21	15.49	15.98	10.61

Kaynak: Eurostat, (2019), *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Ülkelerin ekonomik yapılarının benzerliğini incelerken cari hesap dengelerinin GSYİH’ya olan oranının da kıyaslama yapmak için kullanabiliriz. Cari hesap dengesi, ödemeler bilançosunun en önemli bileşenidir. Mal ticareti, uluslararası hizmetler ve karşılıksız transferler olarak üç alt hesaba ayrılır. Mal ticaret hesabı ithalat ve ihracat değerlerini gösterir. Uluslararası hizmetler hesabı hizmet ithal ve ihracat miktarını gösteren hesaptır. Karşılıksız transferler hesabı ise, bir ülkenin satın alma gücü diğer ülkelere ticari amaç güdülmeden karşılıksız geçmesi durumunda meydana gelen ekonomik işlemlerdir. (Karluk, 2003, s. 447-449).

Şekil 4.6’da 2000-2018 yılları arasında seçili ülkeler için cari hesap dengesinin GSYİH’ya olan oranı gösterilmektedir. Bu oranlar incelendiğinde merkez ve çevre ülkeler arasında farklılıklar olduğu gözlemlenmektedir. Almanya cari denge bakımından diğer ülkelere nazaran daha iyi durumdadır. Fransa 2008 yılından sonra 0 ile -1 bandı arasındaki oranlarda bir durum göstermiştir. Yunanistan’da ise 2008 yılında yüzde 14.,48 oranında cari açık söz konusudur.

Parasal birliğin başından beri çevre ülkeler cari açık veren bir ekonomik yapıya sahipti. Portekiz, İtalya, Yunanistan, İspanya ve İrlanda 2002-2009 yılları arasında cari açık vermişlerdir. Bu ülkeler arasında İrlanda ise 2010 yılından itibaren cari fazla veren ülke konumuna gelmiştir. Almanya ise 2000’li yıllardan beri cari fazla veren tek ülke konumundadır. Parasal alan içerisinde Almanya’nın ne kadar önemli olduğu cari denge ölçütü açısından da görülmektedir. Ayrıca parasal alandaki seçili ülkeler arasında cari denge açısından benzerlik sağlanmamaktadır.

Şekil 4.6: Cari hesap dengesi

Kaynak: Worldbank, (2019). *Dünya Bankası*, Erişim tarihi: 5 Ekim 2019. <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>

Tablo 4.6’da ki seçili ülkeler incelendiğinde 2000-2018 yılları arasındaki cari hesap dengesi verilerinin ortalaması -1.33 olmaktadır. Bahsi geçen yıllar arasında cari

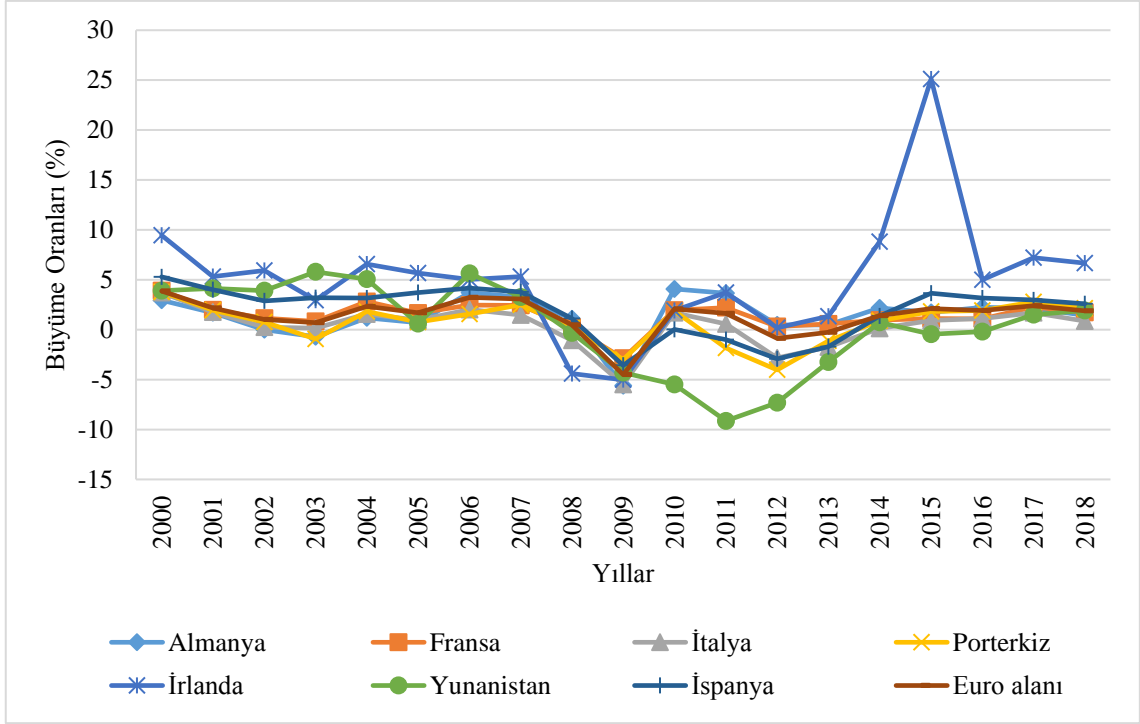
hesap dengesi ortalaması en yüksek olan ülke Almanya olarak görülmektedir. En düşük cari hesap dengesi ortalamasına sahip olan ülkenin ise Yunanistan olduğu görülmektedir.

Tablo 4.6: Cari hesap dengesi (Oran, %)

Ülkeler/Yıllar	Almanya	Fransa	İtalya	Portekiz	İrlanda	Yunanistan	İspanya	Ort.
2000	-1.74	1.18	0.06	-10.86	-	-7.55	-4.43	-3.33
2001	-0.36	1.52	0.53	-10.43	-	-6.90	-4.40	-2.86
2002	1.91	1.18	-0.27	-8.46	-	-6.23	-3.72	-2.23
2003	1.44	0.87	-0.59	-7.20	-	-6.34	-3.87	-2.24
2004	4.52	0.43	-0.36	-8.36	-	-5.60	-5.59	-2.14
2005	4.65	-0.01	-0.92	-9.90	-3.38	-7.36	-7.52	-3.49
2006	5.78	0.02	-1.48	-10.65	-3.39	-10.82	-9.00	-4.22
2007	6.86	-0.33	-1.39	-9.79	-5.13	-14.00	-9.68	-4.78
2008	5.68	-0.97	-2.80	-12.19	-5.56	-14.48	-9.33	-5.66
2009	5.88	-0.82	-1.85	-10.44	-2.12	-10.88	-4.25	-3.50
2010	5.74	-0.83	-3.44	-10.16	1.04	-10.11	-3.94	-3.10
2011	6.17	-1.03	-3.00	-6.04	1.19	-9.93	-3.16	-2.26
2012	7.10	-1.23	-0.35	-1.83	4.11	-2.51	-0.26	0.72
2013	6.54	-0.87	1.00	1.59	6.04	-2.06	1.52	1.97
2014	7.14	-1.31	1.87	0.06	3.44	-1.58	1.03	1.52
2015	8.52	-0.37	1.33	0.12	10.88	-0.82	1.15	2.97
2016	8.40	-0.76	2.54	0.58	4.75	-1.67	2.25	2.30
2017	8.02	-0.51	2.65	0.53	8.78	-1.64	1.90	2.82
2018	7.29	-0.33	2.44	-0.63	9.21	-2.92	0.91	2.28
Ort.	5.24	-0.22	-0.21	-6.00	1.57	-6.49	-3.18	-1.33

Kaynak: Eurostat, (2019), *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Ekonomik yapının benzerliğinin seçili ülkeler açısından değerlendirilmesi yapılırken son olarak GSYİH büyüme oranlarına bakılacaktır. Şekil 4.7'de anlaşılacağı üzere seçili ülkeler arasında büyüme oranlarında farklılıklar gözlemlenmektedir. 2008 yılında Almanya ve İspanya'nın büyüme oranı Euro alanının ortalamasının üzerinde bir durum göstermektedir. Ancak Yunanistan, İtalya ve İrlanda bu yılda daralma yaşamaktadır. Fransa ve Portekiz ise parasal alan ortalamasına daha yakın bir düzeydedir. 2009 yılına gelindiğinde ise AB'de küresel krizin etkileri iyice kendini göstermiş ekonomik daralma başlamıştır. 2009 yılı hariç Almanya parasal alanın ortalamasının üzerinde büyümüştür. İspanya, İtalya, Portekiz ve Yunanistan (2008 yılı hariç) 2013 yılına kadar ortalamasının altında büyüme göstermektedir. 2014 ile 2018 yılları arasında Euro alanı giderek iyileşme göstermektedir (Eurostat, 2019).

Şekil 4.7: GSYİH büyüme oranı
 Kaynak: <https://data.worldbank.org/indicator/ny.gdp.mktp.kd.zg>, erişim 05.10.2019

Tablo 4.7'deki seçili ülkeler incelendiğinde 2000-2018 yılları arasındaki GSYİH büyüme oranları ve bu değerlerin ortalaması 1.61 olmaktadır. Bahsi geçen yıllar arasında GSYİH büyüme oranlarının ortalaması en yüksek İrlanda, en düşük ise Yunanistan olduğu görülmektedir.

Tablo 4.7: GSYİH büyüme oranları ve ortalama değerleri

Ülkeler/Yıllar	Euro Alanı	Almanya	Fransa	İtalya	Portekiz	İrlanda	Yunanistan	İspanya	Ort.
2000	3.87	2.96	3.92	3.71	3.79	9.46	3.92	5.29	4.72
2001	2.17	1.70	1.98	1.77	1.94	5.32	4.13	4.00	2.98
2002	1.03	0.00	1.14	0.25	0.77	5.93	3.92	2.88	2.13
2003	0.71	-0.71	0.82	0.15	-0.93	2.95	5.79	3.19	1.61
2004	2.33	1.17	2.83	1.58	1.81	6.57	5.06	3.17	3.17
2005	1.70	0.71	1.66	0.95	0.77	5.67	0.60	3.72	2.01
2006	3.24	3.70	2.45	2.01	1.55	5.04	5.65	4.17	3.51
2007	3.08	3.26	2.42	1.47	2.49	5.31	3.27	3.77	3.14
2008	0.47	1.08	0.25	-1.05	0.20	-4.41	-0.34	1.12	-0.45
2009	-4.50	-5.62	-2.87	-5.48	-2.98	-5.02	-4.30	-3.57	-4.26
2010	2.08	4.08	1.95	1.69	1.90	1.92	-5.48	0.01	0.87
2011	1.63	3.66	2.19	0.58	-1.83	3.72	-9.13	-1.00	-0.26
2012	-0.86	0.49	0.31	-2.82	-4.03	0.18	-7.30	-2.93	-2.30
2013	-0.25	0.49	0.58	-1.73	-1.13	1.34	-3.24	-1.71	-0.77
2014	1.40	2.18	0.96	0.11	0.89	8.80	0.74	1.38	2.15
2015	2.11	1.74	1.11	0.92	1.82	25.12	-0.44	3.64	4.85
2016	1.93	2.24	1.10	1.12	1.93	4.99	-0.19	3.17	2.05
2017	2.41	2.16	2.26	1.68	2.80	7.22	1.51	2.98	2.94
2018	1.89	1.43	1.72	0.86	2.14	6.65	1.93	2.58	2.47
Ort.	1.39	1.41	1.41	0.41	0.73	5.09	0.32	1.89	1.61

Kaynak: Eurostat, (2019), *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

4.3. FAKTÖR HAREKETLİLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mundell OPA kuramını açıklarken üretim faktörlerinin mobilitesinin öneminden bahsetmektedir. Parasal alan için faktör hareketliliği kriterinin önemli bir özellik olduğu savunulmaktadır. Eğer parasal birlik içerisinde üretim faktörlerinin serbest dolaşımı sağlanmışsa birliğe dahil olan ülkelerin şoklardan etkilenme biçimleri aynı olacaktır. Üretim faktörlerinin hareketliliğinin öneminden bahsedilse de asıl üzerinde durulan emeğin birlik içerisinde serbest dolaşımının sağlanabilmesidir.

Faktör hareketliliği ile yapılan çalışmalarda birliğe dahil olan ülkelerde emeğin hareketliliğinin ABD'den daha düşük oranda olduğu görülmektedir ayrıca birliğe dahil olan ülkelerde emek hareketliliğinin farklı düzeylerde olduğu bulunmaktadır. Bunun sebebi ise emeğin kendine has özelliklerinin bulunmasıdır. Birliğe dahil olan ülkeler arasında emeğin hareketliliğini etkileyen kısıtlar bulunmaktadır. Bunlar kültür ve dil

farklılıkları, kurumsal engeller ve sosyal güvenlik faktörleri olarak sıralanabilmektedir (Akçay, 2006, s.15).

Yine Jager ve Hafner 2013 yılında yaptıkları çalışmalarında 2000-2010 döneminde AB-27 ve ABD içindeki göç oranlarını inceleyerek değerlendirmeler yapmaktadırlar. Sonuç olarak ise AB’de göç düzeyinin daha düşük olduğunu ileri sürmektedirler. Birlik içerisindeki göç miktarının az olması ise birliğin yaşadığı asimetrik bir şok karşısında işsizlik oranlarının da artması beklenmektedir. Parasal birlik içerisinde yaşanan asimetrik şokların ülkelere olan negatif etkisini en aza indirebilmesi için emeğin mobil olmasının etkisinin sınırlı olduğu görülmektedir (Jager ve Hafner, 2013, s.319).

AB’de emeğin hareketlilik durumunun değerlendirmesinde bulunabilmek için birliğe dahil olan ülkelerin birbirleri arasındaki hareketliliğini görmek için göç alma ve göç verme miktarları yıllar itibariyle tablolaştırılarak gösterilmektedir.

Tablo 4.8 ve Tablo 4.9’da birliğe dahil olan ülkelerin diğer AB ülkelerinden aldıkları göç miktarını göstermektedir. Bazı yılların verilerine ulaşılamadığından tabloda yer verilmemektedir. Tablolara bakıldığında ilk dikkatimizi çeken Almanya’nın aldığı göç miktarının birliğe dahil olan diğer ülkelere nazaran çok fazla olduğudur. Hatta ilk yıllarda Almanya’nın aldığı göç miktarı Avrupa’nın aldığı göç miktarının yarısını oluşturmaktadır. 2000 ile 2007 yıllarına bakıldığında İspanya ve İtalya’nın aldıkları göç miktarı dört katından fazla arttırdıkları gözlemlenmektedir. Ancak 2008’de bu ülkelerin aldıkları göç miktarında bir miktar düşme görülmektedir. Avrupa vatandaşları arasında 2001 yılında Almanya’ya göç eden kişi sayısı 468.867 iken İspanya’ya 113.355’tir. 2007 yılına gelindiğinde ise Almanya’ya 449.865 kişi İrlanda’ya 69.395, İspanya’ya 426.935 kişi göç etmiştir. Ancak 2008 yılına gelindiğinde İrlanda ve İspanya’ya göç eden kişi sayısında azalma görülmekte Almanya’da ise bu azalma bu ülkelerdeki kadar değildir. Yaşanan küresel kriz sonrası çevre ülkelere yönelik göçün azaldığı görülmektedir.

Tablo 4.8: 2000-2009 yılları arasında AB ülkelerinin AB'den aldıkları göç miktarları

Ülkeler/Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Avrupa Birliği (27 ülke)	-	-	-	-	-	-	-	-	2.000.000	-
Belçika	-	-	-	-	-	-	-	94.508	-	-
Bulgaristan	-	-	-	-	-	-	-	1.504	1.149	-
Çek Cumhuriyeti	5.135	5.556	19.593	31.893	24.151	17.748	12.970	24.960	19.308	-
Danimarka	32.129	32.726	32.122	32.028	33.11	35.618	39.302	43.414	39.821	35.499
Almanya	471.318	468.867	464.843	432.64	479.479	446.429	424.115	449.865	444.245	200.131
Estonya	-	-	-	-	630	900	1.6	2.878	2.733	2.697
İrlanda	-	-	-	-	-	-	83.897	69.395	49.999	30.712
Yunanistan	-	-	-	-	-	-	18.588	21.247	25.689	29.545
İspanya	102.441	113.355	177.779	274.346	287.995	294.34	342.222	426.935	227.11	174.502
Fransa	-	-	-	-	-	-	-	-	127.952	-
İtalya	72.078	69.894	93.212	153.185	145.11	115.363	110.89	367.619	251.025	172.348
Kıbrıs	-	-	10.411	10.958	15.506	17.805	7.027	9.633	7.581	-
Letonya	403	459	619	719	1.11	1.389	1.559	2.628	2.532	1.601
Litvanya	895	1.359	1.493	1.879	3.998	5.157	5.904	6.456	6.713	5.082
Lüksemburg	9.79	9.976	9.606	10.317	10.383	11.935	12.133	13.768	14.863	13.045
Macaristan	13.653	15.01	14.35	13.735	14.679	21.057	12.429	10.751	19.638	-
Malta	-	-	-	-	-	-	-	4.938	5.677	5.181
Hollanda	66.897	65.173	59.554	53.854	55.249	56.401	65.414	79.789	95.573	84.241
Avusturya	-	-	53.124	53.86	61.196	60.289	58.833	67.162	70.634	48.589
Polonya	6.967	6.347	6.356	6.592	8.417	8.461	9.387	13.58	38.951	-
Portekiz	-	-	-	-	-	-	-	-	13.668	22.043
Romanya	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Slovenya	1.207	1.582	2.017	1.906	1.981	3.767	3.506	4.335	4.701	4.784
Slovakya	-	1.767	2.027	3.979	7.624	6.342	7.398	10.6	9.873	8.073
Finlandiya	10.603	11.253	11.411	11.718	12.981	13.205	13.951	15.328	16.554	15.084
İsveç	28.748	30.771	31.339	30.306	30.865	32.353	40.834	47.301	48.242	45.374
İngiltere	-	-	-	-	196.948	211.918	218.713	243.287	282.8	263.827

Kaynak: (Özalp, 2011, s. 82)

Tablo 4.9: 2013-2017 yılları arasında AB ülkelerinin AB'den aldıkları göç miktarları

Ülkeler/Yıllar	2013	2014	2015	2016	2017
Belçika	63.930	64.416	61.840	58.855	60.151
Bulgaristan	1.626	1.442	1.435	1.310	649
Çek Cumhuriyeti	14.018	14.752	14.505	29.647	16.586
Danimarka	21.301	23.847	24.926	24.969	25.595
Almanya	354.003	415.909	460.082	403.555	395.003
Estonya	147	158	3.188	3.511	4.555
İrlanda	23.848	26.817	29.390	28.892	28.507
Yunanistan	14.986	15.971	16.494	16.623	17.180
İspanya	90.421	99.968	106.174	116.314	139.415
Fransa	90.748	83.644	84.275	82.732	74.464
Hırvatistan	1.843	2.334	2.192	2.212	2.187
İtalya	77.483	68.070	63.492	62.693	61.096
Kıbrıs	6.665	3.749	6.104	7.354	9.315
Litvanya	671	658	813	751	700
Lüksemburg	15.499	16.546	16.419	15.962	16.662
Macaristan	10.448	10.537	10.549	10.532	11.182
Malta	4.116	5.967	7.768	8.975	11.746
Hollanda	52.161	58.439	60.070	63.878	72.573
Avusturya	60.219	67.002	68.797	64.699	64.353
Polonya	29.631	27.237	29.395	22.786	22.653
Portekiz	1.661	3.384	6.352	7.218	7.603
Romanya	1.024	1.193	8.245	5.630	9.244
Slovenya	3.279	3.265	2.762	3.389	3.315
Slovakya	1.968	1.974	3.109	2.989	2.332
Finlandiya	10.161	9.493	7.624	7.072	6.464
İsveç	26.436	28.066	29.760	30.508	29.973

Kaynak: Eurostat, (2019), *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Ülkelerin verdikleri göç miktarları ise Tablo 4.10 ve Tablo 4.11'de gösterilmektedir. 2013 yılından önceki alınan tüm verilere Eurostat'da erişilemediğinden Özalp'in 2011 yılındaki çalışmasında alınmıştır. 2013-2017 yılları arasındaki veriler ise Eurostat'dan alınmıştır.

Tablo 4.10 ve 4.11'de yer alan verilerde yine Almanya'nın ağırlığı dikkat çekmektedir. Fakat bu rakamlarda aldıkları göç miktarındaki artış kadar önemli bir artış söz konusu değildir. Söz konusu ülkelerin yıllar içerisinde aldıkları göç ve verdikleri göç miktarında artış ve azalış gözlemlenmesi nüfusun hareketli olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.10: 2000-2009 yılları arasında AB ülkelerinin AB'den verdikleri göç miktarları

Ülkeler/ Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Avrupa Birliği (27 ülke)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Belçika	-	-	-	-	-	-	-	65.464	-	-
Bulgaristan	-	-	-	-	-	-	-	2.929	2.109	-
Çek Cumhuriyeti	1.218	11.596	19.530	23.166	25.780	5.266	3.919	4.297	5.629	-
Danimarka	35.042	35.075	34.294	33.571	34.629	34.918	35.766	32.479	26.869	27.534
Almanya	355.606	355.945	371.737	384.27	446.779	409.008	427.023	439.533	501.158	209.126
Estonya	-	-	-	-	2.387	4.075	5.083	4.063	4.139	4.286
İrlanda	-	-	-	-	-	-	-	-	52.516	57.209
Yunanistan	-	-	-	-	-	-	-	-	22.402	28.413
İspanya	-	-	32.265	43.944	24.32	31.721	53.249	51.474	70.538	107.12
Fransa	-	-	-	-	-	-	-	-	62.328	-
İtalya	50.708	49.809	42.701	54.096	55.442	54.261	63.872	54.325	69.246	66.706
Kıbrıs	-	-	-	-	2.185	2.605	1.141	2.41	1.738	-
Letonya	1.911	1.643	1.043	771	1.13	1.235	2.384	2.046	3.776	4.703
Litvanya	2.039	3.915	4.06	7.938	13.74	13.802	10.842	11.898	13.861	16.798
Lüksemburg	6.808	7.477	7.811	6.441	6.809	7.124	7.834	9.539	8.808	8.01
Macaristan	1.625	1.981	2.186	2.21	2.582	2.399	2.519	3.404	3.44	-
Malta	-	-	-	-	-	-	-	4.479	5.793	6.413
Hollanda	52.033	53.94	57.093	58.828	63.947	71.975	78.695	77.449	76.857	70.228
Avusturya	35.84	43.393	50.48	45.318	45.554	45.361	47.288	45.947	50.205	39.075
Polonya	26.996	23.352	24.527	20.808	18.859	22.222	46.826	35.391	69.592	-
Portekiz	-	-	-	-	-	-	-	-	18.623	14.392
Slovenya	1.871	1.792	2.739	2.28	3.272	2.746	4.034	4.694	5.775	5.124
Slovakya	-	989	1.392	3.289	4.475	2.002	2.125	2.53	2.736	2.76
Finlandiya	12.029	12.203	11.608	11.016	11.851	11.223	11.015	11.196	11.477	10.555
İsveç	28.069	26.427	26.443	27.966	29.229	31.109	34.729	35.597	36.957	32.395
İngiltere	-	-	-	-	218.363	221.012	257.102	224.297	285.331	249.229

Kaynak: Özalp, 2011, s. 83

Tablo 4.11: 2013-2017 yılları arasında AB ülkelerinin AB'den verdikleri göç miktarları

Ülkeler/Yıllar	2013	2014	2015	2016	2017
Belçika	37.131	36.748	35.563	38.091	39.223
Bulgaristan	1.216	932	676	752	655
Çek Cum.	2.147	5.293	3.830	6.909	3.691
Danimarka	15.334	16.462	16.404	19.913	22.560
Almanya	87.792	127.023	138.321	157.769	191.931
Estonya	87	100	2.169	2.455	2.146
İrlanda	20.327	18.983	17.983	18.806	19.501
Yunanistan	12.375	11.088	11.572	20.910	13.986
İspanya	164.154	145.594	124.472	120.132	144.790
Fransa	16.787	21.567	22.669	22.449	21.879
Hırvatistan	708	494	415	593	675
İtalya	19.035	22.020	20.874	20.136	19.575
Kıbrıs	8.745	7.068	2.829	3.598	4.859
Letonya	476	450	1.139	543	455
Litvanya	178	63	102	140	72
Lüksemburg	7.096	7.417	7.932	9.010	9.268
Macaristan	10.116	7.902	7.104	7.168	6.512
Malta	1.566	2.150	2.734	3.226	2.508
Hollanda	31.071	32.334	31.354	33.553	34.697
Avusturya	24.191	24.659	27.236	31.364	31.156
Polonya	13.930	17.003	34.320	17.847	21.978
Portekiz	972	547	327	432	327
Romanya	1.375	487	3.881	574	6.076
Slovenya	2.089	2.378	2.349	2.213	2.417
Slovakya	22	29	30	60	9
Finlandiya	2.215	2.934	3.131	3.483	3.877
İsveç	12.884	12.015	12.214	12.441	12.467
İngiltere	78.064	89.341	85.623	116.469	144.085
İzlanda	1.141	1.089	900	1.345	1.232

Kaynak: Eurostat, (2019), *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

İşgücünün hareketliliği ile ilgili yapılan çalışmalarda insanların bir ülkeden başka bir ülkeye göç etmesini etkileyen faktörler arasında gittikleri ülkede iş bulabilme isteği olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle birliğe dahil olan ülkelerdeki işsizlik göç miktarına kısıt getirebilmektedir. Bu durumda gittikleri ülkenin nüfusunu, işgücünün niteliğini ve işgücüne katılım oranını etkileyerek ekonomik gelişmesini ve üretim yapısını etkilemektedir (Çalışkan ve Kaya, 2015, s.37).

Tablo 4.12’de Euro alanı ve AB’ne dahil olan seçili ülkelerin işsizlik oranlarına yer verilmiştir. Ülkelerin yıllar itibariyle işsizlik oranlarına bakıldığında bazı ülkelerin durumlarının normal seyrinde olduğunu bazılarının ise yıllar içerisinde farklılıklar gösterdiğini görmekteyiz. Örneğin, İrlanda 2008’e kadar 4.5-5 seviyelerinde işsizlik gösterirken 2010 yılına gelindiğinde 14.5 seviyesine çıkmaktadır. Yunanistan 2000 yılında 11.2 seviyesinde işsizlik seviyesine sahipken 2008 yılında bu oran düşmüş ancak 2010 yılında yeniden yükselmektedir. İspanya’da Yunanistan gibi bir süre istikrarlı olan işsizlik oranını 2008 yılında düşürmüş 2010 yılına gelindiğinde bu oran 19.85 seviyelerine yükseltmektedir. Portekiz’in işsizlik oranı da 2010 yılında artış göstermektedir. Euro alanı işsizlik oranı ortalaması açısından diğer ülkelerle bir kıyas yapıldığında ise 2010 yılında İrlanda, Yunanistan, İspanya ve Portekiz bu oranın üzerinde bir işsizlik oranına sahiptirler. Bu ülkelerin göç verme durumlarına tekrar bakıldığında işsizlik oranlarındaki bu artışı dengeleyecek durum da olmadıkları görülmektedir.

Tablo 4.12: Euro alanı ve AB'ne dahil olan seçili ülkelerin işsizlik oranları

Ülkeler/Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
AB-28	8.9	8.7	9.0	9.2	9.3	9.0	8.2	7.2	7.0	9.0	9.6	9.7	10.5	10.9	10.2	9.4	8.6	7.6	6.8
Euro Alanı-19	8.9	8.3	8.6	9.1	9.3	9.1	8.4	7.5	7.6	9.6	10.2	10.2	11.4	12.0	11.6	10.9	10.0	9.1	8.2
Belçika	6.9	6.6	7.5	8.2	8.4	8.5	8.3	7.5	7.0	7.9	8.3	7.2	7.6	8.4	8.5	8.5	7.8	7.1	6.0
Bulgaristan	16.4	19.6	18.2	13.7	12.1	10.1	9.0	6.9	5.6	6.8	10.3	11.3	12.3	13.0	11.4	9.2	7.6	6.2	5.2
Çekya	8.8	8.1	7.3	7.8	8.3	7.9	7.1	5.3	4.4	6.7	7.3	6.7	7.0	7.0	6.1	5.1	4.0	2.9	2.2
Danimarka	4.3	4.5	4.6	5.4	5.5	4.8	3.9	3.8	3.4	6.0	7.5	7.6	7.5	7.0	6.6	6.2	6.2	5.7	5.0
Almanya	7.9	7.8	8.6	9.7	10.4	11.2	10.1	8.5	7.4	7.6	7.0	5.8	5.4	5.2	5.0	4.6	4.1	3.8	3.4
Estonya	14.6	13.0	11.2	10.3	10.1	8.0	5.9	4.6	5.5	13.5	16.7	12.3	10.0	8.6	7.4	6.2	6.8	5.8	5.4
İrlanda	4.5	4.2	4.7	4.8	4.7	4.6	4.8	5.0	6.8	12.6	14.6	15.4	15.5	13.8	11.9	10.0	8.4	6.7	5.8
Yunanistan	11.2	10.7	10.3	9.7	10.6	10.0	9.0	8.4	7.8	9.6	12.7	17.9	24.5	27.5	26.5	24.9	23.6	21.5	19.3
İspanya	11.9	10.6	11.5	11.5	11.0	9.2	8.5	8.2	11.3	17.9	19.9	21.4	24.8	26.1	24.5	22.1	19.6	17.2	15.3
Fransa	8.6	7.8	7.9	8.5	8.9	8.9	8.8	8.0	7.4	9.1	9.3	9.2	9.8	10.3	10.3	10.4	10.1	9.4	9.1
Hırvatistan	15.6	16.0	15.3	14.1	13.8	13.0	11.6	9.9	8.6	9.3	11.8	13.7	15.8	17.4	17.2	16.1	13.4	11.0	8.4
İtalya	10.0	9.0	8.5	8.4	8.0	7.7	6.8	6.1	6.7	7.7	8.4	8.4	10.7	12.1	12.7	11.9	11.7	11.2	10.6
Kıbrıs	4.8	3.9	3.5	4.1	4.6	5.3	4.6	3.9	3.7	5.4	6.3	7.9	11.9	15.9	16.1	15.0	13.0	11.1	8.4
Letonya	14.3	13.5	12.5	11.6	11.7	10.0	7.0	6.1	7.7	17.5	19.5	16.2	15.0	11.9	10.8	9.9	9.6	8.7	7.4
Litvanya	16.4	17.4	13.8	12.4	10.9	8.3	5.8	4.3	5.8	13.8	17.8	15.4	13.4	11.8	10.7	9.1	7.9	7.1	6.2
Lüksemburg	2.2	1.9	2.6	3.8	5.0	4.6	4.6	4.2	4.9	5.1	4.6	4.8	5.1	5.9	6.0	6.5	6.3	5.6	5.5
Macaristan	6.3	5.6	5.6	5.8	6.1	7.2	7.5	7.4	7.8	10.0	11.2	11.0	11.0	10.2	7.7	6.8	5.1	4.2	3.7
Malta	6.7	7.6	7.0	7.6	7.2	6.9	6.8	6.5	6.0	6.9	6.8	6.4	6.2	6.1	5.7	5.4	4.7	4.0	3.7
Hollanda	3.7	3.1	3.7	4.8	5.7	5.9	5.0	4.2	3.7	4.4	5.0	5.0	5.8	7.3	7.4	6.9	6.0	4.9	3.8
Avusturya	3.9	4.0	4.4	4.8	5.5	5.6	5.3	4.9	4.1	5.3	4.8	4.6	4.9	5.4	5.6	5.7	6.0	5.5	4.9
Polonya	16.1	18.3	20.0	19.8	19.1	17.9	13.9	9.6	7.1	8.1	9.7	9.7	10.1	10.3	9.0	7.5	6.2	4.9	3.9
Portekiz	5.1	5.1	6.2	7.4	7.8	8.8	8.9	9.1	8.8	10.7	12.0	12.9	15.8	16.4	14.1	12.6	11.2	9.0	7.0
Romanya	7.6	7.4	8.3	7.7	8.0	7.1	7.2	6.4	5.6	6.5	7.0	7.2	6.8	7.1	6.8	6.8	5.9	4.9	4.2
Slovenya	6.7	6.2	6.3	6.7	6.3	6.5	6.0	4.9	4.4	5.9	7.3	8.2	8.9	10.1	9.7	9.0	8.0	6.6	5.1
Slovakya	18.9	19.5	18.8	17.7	18.4	16.4	13.5	11.2	9.6	12.1	14.5	13.7	14.0	14.2	13.2	11.5	9.7	8.1	6.5
Finlandiya	9.8	9.1	9.1	9.0	8.8	8.4	7.7	6.9	6.4	8.2	8.4	7.8	7.7	8.2	8.7	9.4	8.8	8.6	7.4
İsveç	5.6	5.8	6.0	6.6	7.4	7.7	7.1	6.1	6.2	8.3	8.6	7.8	8.0	8.0	7.9	7.4	6.9	6.7	6.3
İngiltere	5.4	5.0	5.1	5.0	4.7	4.8	5.4	5.3	5.6	7.6	7.8	8.1	7.9	7.5	6.1	5.3	4.8	4.3	4.0

Kaynak: Eurostat, (2019), *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

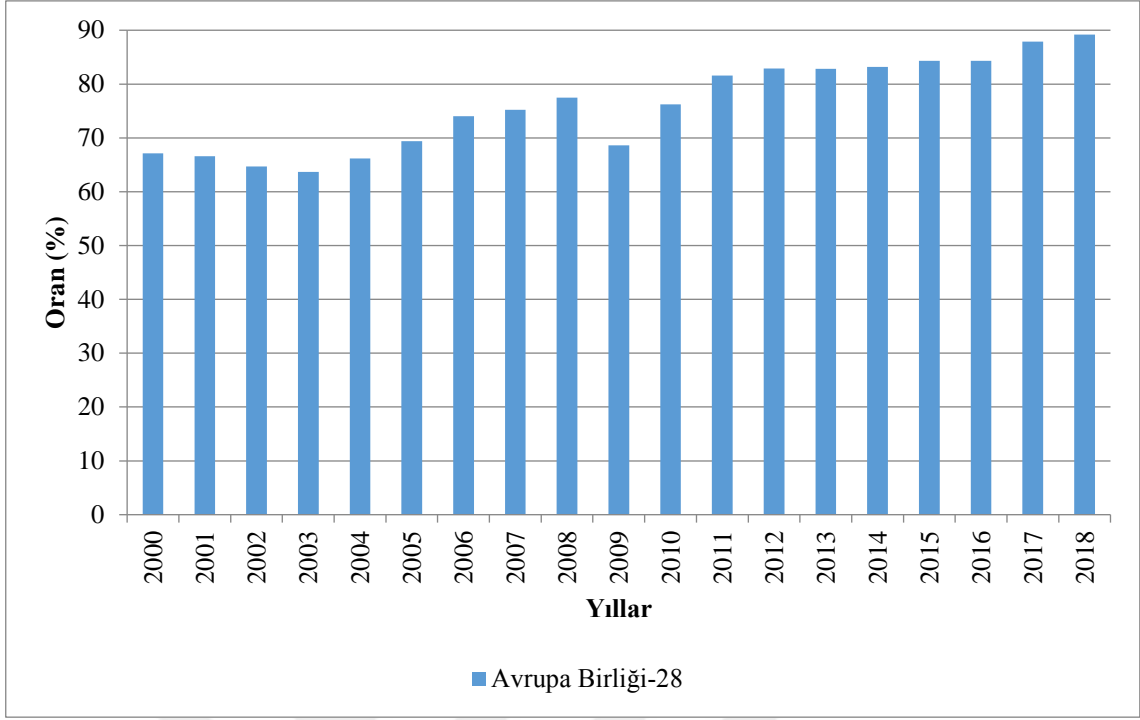
AB ülkelerinde emeğin hareketliliğin istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir. Bunun nedeni ise emeğin kendine has dil, sosyal ve kültürel özelliklerinden dolayı birliğe dahil olan başka bir ülkeye göç etmekte zorlanmakta oldukları görülmektedir (Evlimoğlu, 2007, s.210).

4.4. EKONOMİNİN DIŞA AÇIKLIK DERECESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

OPA kuramında McKinnon 1963 yılındaki çalışmasında ülkelerin uluslararası ticarete bulunmalarının derecesini söz konusu ülkelerin dışa açıklık derecesi olarak ifade etmektedir. Bir parasal alanın OPA olup olmadığını belirlemede dışa açıklık derecesinin önemli olduğunu açıklamaktadır. Bu ölçüte göre ekonomisi dışa açık olan ülkelerde esnek döviz kuru uygulamasının etkisi olmayacak, sabit döviz kurunun uygulanmasıyla birlikte fiyat istikrarı sağlanmış olacaktır bu da optimalliği sağlamaktadır.

Avrupa Birliğinde iç pazar programının başlamasıyla birlikte ticaretin yapılmasına engel olan sıkıntılar ortadan kaldırılmıştır. Birlik içerisinde bulunan ülkelerin piyasalarının içiçe geçmesi sağlanarak ticaret hacminin artırılması sağlanmıştır (Çondur ve Evlimoğlu, 2007, s.212).

Mc Kinnon' dışa açıklık derecesini, ekonomileri dışa açık olan ülkelerin ihracat ve ithalat miktarlarının, toplam üretim-tüketim içindeki oranının yüksekliği olarak ifade etmektedir. (Tur, 2000, s.9). Bu değerlendirme için AB genelinde ve seçili ülkelerin arasındaki ticaret verileri alınmıştır. Öncelik Şekil 4.8'de 2000 ile 2018 yılları arasındaki AB-28 içi ticaretin toplam GSYİH içindeki payı gösterilmektedir. Yaşanan kriz sonrası 2009 da birlik içerisindeki ticarete düşüş yaşanmış ancak 2010 da yeniden artış sağlanmıştır. Euro piyasaya sürülmeden önce de AB-28 içi ticaretin payının yüksek olduğu bilinmektedir. Euro'nun yürürlüğe girmesinden sonra bu payın daha da fazla artacağı düşünülmektedir. Ancak, bu artış başlangıçta beklenenden daha düşüktür. Rose ve Wincoop (2001), Euro ile AB içi ticareti yüzde 50'den fazla artırmasını beklemişlerdir. Ancak, Euro'nun etkisi düşünülenin aksine daha düşük olmakta ve döviz birliği içindeki ticaretin yalnızca yüzde 8-16 oranında artmasına neden olmuştur. (Jager ve Hafner, 2013, 318).

Şekil 4.8: AB-28 ticaretinin GSYİH içindeki payı, %

Kaynak: Eurostat, (2019), *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

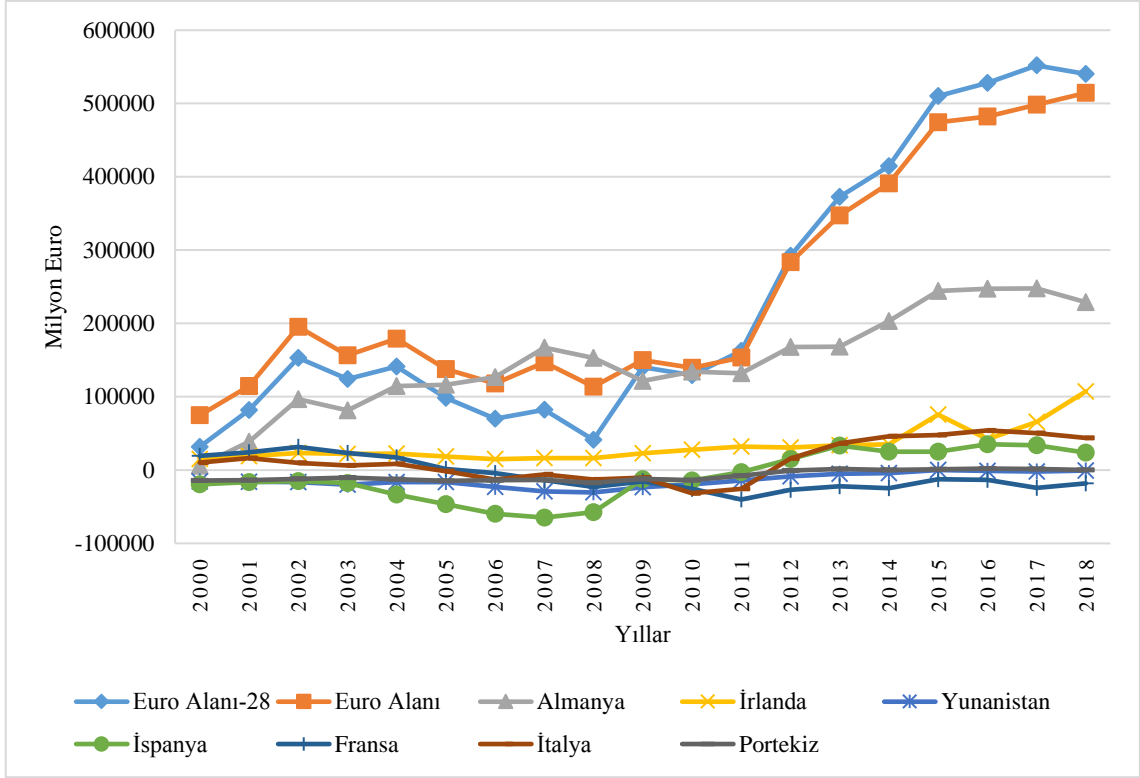
Tablo 4.13'te AB-28 içindeki ticaretin GSYİH'ya olan oranlarının 2000-2018 yıllarındaki göstergelerine yer verilmektedir. Verilen yılların ortalaması yüzde 76.1 olarak hesaplanmaktadır. Yaşanan krizin etkisiyle 2009 yılındaki değer ortalamanın altındadır. Ancak 2010 yılındaki değer ile ortalamayı yakalamaktadır.

Tablo 4.13: AB-28 Ticaretinin GSYİH İçindeki Payı, %

Yıllar	Avrupa Birliği-28	Yıllar	Avrupa Birliği-28
2000	67.1	2010	76.2
2001	66.6	2011	81.6
2002	64.7	2012	82.9
2003	63.7	2013	82.8
2004	66.2	2014	83.2
2005	69.4	2015	84.3
2006	74	2016	84.3
2007	75.2	2017	87.9
2008	77.5	2018	89.2
2009	68.6	Genel Ort.	76.1

Kaynak: Eurostat, (2019), *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Şekil 4.9’da ve Tablo 4.14’ten anlaşılacağı üzere söz konusu ülkelerin ticaret dengelerinde farklılıklar görülmektedir. Fransa, Portekiz, İspanya ve Yunanistan’ın ticari açık vermekte olduğu anlaşılmaktadır. Bu verilere bakıldığında söz konusu ülkelerde ithalatın ihracattan daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Krizin kendini gösterdiği 2008 yılında İspanya’da ticaret açığı 57 milyon Euro olmaktadır. 2008-2018 döneminde Almanya ve İrlanda’nın ticaret fazlası verdiği görülmektedir. 2008-2011 yıllarında ticari açık veren İtalya 2012’den itibaren ticari fazla veren bir duruma gelmektedir. Portekiz, İspanya ve Yunanistan’ın dış açıklarında zaman içerisinde azalma meydana gelmektedir. Almanya ise hem AB genelinde hem de Euro alanı içerisinde merkez ülke olarak ticaret açısından güçlü olduğu görülmektedir.

Şekil 4.9: Seçili ülkeler uluslararası ticaret dengesi (Milyon Euro)

Kaynak: Eurostat, (2019), Avrupa İstatistik Ofisi, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

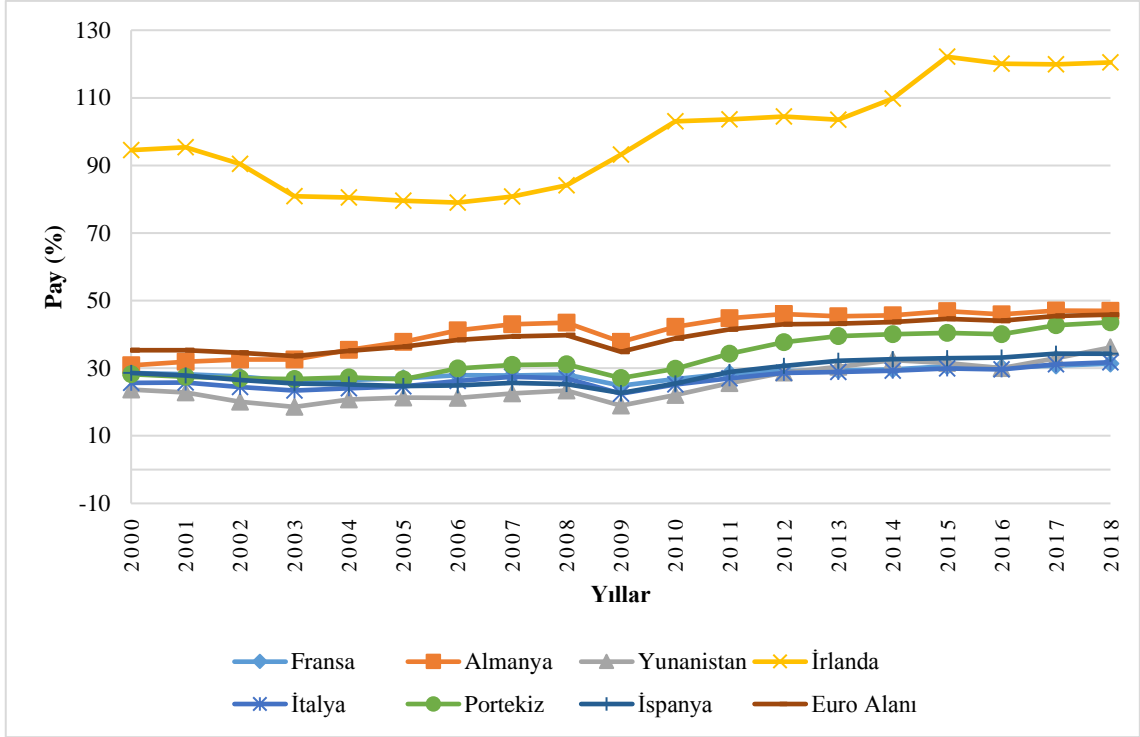
Tablo 4.14: Seçili ülkeler uluslararası ticaret dengesi (Milyon Euro)

Yıllar	AB- 28	Euro Alanı	Almanya	İrlanda	Yunanistan	İspanya	Fransa	İtalya	Portekiz	Ort.
2000	31.811,3	74.671,4	5.695,0	14.998,8	-15.697,2	-19.423,0	19.646,0	10.422,9	-14.184,8	208,2
2001	81.941,5	114.667,9	38.443,0	19.055,8	-16.075,4	-16.437,0	24.187,0	16.304,7	-13.876,3	7371,7
2002	153.254,7	195.366,3	96.658,0	23.363,9	-16.547,6	-15.200,0	31.599,0	10.038,9	-11.795,6	16833,8
2003	124.106,9	156.370,1	81.340,0	22.054,4	-19.860,0	-17.811,0	23.255,0	6.297,6	-10.135,9	12162,9
2004	141.322,2	179.267,4	114.456,0	22.444,6	-16.431,4	-33.205,0	17.256,0	8.431,8	-12.577,1	14339,3
2005	98.252,4	137.572,7	116.417,0	18.529,0	-16.490,1	-46.524,0	1.508,0	-1.646,0	-14.442,6	8193,0
2006	70.094,0	118.206,3	126.807,0	14.881,3	-22.880,3	-59.625,0	-4.312,0	-12.950,5	-13.697,1	4031,9
2007	82.181,2	147.010,1	167.112,0	16.310,9	-29.049,2	-64.751,0	-13.866,0	-5.782,3	-13.408,5	8080,8
2008	41.177,5	113.652,5	153.060,0	16.157,1	-30.506,7	-57.206,0	-23.078,0	-12.876,4	-17.373,5	4025,2
2009	140.564,5	150.126,2	121.522,0	22.920,4	-23.229,6	-12.413,0	-15.324,0	-10.316,9	-12.142,5	10145,2
2010	129.484,1	139.682,4	134.103,0	27.871,8	-19.494,5	-14.106,0	-25.763,0	-31.595,7	-13.599,7	8202,3
2011	162.505,3	153.382,2	132.145,0	32.160,4	-14.023,7	-2.632,0	-40.095,0	-25.713,0	-7.542,0	10614,2
2012	292.306,8	283.620,9	167.987,0	30.614,1	-8.508,2	15.273,0	-27.071,0	15.936,6	-855,2	27625,2
2013	372.487,0	347.520,3	168.425,0	33.788,4	-5.080,5	33.391,0	-21.904,0	36.241,2	1.711,2	35224,6
2014	414.431,2	390.909,8	203.479,0	35.185,4	-4.293,8	25.214,0	-24.624,0	46.274,9	327,1	40223,2
2015	510.079,8	474.370,9	244.138,0	75.678,8	91,1	25.227,0	-12.453,0	47.887,0	1.047,0	54516,6
2016	528.330,4	482.492,1	247.468,0	42.353,4	-1.258,4	35.279,0	-13.518,0	54.133,5	2.075,9	52361,9
2017	551.944,8	498.597,3	247.792,0	65.626,8	-1.837,8	33.991,0	-24.288,0	50.303,6	1.560,1	53306,8
2018	540.201,1	514.496,1	229.176,0	107.389,8	-482,5	23.601,0	-18.201,0	43.960,6	302,5	55106,6
Ort.	235.077,7	245.893,8	147.169,6	33.757,1	-13.771,4	-8.808,3	-7.739,3	12.913,3	-7.821,4	22242,8

Kaynak: Eurostat, (2019), *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

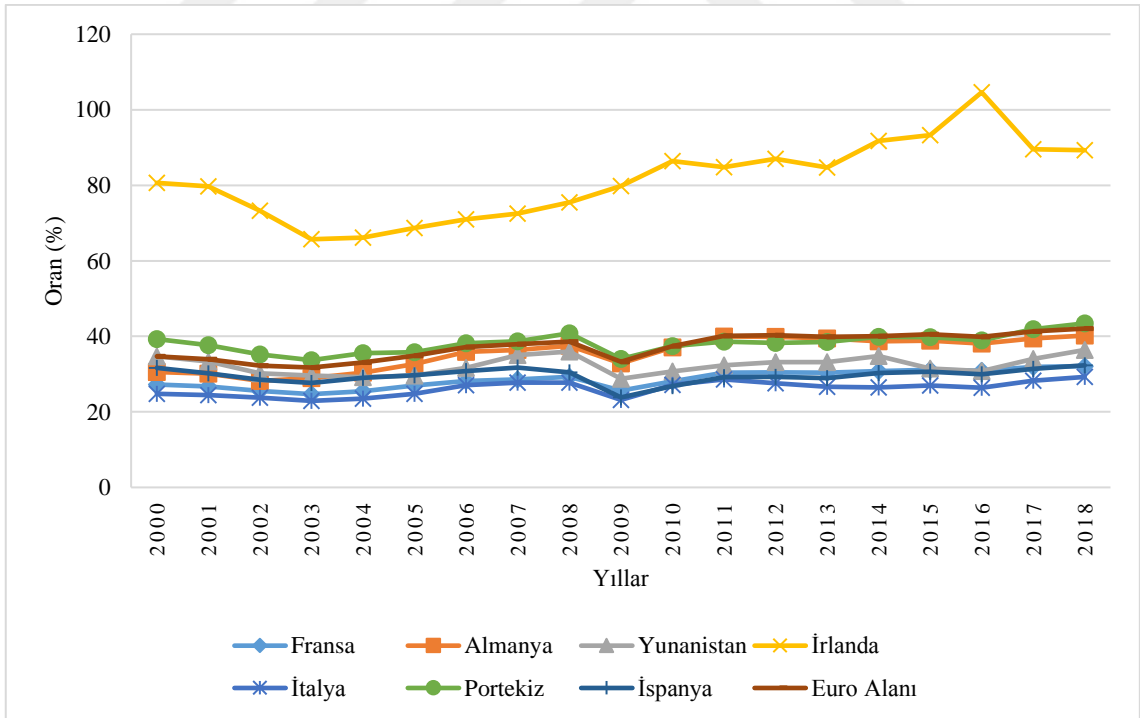
Şekil 4.10'dan anlaşılacağı üzere mal ve hizmet ihracatının GSYİH'ye oranlandığında GSYİH'den en fazla payı ihracata ayıran ülkelerin Almanya ve İrlanda olduğu görülmektedir. Şekil 4.11'den anlaşılacağı üzere de mal ve hizmet ithalatının yüksek olduğu ülkelerin Portekiz, Yunanistan, İtalya olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak çevre ülkelerin ticaret dengelerinde ithalatın fazla ve ticaret açığı veren ülke durumunda oldukları görülmektedir. Merkez ülkelerde ise bu durumun aksine ihracatın fazla olduğu gözlemlenmiştir.

Şekil 4.10: Mal ve hizmet ihracatının GSYİH içindeki payı (%)

Kaynak: Worldbank, (2019). Dünya Bankası, Erişim tarihi: 5 Ekim 2019. <https://data.worldbank.org/indicator/ne.exp.gnfs.zs>

Şekil 4.11: Mal ve hizmet ithalatının GSYİH içindeki payı (%)

Kaynak: Worldbank, (2019). Dünya Bankası, Erişim tarihi: 5 Ekim 2019. <https://data.worldbank.org/indicator/NE.IMP.GNFS.ZS>

Tablo 4.15’de ki seçili ülkeler incelendiğinde 2000-2018 yılları arasındaki mal ve hizmet ihracatının GSYİH içindeki payının değerlerinin ortalaması yüzde 40.22 olmaktadır. Bahsi geçen yıllar arasında mal ve hizmet ihracatının GSYİH içindeki payının ortalaması en yüksek İrlanda, en düşük ise Yunanistan olduğu görülmektedir.

Tablo 4.15: Mal ve hizmet ihracatının GSYİH içindeki payı, (%)

Yıllar	Euro Alanı	Fransa	Almanya	Yunanistan	İrlanda	İtalya	Portekiz	İspanya	Ort.
2000	35.34	28.59	30.83	23.72	94.49	25.66	28.19	28.62	37.16
2001	35.28	28.27	31.87	22.79	95.33	25.73	27.42	27.86	37.04
2002	34.55	27.53	32.57	20.11	90.47	24.47	26.95	26.48	35.51
2003	33.59	26.11	32.59	18.54	80.85	23.36	26.75	25.45	33.38
2004	35.09	26.47	35.45	20.71	80.54	24.06	27.25	25.18	34.24
2005	36.37	27.03	37.74	21.31	79.58	24.65	26.73	24.67	34.53
2006	38.35	27.94	41.19	21.17	79.00	26.23	29.92	24.87	35.76
2007	39.41	27.85	43.01	22.52	80.78	27.43	31.01	25.71	36.90
2008	39.76	28.12	43.46	23.36	84.11	26.96	31.13	25.32	37.49
2009	34.89	24.84	37.80	18.98	93.24	22.48	27.08	22.67	35.30
2010	38.79	26.79	42.25	22.10	103.03	25.19	29.87	25.52	39.25
2011	41.52	28.42	44.82	25.54	103.60	27.01	34.29	28.92	41.80
2012	43.02	29.20	45.98	28.68	104.45	28.59	37.71	30.70	43.62
2013	43.18	29.36	45.40	30.35	103.51	28.86	39.52	32.22	44.18
2014	43.69	29.67	45.64	32.37	109.76	29.31	40.07	32.71	45.65
2015	44.59	30.59	46.86	31.55	122.14	29.91	40.40	32.94	47.77
2016	43.99	30.25	45.90	30.06	120.13	29.62	40.01	33.12	47.01
2017	45.43	30.82	47.05	32.99	119.87	31.17	42.70	34.31	48.42
2018	45.84	31.34	46.96	36.13	120.52	31.76	43.59	34.28	49.22
Ort.	39.62	28.38	40.91	25.42	98.18	26.97	33.19	28.50	40.22

Kaynak: Eurostat, (2019), *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Tablo 4.16’da ki seçili ülkeler incelendiğinde 2000-2018 yılları arasındaki mal ve hizmet ithalatının GSYİH içindeki payının değerlerinin ortalaması yüzde 38.82 olmaktadır. Bahsi geçen yıllar arasında mal ve hizmet ithalatının GSYİH içindeki payının ortalaması en yüksek İrlanda, en düşük ise İtalya olduğu görülmektedir.

Tablo 4.16: Mal ve hizmet ithalatının GSYİH içindeki payı, (%)

Yıllar	Euro Alanı	Fransa	Almanya	Yunanistan	İrlanda	İtalya	Portekiz	İspanya	Ort.
2000	34.66	27.27	30.56	34.70	80.65	24.82	39.23	31.62	38.41
2001	33.93	26.69	30.11	33.35	79.70	24.48	37.64	30.21	37.45
2002	32.21	25.54	28.20	30.24	73.29	23.73	35.22	28.51	34.96
2003	31.74	24.69	28.93	29.65	65.70	22.91	33.69	27.66	33.32
2004	33.06	25.46	30.41	29.19	66.16	23.48	35.51	29.03	34.18
2005	34.87	26.95	32.68	29.59	68.70	24.76	35.84	29.67	35.45
2006	37.13	28.17	35.89	31.68	70.96	27.06	38.16	30.79	37.53
2007	37.93	28.57	36.36	35.00	72.51	27.79	38.65	31.70	38.65
2008	38.64	29.28	37.49	35.97	75.51	27.75	40.84	30.44	39.61
2009	33.27	25.63	32.86	28.76	79.76	23.13	34.00	23.82	35.42
2010	37.37	28.08	37.05	30.73	86.41	27.16	37.43	26.82	39.10
2011	40.09	30.37	39.93	32.31	84.81	28.58	38.57	29.17	40.53
2012	40.29	30.50	39.89	33.13	86.98	27.60	38.22	29.23	40.79
2013	39.84	30.40	39.44	33.17	84.73	26.60	38.51	28.96	40.26
2014	40.06	30.81	38.72	34.78	91.74	26.45	39.89	30.28	41.81
2015	40.51	31.16	38.85	31.50	93.30	27.02	39.82	30.60	41.75
2016	39.85	30.85	38.07	30.78	104.63	26.42	38.90	29.96	42.80
2017	41.28	31.88	39.49	34.01	89.51	28.25	41.90	31.40	42.35
2018	42.06	32.11	40.19	36.39	89.29	29.25	43.44	32.32	43.29
Ort.	37.30	28.65	35.53	32.36	81.28	26.17	38.18	29.59	38.82

Kaynak: Eurostat, (2019), *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

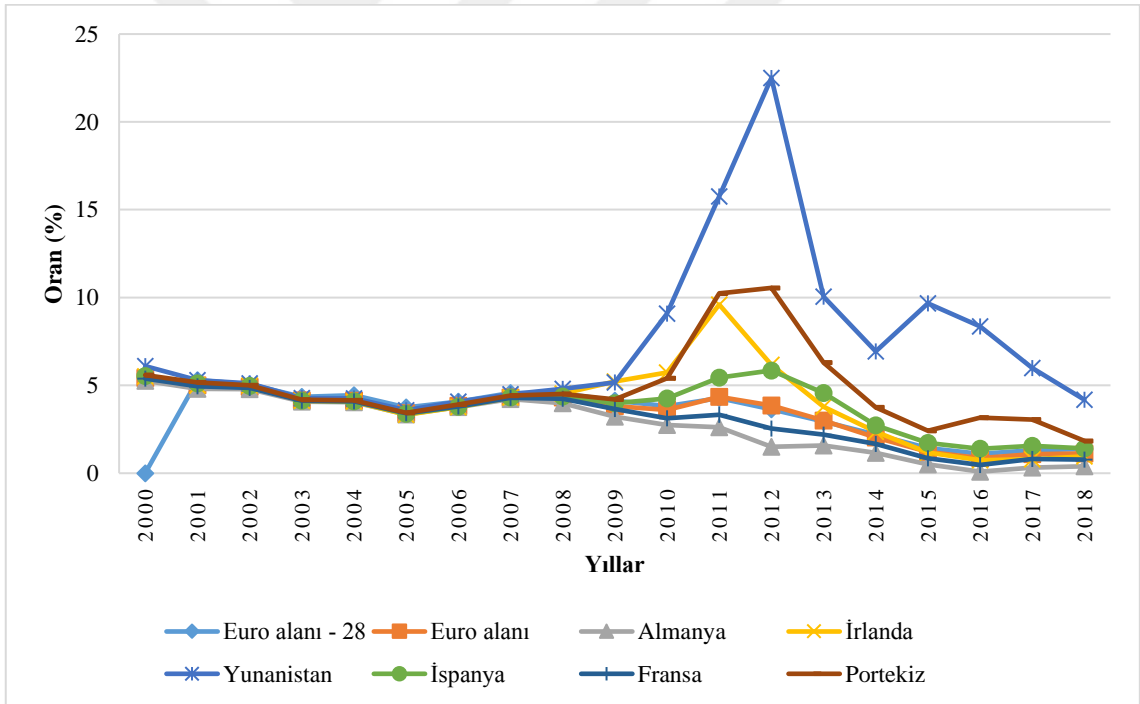
4.5. FİNANSAL BÜTÜNLEŞMENİN DERECESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRME

Ingram, uluslararası finansal alanın büyüklüğüne ve sıkı bir şekilde birbirine bağlılığına dikkat çekerek, finansal bütünleşmenin derecesini OPA'ı belirleyen ölçütler arasında yer vermektedir. Ingram'a göre sermaye piyasaları entegre olmuş bölgelerde esnek döviz kuru ayarlamalarına gerek kalmayacaktır. Faiz oranlarındaki bir değişim ülkeler arası sermaye hareketine yön vererek dış dengesizlikleri ortadan kaldırmaya yardımcı olacaktır (Ingram, 1961, s. 95).

Avrupa Birliği içerisinde finansal piyasaların bütünleşmesi konusunda AB'ye olan ülkelerin yetkililerin bir araya gelmesiyle 2000 yılı mart ayında Lizbon ve 2001 yılı mart ayında Stockholm'de yapılan toplantılarda önemli gelişmeler olmuştur. Finansal hizmetler açısından tek pazar oluşturulmasının önündeki engellerin kaldırılması ve mevzuatta bulunan boşlukların ortadan kaldırılması için alınacak önlemlerin 2005 yılına

kadar tamamlanması 2006 yılında ise finansal hizmetler açısından bütünleşmiş bir sektör planlanmıştır (Çondur ve Evlimoğlu, 2007, s. 214).

Para piyasasındaki entegrasyonun zamanla nasıl bir gelişme izlediğini görmek için Euro alanı ve birliğe dahil olan seçili ülkeler için oluşturulan uzun vadeli yıllık faiz oranlarından yararlanabiliriz. Şekil 4.12'den anlaşılacağı üzere parasal birlik kurulduğu yıla göre uzun vadeli faiz oranlarında düşüş gözlenmektedir. Euro alanında 2000 yılında 5.4 olan faiz oranı 2010 yılında 3.7'ye düşmüştür. Ayrıca seçili ülkeler arasında finansal krizin etkilerinin görüldüğü yıllara kadar faiz oranları açısından benzerliğin bulunduğunu söyleyebiliriz. Uluslararası yatırımların bir ülkeye girişi için güvenli ortam son derece önemlidir. Bu neden bir parasal birikte de güvenli ortam oluşabilmesi için parasal alanın optimal olması gereklidir. Eğer parasal alan optimal ise uluslararası yatırımlar için güvenli ortam sağlanmış olacaktır (Özalp,2011, s.101).

Şekil 4.12: Uzun vadeli yıllık faiz oranları

Kaynak: Eurostat, (2019), *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Tablo 4.17: Uzun vadeli yıllık faiz oranları

Yıllar/ Ülkeler	AB- 28	Euro alanı	Almanya	İrlanda	Yunanistan	İspanya	Fransa	Portekiz	Ort.
2000	-	5.43	5.26	5.51	6.1	5.53	5.39	5.59	5.56
2001	5.3	5	4.8	5.01	5.3	5.12	4.94	5.16	5.06
2002	5.06	4.91	4.78	5.01	5.12	4.96	4.86	5.01	4.96
2003	4.34	4.14	4.07	4.13	4.27	4.12	4.13	4.18	4.15
2004	4.44	4.12	4.04	4.08	4.26	4.1	4.1	4.14	4.12
2005	3.75	3.42	3.35	3.33	3.59	3.39	3.41	3.44	3.42
2006	4.07	3.84	3.76	3.77	4.07	3.78	3.8	3.91	3.85
2007	4.56	4.32	4.22	4.31	4.5	4.31	4.3	4.42	4.34
2008	4.55	4.31	3.98	4.53	4.8	4.37	4.23	4.52	4.41
2009	4.12	3.82	3.22	5.23	5.17	3.98	3.65	4.21	4.24
2010	3.82	3.6	2.74	5.74	9.09	4.25	3.12	5.4	5.06
2011	4.27	4.34	2.61	9.6	15.75	5.44	3.32	10.24	7.83
2012	3.64	3.86	1.5	6.17	22.5	5.85	2.54	10.55	8.19
2013	2.94	2.99	1.57	3.79	10.05	4.56	2.2	6.29	4.74
2014	2.2	2.04	1.16	2.37	6.93	2.72	1.67	3.75	3.10
2015	1.44	1.21	0.5	1.18	9.67	1.73	0.84	2.42	2.72
2016	1.11	0.86	0.09	0.74	8.36	1.39	0.47	3.17	2.37
2017	1.31	1.09	0.32	0.8	5.98	1.56	0.81	3.05	2.09
2018	1.38	1.12	0.4	0.95	4.19	1.42	0.78	1.84	1.60
Ort.	3.46	3.39	2.76	4.01	7.35	3.82	3.08	4.80	4.30

Kaynak: Eurostat, (2019), *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Finans ve sermaye piyasalarındaki entegrasyonun artması, yatırımları teşvik edecek, yeterince güvenli ortamın sağlanmasıyla da yatırımlar ülkeler arasında rahatça hareket edebileceklerdir. Tablo 4.17’de AB ve Euro alanında bulunan ülkelere giren doğrudan yabancı yatırımlar Tablo 4.18’de ise ülkelere çıkan doğrudan yabancı yatırımlar bulunmaktadır. Yıllar itibariyle yatırım girişlerinde artış ve azalışlar görülse de birlik içerisinde önemli bir hareketlilik söz konusudur.

Tablo 4.18: Doğrudan yabancı yatırım girişleri (Milyon, Dolar)

Ülkeler/Yıllar	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 ^P
Euro Alanı	359.551	285.329	258.009	213.622	457.540	526.286	827.306	317.183	378.740	358.310	424.872	336.466	343.570	248.081	626.833	553.111	290.484
Avustralya	5.691	138	6.201	3.187	10.778	4.888	25.492	7.254	9.397	2.728	10.820	4.003	5.813	4.800	1.295	-8.068	10.897
Belçika	-	16.265	33.508	43.583	34.351	58.926	93.448	-13.830	60.966	43.233	78.329	6.518	25.188	-12.392	23.536	50.971	-5.765
Danimarka	11.111	6.639	2.711	-10.447	8.614	9.161	7.233	-668	1.428	-9.179	11.457	644	1.045	4.680	3.617	-159	5.518
Finlandiya	3.732	8.053	3.322	2.828	4.749	7.655	12.452	-1.124	718	7.359	2.552	4.156	-169	18.270	1.484	9.247	-132
Fransa	50.485	49.079	42.538	32.579	33.209	25.340	63.511	37.521	30.735	13.891	31.671	16.069	34.264	2.669	45.355	35.155	49.812
Almanya	26.419	53.571	32.398	-10.195	47.421	55.686	80.227	8.114	23.807	65.646	67.573	28.190	12.796	-3.005	22.804	12.321	29.859
Yunanistan	1.590	50	1.276	2.103	623	5.358	2.112	4.490	2.437	330	1.144	1.741	2.817	2.683	1.268	2.762	3.612
İzlanda	9.653	29.350	22.803	-10.614	3.076	3.858	6.822	919	79	245	1.107	1.025	397	447	709	-427	-6
İrlanda	9.653	29.350	22.803	-10.614	-31.670	-5.545	24.712	-16.421	25.717	42.807	23.566	46.940	46.616	37.417	215.829	39.377	-1.249
İtalya	14.873	14.558	16.430	16.824	19.960	39.259	40.209	-10.814	20.078	9.179	34.355	93	24.267	23.224	19.631	22.275	22.066
Lüksemburg	-	4.062	2.916	5.195	5.976	31.802	-28.266	11.194	20.667	35.661	13.302	4.423	16.000	18.868	12.497	31.869	-10.782
Hollanda	51.937	25.060	28.424	12.459	39.077	13.901	119.733	5.751	38.748	-7.185	24.391	20.121	51.094	44.977	178.817	64.288	57.490
Portekiz	6.232	1.801	7.155	1.936	4.360	7.227	3.086	2.099	1.282	1.507	5.997	8.951	2.443	3.099	9.060	6.843	6.744
İspanya	28.413	39.258	25.844	24.775	27.187	32.624	71.660	78.438	13.632	40.331	32.412	24.667	52.161	33.330	25.228	39.261	7.532
İsveç	10.905	12.270	4.981	12.125	11.627	27.552	28.849	36.855	10.095	141	12.946	16.349	4.125	4.032	6.902	11.933	18.612
ABD	53.792	25.176	27.502	57.178	182.894	147.396	176.864	91.798	89.796	58.180	42.196	55.626	51.673	24.704	39.189	196.034	47.940

Kaynak: OECD and IMF, OECD Directorate for Financial and Enterprise Affairs - Investment Division
Erişim 20.08.2019 <http://www.oecd.org/investment/investmentnews.htm>

Tablo 4.19: Doğrudan yabancı yatırım çıkışları (Milyon, Dolar)

Ülkeler/Yıllar	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 ^P
Euro Alanı	436.626	266.471	293.125	379.854	555.998	663.688	1.217.606	752.710	348.452	459.730	481.728	299.651	346.559	213.836	654.157	473.431	431.863
Avustralya	3.022	5.787	6.865	8.036	-35.692	20.020	11.896	30.261	16.409	19.803	1.716	7.889	1.441	307	-16.700	6.011	4.278
Belçika	-	12.277	38.359	34.038	32.640	50.713	80.141	17.256	1.048	-8.313	46.413	33.834	29.480	-3.681	39.896	20.968	24.208
Danimarka	12.965	5.694	1.215	-10.369	13.108	14.408	13.049	15.362	3.690	1.368	11.278	7.349	7.162	8.249	9.424	9.420	11.575
Finlandiya	8.372	7.378	-2.282	-1.080	4.156	4.800	7.409	9.327	5.597	10.189	5.016	7.546	-2.401	1.182	-16.587	25.615	151
Fransa	86.783	50.486	53.197	56.767	68.016	76.810	110.664	103.081	100.872	48.158	51.462	35.453	20.365	49.785	53.206	63.214	58.135
Almanya	39.691	18.963	5.827	20.559	74.498	116.745	169.351	71.370	68.548	125.453	78.002	62.188	39.492	91.720	97.719	46.790	77.483
Yunanistan	616	656	413	1.030	1.467	4.047	5.247	2.413	2.055	1.558	1.774	678	-785	3.015	1.578	-1.665	581
İzlanda	4.066	11.035	5.555	18.079	7.084	5.495	10.105	-4.250	2.248	-2.368	18	-3.205	460	-257	-31	-1.147	-108
İrlanda	4.066	11.035	5.555	18.079	14.304	15.332	21.150	18.912	26.617	22.350	-1.166	22.573	29.360	41.440	168.359	30.055	-39.104
İtalya	21.476	17.138	9.079	19.272	41.795	42.089	90.795	66.870	21.277	32.657	53.677	7.992	25.130	26.318	22.314	17.746	25.681
Lüksemburg	-	9.249	-41	6.939	9.034	7.183	73.363	11.737	6.709	20.842	9.052	2.771	24.317	34.357	17.310	30.142	44.472
Hollanda	50.601	32.048	51.437	37.039	105.999	72.534	55.691	68.345	26.267	68.363	34.818	6.174	69.692	59.360	246.265	187.962	27.317
Portekiz	6.263	-149	6.590	7.457	2.634	4.435	5.457	722	814	-9.956	13.917	-8.095	-190	-93	4.824	2.267	-2.333
İspanya	33.113	32.744	28.745	60.567	43.980	106.110	144.478	76.202	16.334	38.393	45.248	-2.479	27.553	41.929	53.584	55.218	26.584
İsveç	7.348	10.598	21.136	22.227	27.716	26.691	38.845	30.335	26.205	20.364	29.912	28.977	30.279	9.162	14.401	5.825	29.978
ABD	61.684	52.567	67.031	94.375	88.544	81.113	335.934	197.411	28.993	48.075	95.578	20.767	40.483	-151.368	-66.827	-22.505	129.422

Kaynak: <http://www.oecd.org/investment/investmentnews.htm>, Erişim 20.08.2019

Euro'nun varlığı döviz riskinin ortadan kaldırılmasına ve finansal varlık ve hizmetlerin serbestçe dolaşmasına imkan vermektedir. Bu durumda Euro'nun Avrupa'da finansal piyasaların bütünleşmesinde hızlandırıcı etkisi bulunmaktadır. Ancak Euro alanı içerisinde bulunan ülkelerin yasal sistemlerinde bulunan farklılıklar finansal piyasaların bütünleşmesinde birtakım engellere neden olmaktadır. Bu engellerin para piyasası, tahvil piyasası, hisse senedi piyasası ve bankacılık sektörünün bütünleşmesine olumsuz etkisi olmaktadır. Para piyasasında 1999'dan 2010 yılına kadar bütünleşmeden bahsetmek mümkündür. Bu yıllarda Avrupa Merkez Bankası fon fazlası olan bankalardan borç alıp fon gereksinimi olan bankalara borç vermiştir. Ancak 2010 yılında yaşanan kamu borç krizi ile birlikte bu borçlanma ilişkisine son verilmektedir. Aynı durum tahvil piyasaları içinde söz konusudur. Euro'ya geçilmesiyle birlikte devlet piyasalarında da önemli derecede bütünleşmeler olmuştur. Almanya ve Fransa'nın hükümetleri tarafından ihraç edilen tahvillerin taşıdığı riskler hemen hemen aynı derecede ve birbirlerini ikame edecek durumda görülmektedir. Ancak yaşanan krizle birlikte devlet tahvillerine uygulanan faiz oranlarında farklılık göstermektedir. Yunanistan, İtalya ve İrlanda tarafından ihraç edilen tahviller, Almanya ve Fransa'nın tahvillerine göre daha yüksek risk taşımaktadır. Euro alanında devlet tahvili piyasalarındaki bütünleşmenin geriye gittiği belirtilmektedir. Hisse senedi piyasasında da Euro alanının bütünleşmesi konusunda güçlü kanıtlar bulunmamaktadır. Bu piyasanın bütünleşmesine olumsuz etki eden faktörler ise ülkeler arasındaki yasal ve düzenleme farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Vergilendirme politikası, muhasebe uygulamaları, kurumsal yönetim düzenlemelerinde bulunan farklılıklar şirketleri uluslararası hisse senedi ihraç etme konusunda isteksiz duruma getirmektedir. Bir para alanın optimal olmasını sağlayan faktörler arasında finansal piyasaların derinliği ve gelişmişliği de yer almaktadır. Euro alanının meydana gelmesinin Euro bölgesinde finansal piyasalarında bütünleşmeye katkısının büyük olmasına rağmen yaşanan borç krizinin bütünleşme derecesine etkisi olumsuz olmuştur (De Grauwe, 2016, s.238-243)

SONUÇ

Bu çalışmada APB'nin optimal bir para alanı olup olmadığı sorgulanmaya çalışılmaktadır. OPA Kuramı parasal bir alanın optimalliğini sorgularken, çeşitli faktörleri, birliğe dahil olan ülkeler üzerinde sorgulayıp, bu faktörlerin para alanının yapısı hakkında bir bakış açısı sunmasını sağlamaktadır. Bu faktörler arasında emeğin mobilitesi, ekonominin dışa açıklık derecesi, üretim çeşitliliğinin varlığı, finansal ve politik bütünleşmenin derecesi, enflasyon oranları arasındaki yakınlık derecesi, fiyat ve ücret esnekliği ve asimetrik şoklar parasal alanın optimalliğini sorgularken incelenen faktörlerdir. Bazı yazarlar birliğe dahil olan ülkelerin ekonomik yapılarındaki benzerliği faktörler arasına almaktadırlar. Çünkü OPA kuramı bu faktörlerin önemli olduğunu açıklamaktadır.

AB, Ekonomik ve Parasal Birliğe 1999 yılında geçmiş, 2002 yılında da 12 devletin (Almanya, Belçika, Avusturya, Hollanda, Fransa, Finlandiya, İtalya, Yunanistan, Portekiz, İrlanda, Lüksemburg, İspanya) kendi ulusal paralarından vazgeçerek Euro'nun piyasaya sürülmesiyle birlikte tek para birimine geçtikleri bilinmektedir. Bununla birlikte OPA kuramı Avrupa Parasal Alanı için teorik bir çerçeve sunmaktadır. Bu anlamda Avrupa Parasal Alanının OPA kuramının ölçütlerine uyması birliğe dahil olan ülkeler ve aday ülkeler açısından önemlidir. Oluşturulan parasal alanın optimal olmaması asimetrik şoklarında beraberinde getirecektir. Parasal alanın yaşanabilecek asimetrik şoklara verdiği tepkilerin farklı olması ve bu kırılmalara karşı önlem almadaki güçlükleri ortaya çıkacaktır. Bunun yanı sıra Parasal alana dahi olan ülkelerin para politikaları AMB tarafından uygulanırken maliye politikaları ise parasal alana dahil olan ülkelerin kendilerine bırakılmıştır. Bu açıdan düşünüldüğünde Avrupa Parasal Alanının OPA kuramının ölçütlerine göre değerlendirilmesi son derece önemli hale gelmektedir.

2008 yılında yaşanan küresel krizi ve sonrasında meydana gelen Euro krizi ile APB ciddi sıkıntılar yaşamıştır. Parasal alana dahil olan ülkelerin ekonomik yapılarının farklılık göstermesi yaşanan krizin yansımaları her ülke için farklı olmuştur. Bu durumda da parasal alan asimetrik şoklarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Merkez ülke olan Almanya, çevre ülkelerden olan Yunanistan, İrlanda, İspanya, Portekiz ve İtalya'ya nazaran küresel krizin etkilerini daha çabuk bertaraf etmiştir. Kriz sonrasında oluşturulan

mekanizmalarda çevre ülkelerin krizin etkilerinden kurtulmaları için pek de yeterli olmamıştır.

Mundel'in öne sürdüğü üretim faktörlerinin mobilitesi ölçütünü bilhassa da işgücünün mobilitesini değerlendirdiğimizde asimetrik şokların olumsuz etkilerini azaltmadaki emek hareketliliğinin sınırlı olduğunu görmekteyiz. (Jager ve Hafner, 2013, s.319) Bu nedenle OPA kuramı, tek para birimi oluşturulurken ciddi maliyetler oluşturacağı konusunda haklı çıkmaktadır. Avrupa'daki faktör hareketliliğinin eksikliği, yüksek işgücü mobilitesi konusunun önemini ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle Krugman'a göre Euro'nun hikayesi kriz habercilerinden biri olarak görülmektedir. (Krugman, 2012, s. 443-445). Ayrıca AB içinde bulunan ülkelerde işgücünün hareketliliği kısmen hükümet düzenlemeleri sebebiyle sınırlı görülmektedir. Bazı ülkelerde işçilerin işsizlik yardımı almadan önce ikametgahlarının doğruluğunu kanıtlamak zorunluluğu, işsiz insanlar için kendi ülkeleri dışındaki bölgelerde iş aramalarını güçleştirmektedir (Krugman, 2009, s.654)

Avrupa Parasal Birliği'ni ekonominin dışı açıklık derecesine göre değerlendirdiğimizde ise Euro'nun ticaret entegrasyonunu teşvik etmediğini görmekteyiz. AB içindeki ticaretin artmasına rağmen ekonomik yapıdaki endüstriyel uzmanlaşma asimetrik şoklara olan kırılganlığını arttırmaktadır. (Jager ve Hafner, s.322) Halbuki Euro alanına dahil olan ülkeler arasında ticaretin aratacağı yönünde bir beklenti olsa da ülkeler arası ticaret seviyesi beklenen seviyede olmamıştır. Bu durum parasal alan içerisinde dengesizliği artırmıştır. Merkez ve çevre ülkelerin cari hesap dengeleri de ekonomik yapılarında benzerliğin olmadığını göstermektedir. Özellikle 2008 krizi sonrası ülkelerdeki ekonomik göstergeleri ele aldığımızda ortaya şu şekilde bir görüntü çıkmaktadır. Merkez ülke olan Almanya'nın krizin etkilerini atlattığını hatta büyümeye geçtiğini cari fazla verdiği görmekteyiz. Ancak parasal alana dahil olan çevre ülkelerde uluslararası ticaretin istenilen düzeyde artışa geçmediği görülmektedir. Aynı parasal birlik içerisinde Almanya ihracatta çok iyi konumdayken Yunanistan'da durum ticaret açığı şeklindedir. Aynı birlik içerisinde olan bu uyumsuzluk parasal alan içerisinde sıkıntılar doğurmaktadır. Buradan hareketle merkez ülke olan Almanya'nın çevre ülkelere olan rekabetçiliği artmıştır.

Finansal bütünleşmenin derecesi açısından bir değerlendirme yaptığımızda ise birlik genelinde bu ölçütün kısmen sağlandığını söyleyebilmekteyiz. Sonuç olarak piyasadan piyasaya farklılık göstermesiyle birlikte birliğe dahil olan ülkelerin zaman içerisinde faiz oranlarının arasındaki farkın düşürülmesi ve doğrudan yabancı yatırımları kapsayan sermaye akımlarının parasal alan içerisinde hareketli olduğunu görmekteyiz. Ancak Euro alanında bulunan ülkeler arasında yasal sistemlerinde bulunan farklılıklar finansal piyasaların bütünleşmesinde birtakım engellere neden olmaktadır. Bu durumun, para piyasası, tahvil piyasası, hisse senedi piyasası ve bankacılık sektörünün bütünleşmesine olumsuz etkisi olmaktadır. Para piyasasında 1999'dan 2010 yılına kadar bütünleşmeden bahsetmek mümkündür. Fakat yaşanan kamu borç krizi ile birlikte finansal bütünleşme gerilemektedir. Krizin ortaya çıkmasıyla birlikte tahvil faiz oranlarında da ülkeler arası farklılıklar görülmektedir. Hisse senedi piyasasında ise Euro'ya geçilmesiyle birlikte ciddi bütünleşme etkileri görülmemektedir. Bunun sebebi ise ülkeler arası yasal düzenlemelerin farklı olmasıdır (De Grauwe, 2016, s.238-241)

Parasal alanı enflasyon oranlarının, alana dahil olan ülkeler açısından değerlendirmesini yaptığımızda ise 1999 yılında parasal birliğin başından beri alınan enflasyon oranlarındaki değişimler ile Euro alanı ortalamasından sapmalar olduğu görülmektedir. Küresel krizin başladığı yıl olan 2008'den sonra ise seçili ülkelerdeki enflasyon oranları arasında farklı bir oluşum gözlemlenmektedir. 2010 yılına geldiğinde İrlanda'da enflasyon yüzde 1.6 ile deflasyon yaşarken Yunanistan da yüzde 4.7 oranında enflasyon oranı görülmektedir. Küresel krizden sonra, ülkelerin enflasyon arasındaki bu uyumsuzluğu krizin ülkelere olan yansımalarının farklılık gösterdiğini görmekteyiz. Sonuç olarak ülkeler arası enflasyon oranlarının yakınlığından bahsetmek mümkün değildir.

Euro'nun ekonomik ve parasal birlik içerisinde ekonomik entegrasyonun artışını sağlayamadığı görülmektedir. Birlik içerisinde ticaretin artışının sağlanmasına rağmen, ekonomik yapıdaki yüksek dereceli endüstriyel uzmanlaşma ile ekonomik yapıdaki farklılıklar asimetric şoklar karşısındaki kırılganlığı artırdığını anlaşılmaktadır. Parasal alana dahil olan ülkelerin işgücü maliyetleri ve işgücü verimliliklerinin merkez ve çevre ülkeler açısından farklılık göstermektedir. Ayrıca büyüme oranları ve ticaret dengeleri arasındaki farklılıklarda ortaya koyulmaktadır. Üstelik emeğin hareketliliğinin ve transfer

ödemelerinin yeterince olmaması ekonomik ve parasal birliğin mevcut olan krizden çıkışını maliyetli kılmaktadır. Uygulanan ve önerilen istikrar önlemlerinin birçoğu Euro bölgesinin makroekonomik sıkıntılara karşı sorunlarını gidermeyi amaçlamaktadır. Avrupa ekonomik entegrasyonu halen başlangıç düzeyindedir gelecekte katlanacağı maliyetleri en aza indirmek için ve makroekonomik sıkıntılara karşı daha dirençli hale gelebilmek için daha fazla entegre olmalıdır (Jager ve Hafner, 2013, s.322).

1980'lerden başlayarak AB içinde bütünleşmenin sağlanması için engellerin kaldırılması Euro'nun AB içinde ticareti artırdığı yönünde bir izlenim söz konusu olsa da ticaretin düzeyinin kapsamlı olduğu görülmektedir. Ayrıca birlik içerisinde üye ülkeleri iktisadi olaylardan korumak için gerekli olan politik birliğin düşük olduğu ve bankacılık sektörü istikrar politikalarının yeterince merkezileşmediği görülmektedir (Krugman, 2009, s.666). Bu nedenle parasal birlik yapısının sürdürülebilirliğinden kuşku duyulmaktadır. AB ülkeleri APB'ye 1999'da katıldıklarında risk aldılar ve bu riskin yapısı Euro Bölgesi'nde yaşanan borç krizinin başlamasıyla görünür duruma gelmektedir. Yaşanan bu durum APB'ye katılmak isteyen ülkeler için ve dünyanın başka bölgelerinde kendi parasal birliğini kurmak isteyen ülkeler için uyarı mahiyetinde olmalıdır (De Grauwe, 2016, s.52).

Tablo 4.20: Değerlendirme tablosu

AB'nin OPA Kuramına Göre Değerlendirilmesi	Açıklama
1. Enflasyon Oranlarının Yakınlığının Değerlendirilmesi	
1.1. Euro alanı yıllık ortalama enflasyon oranları	Euro alanının enflasyon oranı ortalama enflasyon oranına göre sapmalar görülmektedir. Dolayısıyla bu ölçüt sağlanmamaktadır.
2. Ekonomik Yapının Benzerliği	
2.1. İşgücü verimliliği	Seçili ülkelerin ortalamaya göre iş gücü verimliliği farklılık göstermektedir. Dolayısıyla bu ölçüt sağlanmamaktadır.
2.2. Birim işgücü maliyet endeksi verileri	Birim işgücü maliyet endeksi yaşanan krizin etkisinin görüldüğü yıllarda merkez ülkelerde endeks daha durağan kalırken, çevre ülkelerde ise endeks daha yüksektir. Dolayısıyla bu ölçüt sağlanmamaktadır.
2.3. Net ücret düzeyi	İrlanda hariç çevre ülkelerde ücret düzeyi Euro alanının net ücret düzeyini yakalayamamaktadır. Dolayısıyla bu ölçüt sağlanmamaktadır.

2.4. İşsizlik Oranları	Seçili ülkelerin ortalamaya göre işsizlik oranları farklılık göstermektedir. Dolayısıyla bu ölçüt sağlanmamaktadır.
2.5. Cari Hesap Dengesi	Seçili ülkelerin ortalamaya göre cari hesap dengeleri farklılık göstermektedir. Dolayısıyla bu ölçüt sağlanmamaktadır.
2.6. GSYİH Büyüme Oranları ve Ortalama Değerleri	Seçili ülkelerin ortalamaya göre GSYİH büyüme oranları farklılık göstermektedir. Dolayısıyla bu ölçüt sağlanmamaktadır.

3. Faktör Hareketliğinin Değerlendirilmesi	
3.1. AB Ülkelerinin AB (27)'den Aldıkları-Verdikleri Göç Miktarları	AB ülkelerde nüfusun hareketli olduğu görülmeye ancak işsizlik oranları ile birlikte değerlendirildiğinde göç verme durumlarının işsizlik oranlarındaki artışı dengeleyecek miktarda olmadıkları görülmektedir. Dolayısıyla bu ölçüt sağlanmamaktadır.
3.2. Euro alanı ve AB'ne dahil olan seçili ülkelerin işsizlik oranları	

4. Ekonominin Dışa Açıklık Derecesinin Değerlendirilmesi	
4.1. AB-28 Ticaretinin GSYİH İçindeki Payı	Euro alanına geçiş ile birlikte alan içerisinde ticaretin çok fazla artacağı öngörülmüştür. Ancak bu artış beklenen kadar fazla olmamıştır. Seçili ülkelerin ortalamaya göre ticaret dengesi oranlarında farklılık görülmektedir. Bazı ülkeler ticaret fazlası verirken, bazı ülkeler ise ticaret açığı vermektedir. Dolayısıyla bu ölçüt sağlanmamaktadır.
4.2. Seçili Ülkelerin Uluslararası Ticaret Dengesi	Seçili ülkeler için ithalat ve ihracatın GSYİH'ya oranları incelendiğinde çevre ülkelerde ithalatın fazla, merkez ülkelerde ise ihracatın fazla olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu ölçüt sağlanmamaktadır.
4.3. Mal ve Hizmet İhracatının-İthalatın GSYİH İçindeki Payı	

5. Finansal Bütünleşmenin Derecesi Açısından Değerlendirme	
5.1. Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri ve Çıkışları	Euro'ya geçiş ile birlikte faiz oranları açısından ülkeler arasında yakınlık oluşmuştur. Döviz riskini ortadan kaldırılması ile finansal varlık ve hizmetlerin dolaşımı serbestleşmektedir. Dolayısıyla finansal piyasaların bütünleşmesinde Euro'nun hızlandırıcı etkisi bulunmaktadır. Ancak Euro alanı içerisinde bulunan ülkelerin yasal sistemlerinde bulunan farklılıklar finansal piyasaların bütünleşmesinde birtakım engellere neden olmaktadır. Dolayısıyla bu ölçüt tam olarak sağlanmamaktadır.
5.2. Uzun vadeli yıllık faiz oranları	

Sonuç olarak Tablo 4.20’de gösterildiği gibi, seçili ülkeler ele alınan yıllar içerisinde bir parasal alanın optimal olmasını sağlayacak olan ekonomik benzerliği yakalayamamaktadır. Ayrıca yaşanan kriz sonrası parasal alana dahil olan merkez ve çevre ülkeler arasındaki ekonomik farklılığın daha da arttığı anlaşılmaktadır. Buradan hareketle Euro alanında Almanya’nın çevre ülkelere nazaran üstünlüğe sahip olduğu görülmektedir. Merkez ülke olan Almanya’nın çevre ülkelere göre olan bu üstünlüğü merkez ve çevre ülkeler arasındaki uyumsuzluğu göstermektedir. Oysa ki bir parasal alanın parasal alana üye olan ülkelerin arasında uyumsuzluğun değil uyumun olması gerekmektedir. Bu göstergeler doğrultusunda APB’nin optimum para alanı için belirlenen ölçütleri sağlamadığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdullayev, M. (2003). *Optimal Para Sahası Teorisi Açısından Avrupa Para Birliği'nin Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ABGS, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (2011), "Avrupa Birliği'nde Küresel Finansal Krize Karşı Alınan Önlemler ve Birliğin Ekonomik Gücünün Artırılmasına Yönelik Girişimler: "Euro Rekabet Paketi", Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2019, https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/empb/yayinlar/euro_plus_pact.pdf
- Acar, M. (2006). *Avrupa Birliği ve Türkiye Bir Ekonomik ve Siyasal Analiz*, Ankara: Orion Yayınevi.
- Aktan, O. H. (1983). *Para Birlikleri Kuramı ve Avrupa Para Sistemi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları No: 4.
- Apak, S. ve Aytaç, A. (2009). *Küresel Krizler*, İstanbul: Avcıol Basım Yayın.
- Balassa, B. (1962). *The Theory of Economic Integration*, George Allen and Unwin Ltd., Londra.
- Bayoumi T. ve Eichengreen B., (1993). Shocking Aspects of Monetary Unification, Francisco T. ve Francesco G. (Eds.), Adjustment and Growth in the European Monetary Union, Oxford, NY ve Melbourne: Cambridge University Press.
- Bayraktutan, Y. (2013). *Global Ekonomide Bütünleşme Trendleri*, Ankara: Nobel Akademisi Yayıncılık.
- Bilici, N. (2006). AB'de ekonomik bütünleşme ve Türkiye'nin entegrasyonu. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 39-45.
- Birdal, M. (2009). *Bir Krizin Anatomisi: ABD Mortgage Piyasasının Kurumsal Yapısı ve Krizin Dinamikleri*, Eskişehir: EconAnadolu.
- Bofinger, P. (1994). *Is Europe an Optimum Currency Area?*, Centre for Economic Policy Research, Discussion Paper Series, 915.
- Corden, W. M. (1972). *Monetary Intergration*, Essay in International Finance, No. 93 Princeton, New Jersey: Princeton University.
- Corden, W. M. (1994). *Economic Policy, Exchange Rates And The International System*, Oxford University Press.
- Çalışkan, E. ve Kaya, A. A. (2015). Yeni Ekonomik Coğrafya Yaklaşımı Çerçevesinde İşgücünün Hareketliliği: Avrupa Birliği Uygulaması. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 6:1.
- Çondur, F. ve Evlimoğlu, U. (2007). Optimal Para Alanı Teorisi Para Birliği'nin Değerlendirilmesi. *Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu TİSK*, TİSK Akademi, 2/4, 200-223.
- Dağdelen, İ. (2011). Avrupa Bütünleşme Sürecinde Yunanistan'ın Borç Krizi, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 10 (2), 1-26.
- De Grauwe, G (1992). *The Economics of Monetary Integration*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- De Grauwe, P. (2016). *Economics of Monetary Union*, Eleven Edition, Oxford University Press, UK.

- Dedeoğlu, H. B. (1993). *Avrupa Topluluğu Bütünleşme Sürecinde Parasal Birlik-Siyasal Birlik İlişkisi*, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Değer, K. ve Öztürk, L. (2003). Parasal Birliğin Üye Ülkeler Açısından Fayda ve Maliyetleri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 2(4), 103-121.
- Demirel, B. (2011). *Optimal Para Alanları Kuramı ve Türkiye'nin AB Para Sistemine Katılım Durumunun Analizi*, (Doktora Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eğilmez, M. (2009). *Küresel Finans Krizi*, İstanbul: Remzi kitabevi.
- Ekmekçiler, S. (2007). Avrupa para sistemi ve AB-Türkiye ilişkilerinin Türk para sistemine etkileri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Güz, 6 (22), 362-394.
- El-Agraa, A. M. (1994). *The economics of the european community*, Harvester Wheatshea.
- Erdal, Ü. (2005). *Uluslararası İktisat Teorisi, Politika ve Açık Ekonomi Makro İktisadı*, Ankara: İmaj Yayınları.
- Ertürk, E. (2001). *Uluslararası İktisat*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Ertürk, E. (2006). *Uluslararası İktisadi Birleşmeler: Teori ve Türkiye'nin İçinde Bulunduğu İktisadi Birleşme Hareketleri*, İstanbul: Alfa Aktüel.
- Eser, L. ve Ela, M. (2015). Avrupa borç krizi: Nasıl, Neden ve Nereye? *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(1), 209- 232.
- European Commission, (2014), *The EU explained: Economic and Monetary Union and the Euro*, Brussels, Belgium.
- Eurostat, (2016). *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 30 Mayıs 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/keyfigures/>
- Eurostat, (2017). *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 30 Mayıs 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/keyfigures/>
- Eurostat, (2019). *Avrupa İstatistik Ofisi*, Erişim tarihi: 30 Mayıs 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/keyfigures/>
- Frankel, J. A. ve A. K. Rose. (1997). Is EMU more justifiable ex post than ex ante, *European Economic Review*, 41, 753-760.
- Fukuda, H. (2002). The theory of optimum currency areas: An introductory survey. Faculty of economics, Keio University Mita Festival Paper.
- Goodman, P. (2008). *Worried Banks Sharply Reduce Business Loans*. Newyork times.
- Grauwe, Paul De (2016). *Parasal Birlik Ekonomisi*, çev: U. Utkulu, G. Güreşçi, Ankara: Nobel.
- Hansen, J. D., & Nielsen, J. M. (1997). *An Economic Analysis of The EU*. Second Edition, England: McGraw-Hill Publishing.
- Hein, E. (2013). The crisis of finance-dominated capitalism in the euro area, deficiencies in the economic policy architecture, and deflationary stagnation policies, *Journal of Post Keynesian Economics*, 36:2, pp. 325-354.
- Horvath, R., & Komarek, L. (2002). Optimum currency area theory: an approach for thinking about monetary integration. *Department of Economics, Warwick Economic Research Papers*, No 647.
- ILOSTAT, https://www.ilo.org/ilostat/faces/ilostat-home/metadata?_adf.ctrl-state=17153chygp_4&_aftrLoop=1751779844083406#!, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019.

- Ingram, J. C. (1961). *Comment: The Currency Area Problem* R. A. Mundell and A.K. Swoboda (Ed.), Monetary Problems of the International Economy, Chicago: University of Chicago Press, s. 95-100.
- Ishiyama, Y. (1975). The theory of optimum currency areas: A survey. *IMF Staff Papers*, XXII, 344-383.
- İKV, (2000). *İktisadi Kalkınma Vakfı, Avrupa Birliğinde Ekonomi ve Parasal Birlik ve Türkiye*. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 163.
- Jager J. ve A. K. Hafner. (2013). *The Optimum Currency Area Theory and the EMU An Assessment in the Context of the Eurozone Crisis*, ZBW- Leibniz Information Centre for Economics.
- Juncker, J-C. (2015). *Preparing for Next Steps on Better Economic Governance in the Euro Area*, Analytical Note, Informal European Council.
- Kanat, G. (2019). *Euro Krizinden Sonra Yunanistan'da Uygulanan Kamu Mali Politikalarında Yaşanan Değişim*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kar, M. (2003). *Avrupa Para Birliği ve Ortak Para Politikası*. İçinde: Editörler: Muhsin Kar ve Harun Arıkan, *Avrupa Birliği Ortak Politikalar ve Türkiye- Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Politikaların Uyumlaştırılması*, İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Karluk, R. (1984). *Avrupa Para Sisteminin Kuruluşu İşleyişi ve Sistem Karşısında Türkiye'nin Durumu: Genel Bir Değerlendirme*. AET ile İlişkiler Başkanlığı, Yayın no DPT: 1952, AETB: 13.
- Karluk, R. (1998). *Uluslararası Ekonomi*. (5. Baskı), İstanbul: Beta Yayın Dağıtım.
- Karluk, R. (2003). *Uluslararası Ekonomi Teorisi ve Politikaları*, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kaya, M. V. (2006). *Avrupa Ekonomik ve Parasal İşbirliği, Euro'ya Geçiş Süreci, Türkiye-AB İlişkisinin TL Üzerindeki Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kenen, P. B. (2002). *What we can learn from the theory of optimum currency areas*. Submissions on EMU From Leading Academics, EMU Study, December, pp. 147-160.
- Keskin, M. H. (2010). *Doğru Sanılan Yanlışlarla Avrupa Birliği*. (2. Baskı). Ankara: Ofset.
- Kılınç, G. B. (2008). *Optimal Para Alanları: Avro Alanı ile Türkiye Arasındaki Yakınlaşma*. (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Krugman, P. (2012). *Revenge of the Optimum Currency Area*, *University of Chicago Press*, NBER Macroeconomics Annual, 27, pp. 439-448.
- Krugman, P. ve M. Obstfeld (2009). *International Economics: Theory and Policy*, Boston: Pearson Addison Wesley.
- Lapavitsas, C. vd., (2011). *Eurozone Crisis: Beggar Thyself And Thy Neighbour*, *Research on Money and Finance occasional report*.
- Machlup, F. (1977). *A history of thought on economic integration*: (Columbia University Press, New York.
- Maes, I. (1992). *Optimum currency area theory and european monetary integration*. *Tijdschrift voor Economie en Management*, XXXVII, 2, 1992.

- Manisalı, E. (1971). *Uluslararası Ekonomi Gümrük Birlikleri ve Dinamik Entegrasyon Teorisi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Marco, M. S. (2014). The Economics of the Monetary Union and the Eurozone Crisis, Springer Briefs in Economics.
- McKinnon, R. L. (1963). Optimum currency areas. *American Economic Review*, 53, 717-725.
- Meade J. E. (1957). The Balance-of-Payments Problems of a European Free-Trade Area, *The Economic Journal*, Vol. 67, pp. 379-396.
- Mongelli F.P. (2002). “New” views on the optimum currency area theory: What is EMU telling US. *European Central Bank Working Paper Series, Working Paper*. No. 138, April.
- Mongelli, F. P. (2008). European Economic and Monetary Integration and The Optimum Currency Area Theory’, *European Commission, Economic Papers*, 302.
- Moravcsik, A. (2012). Europe After the Crisis: How to Sustain a Common Currency. *Foreign Affairs*, 91(3), 54-68.
- Morçişek, Z. (2017). *Optimum Para Alanı Teorisi Kapsamında Avrupa Parasal Birliği'nin İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mumcu, H. D. (2007). *Uluslararası Para Sistemi, Avrupa'nın Parasal Entegrasyonu ve Oca Teorisi*, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mumcu, H. D. (2011). *Avrupa'nın Parasal Entegrasyonu*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Mundell, R., (1973). *Uncommon Arguments for Common Currencies*, In The Economics of Common Currencies, Proceedings ed. Harry G. Johnson and Alexander K. Swoboda, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Mundell, R., 1961. A theory of optimum currency areas. *American Economic Review* 51 (4), 657–665.
- Nelson, R., Belkin, P. ve Mix, D. (2010). *Greece's Debt Crisis: Overview, Policy Responses, and Implications*, Congressional Research Service. www.crs.gov (17.10.2017).
- OECD, <https://data.oecd.org>, Erişim tarihi: 05 Ekim 2019.
- Olivares-Caminal, R. (2011). The Eu Architecture to Avert a Sovereign Debt Crisis, *OECD Journal: Financial Market Trends*, (2).
- Overbeek, H. (2012). Sovereign Debt Crisis in Euroland: Root Causes and Implications for European Integration, *Italian Journal of International Affairs*.
- Özalp, H. (2011). *Avrupa Parasal Birliği'nin Optimal Para Alanı Teorisi Çerçevesinde Analizi*, (Yüksek Lisans Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özbay, P. (1992). *Avrupa Para Birliği ve Euro*. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Araştırma Genel Müdürlüğü, Tartışma Tebliği No: 9702.
- Özer, I. (2007). *Ekonomik ve Parasal Birlik ve Türkiye'nin Uyumu*, (Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özpençe, Ö. (2009). *Avrupa Parasal Birliği'nde Maliye Politikası Koordinasyonu ve Türkiye Analizi*, Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın no: 2009/391.

- Öztürk, M. ve Aras, O. N. (2011). Euro ve Kriz Sonrası Dönemde Parasal İstikrar, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(2), 143-155.
- Pekcan, E. (1999). *Avrupa Para Birliği Euro ve Türkiye*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası. Yayın no: 1999-58.
- Pusat, F. (2013). *Optimum Para Alanı Teorisi ve Ekonomik Parasal Birlik "Türkiye Analizi"*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Rickards, J. (2013). *Kur Savaşları Bir Sonraki Küresel Krizin Oluşumu*, İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Samsar, A. (2003). *Optimal Para Alanı Teorisi Çerçevesinde Türkiye Analizi*. (Uzmanlık Yeterlilik Tezi), Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İstatistik Genel Müdürlüğü.
- Stiglitz, J. E. (2010). *The Stiglitz Report Reforming the International Monetary and Financial Systems in the Wake of the Global Crisis*, New York: The New Press.
- Stiglitz, J. E. (2016). *The Euro How A Common Currency Threatens The Future Of The Europe*, W. W. Norton&Company Independent Publishers, New York.
- Şanlı, B. (2008). Ekonomik Entegrasyon Teorisi Çerçevesinde Avrasya Birliği'nin Olabilirliği, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(1), s. 13.
- Şanlıoğlu, Ö. (2016). Avrupa Birliği'nin Yapısal Bir Krizi Olarak Euro Krizinin Nedenleri ve Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Şimşek, H. (2005). Optimum Para Sahası Teorisi Altında Türkiye'nin Avrupa Para Birliğine Uyumu, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Bahar.
- Tavlas, G. S. (1993). The New Theory of Optimum Currency Areas, *The World Economy*, No: 16.
- Tinbergen, J. (1954). *International Economic Intergration*, Elsevier, London.
- Tonus, Ö. (2000). *Avrupa Birliğinde Parasal Birlik ve Birlik Üyesi Ülkeler ile Türkiye Arasındaki Reel Döviz Kurlarının Analizi*, (Doktora Tezi), Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tower, E. and Willett, T. D. (1976). *The Theory Of Optimum Currency Areas And Exchange-Rate Flexibility*, New Jersey: Princeton University.
- Tunçsiper, B. ve Yakut, Ş. (1998). Avrupa Birliği'nin Ekonomik Parasal Birlik Hedefi ve Türkiye'nin Uyumu, Balıkesir Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 1, s. 100-119.
- Tur, O. (2000). *Avrupa Para Birliği: Sermaye Hareketlerinin Serbestleştirilmesi*, İstanbul: Beta.
- Turgan, E. (2013). 2008 Krizinin Avrupa Birliği Ülkelerine Etkisi ve Krizleri Önlemeye Yönelik Geliştirilen Mekanizmalar. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 219-255.
- Utkulu, U. (2005). Avrupa Parasal Birliği Gerçekten bir Optimum Para Sahası mıdır? *ESİAD*, 1(1).
- Uyar, S. (2000). Ekonomik Bütünleşmeler ve Gümrük Birliği Teorisi, *Dış Ticaret Dergisi*, Sayı 19.
- Vergil, H. (2007). *Parasal entegrasyon: Teori ve uygulama örnekleri*. İçinde: Editörler: Osman Küçükahmetoğlu, Şevket Tüylüoğlu ve Hamza Çeştepe, Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım Bursa: Ekin Yayınları.

Weimann, M. (2003). *OCA Theory and EMU Eastern Enlargement, an Empirical Application*. Deutsche Bank Working Paper Series 2003 No. 8.
Yiğit, M. (2003). *Ekonomik Enregrasyon*, İstanbul: Beta Yayınları.

